

శ్రీ రస్తు.

శ్రీమత్పర దేవతామైనమః.

❖ పండిత రాజము ❖

ఇది

శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వరులచే

రచియింపఁబడి,

మదరాసు :

శ్రీ వైజయంతీ ముద్రాక్షరశాలలో

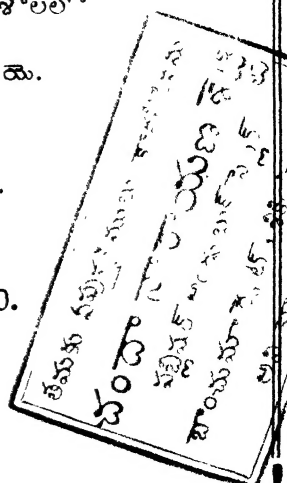
ముద్రింపించి ప్రచురింపఁబడియె.

మొదటికూర్పు 1,100.

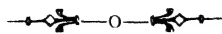
దీనివల నూ. 0-10-0.

కాశీరైటు రిజిస్టర్.

1909



ఉ పో ధా త ము .



ఈనాటకము మేమొనర్చిన నాటకములలో మొట్ట మొదటిది. కాని కొన్ని కారణములచే నింత కాలము వఱకు ముద్రింపబడదయ్యె. ఇందు జగదేక వితాధురంధరుండగు జగన్నాథ పండితరాయలు డిల్లీచక్రవర్తియగు షహబుద్దీను కొమార్తెను వివాహమాడి పదపడి తత్కాలపు పద్మాంసులచే గాఢాపట్టణమున బహిష్కరింపఁ బడి గంగతనఁ బవిత్రుడయ్యెనని లోకులు చెప్పికొనెడి కృతగుపాటిమాగులతో వర్ణింపఁబడినది. ఈ విద్యత్కృపితెలుగుదేవు వాఁడు. వేదగినాటి శాఖవాఁడు. ఈతనికి సరస్వతీతైల పానవశమున నిట్టి విద్యత్కృపితాధురంధరశ్చ మలవడుటయే కాక యేక సంఘాగ్రాహిత్యముగూడ సమూహరెనని వినికి. ఇయ్యనఘుండు యావన దశయందు ధనార్జనకై స్వదేశరాజులం గొందఱింజూచి వారిచ్చు నీవిచ్చే దనియక డిల్లీశ్వరు దర్శింపఁ బోయెనని వినికివలన నే కాక ఈతఁ డొనర్చిన “శ్లో” డిల్లీశ్వ రోవా జగదీశ్వరోవా మహారథాశ్రాగయ్యతుం సమర్థః॥ ఆనైర్నిర్మలపాతైః పరదీయ మానంశాకాయవాస్యాల్లవణాయవాస్యాత్.” శ్లో॥ నయాచేహిందూకంపర్వణిదత్తైక డబ్బాకం॥ యాచేమొగల్గబాకం తృణీకృత సువర్ణసందూకం॥ ఇత్యాది శ్లోకముల వలనఁగూడ స్థిరపడుచున్నది. “శ్లో॥ ఆకురుదేశంబుచరే ద్ధాకురుపరవాది నిర్దయ శంకాం॥ స్వీకురువరమేకంమే వ్యాకురుభోవత్సశాస్రాణి” ఈ శ్లోకమువలన నితఁడు వరప్రసాది యలికూడ ద్రువపడుచున్నది. ఇతఁడు యవనీ సహితముగ గంగలో నంతర్ధానము నందెనని వినికి మాత్ర మున్నది గాని అయ్యది విశ్వానింపఁ దగినదికాదు. ఏమన? రసగంగాధరములో గంగలహరీ శ్లోకములు కనుపట్టు చుంటుండేసి. యాగ్రంధము లహరీరచనానంతరము నిర్మింపబడె ననుటకు సందియము లేదు కదా? అట్లయిన నితఁడు మఱికొంత కాలము జీవించి తీరవలెను. దీనింబట్టియే మేము గంగలో నంతర్ధానము చెందినట్లు వ్రాయలేదు. ఇందుస్వప్నవృత్తాంతము కేవల కల్పితము. ఉద్యాన వనవిహారముగూడ నట్టిదే. తక్కిన విషయము కొంచెము గొప్ప నిజమేకాని యట్టిది కాదు. స్వప్నవృత్తాంతముచే నీ నాయికా నాయకులు దివ్య లుగా సమర్థింపఁ బడుచున్నారు కాన నాటకనామము యథాశధించిత్తుగా సమర్థింపఁబడుచున్నది. లేదా? ఈతఁడు పండితరాజు గనుక రాక్షసము గావచ్చును. ఇప్పటికిని గాళిలో నీయనంగూర్చి యనేక మహత్త్వములు చెప్పబడుచున్నవి. అవి

అన్నియును నిండు జేర్చిన గ్రంథవిస్తర మగునని యుపేక్షింపబడియె. ఈ చక్రవర్తి హాబుహానని కొందఱి వ్రాతలవలనఁ గనుపట్టుచున్నను గనఁగంగాధరములో నుదాహరించిన “ధూమినాథ శహాబదీన” అను శ్లోకములోని “శహాబదీన” అను పదము హబుద్దీన్ అను దానినుండి కైకొనినట్లు మాటఁగోచుటచే నితఁడు హబుద్దీను కొమార్తను వివాహమాడినట్లు వ్రాసితిమి లేదా? ఈ రెండు నామములును సొకనికే యుండవలెను. ఈలవంగిచక్రవర్తిహాతుగు కానియట్లును మఱియొప్పు తెయ్యాయయినట్లును గంగాధర పీఠికలో వ్రాయఁబడి యున్నను మా మనస్సాక్షికి ననేక విధముల నయ్యది యుక్తి గుక్తము గాఁగినవట్టను. ఎప్పుగో యవనిం గ్రహించుటకు “నయాచే” ఇత్యాది శ్లోకములచేఁ జక్రవర్తినేల ప్రార్థింపవలెను? కానిండు. ఏది యెఱ్ఱైనను మేమంత స్తనశల్యపరీక్షకుఁ బోక యాఁక దోషప్రశ్ని ననుసరించి యిద్దాని గచించితిమి. ఇందు 5వ యంకమున నితఁడు రచించిన గంగాలహరి దెలిసింపఁ బడినది. లహరీ శ్లోకములు 52ను గాక స్వకపోలకల్పిత పద్యములు గూడఁ గొన్నియందఁ జేర్చితిమి. ప్రదర్శకు లయ్యెడ నన్ని పద్యములును గైకొనిన సభ్యులకు విసుగు జనించునుగాన సమయోచితముగాఁ గొన్నిటిని మాత్రమే పఠించుచున్నగు గాక. మఱియు గంగోపన్యాసము నందలి పద్యములుగూడ నిట్లే కైకొనఁదగు. అక్కడక్కడ నీతిని సంస్కృత శ్లోకములు తెనిగింపఁబడినవి. ఇందు ఖాసున మొదలైన కొన్ని తురుష్కపాత్రములకు నందఱితోఁబాటుగాఁ దెలుంగే నాడఁబడినది. అయ్యెడఁ దత్తచితముగా భావమార్చికొనఁ బ్రదర్శకులు హెచ్చరింపఁ బడుచున్నారు. ఇప్పటి వారి కనేకులకు మహత్త్వములయందు విశ్వాసమును నాదరమును లేకపోయినను కాలనిర్ణయమందుఁ బరమాదరముండుటం బట్టి యా విచారణమందుఁ గొంత యావశ్యకమై యున్నది. కాని గంగాధరపీఠికలోనను మఱికొందఱి వ్రాతల నుండును ఇక్కవితల్లజాఁడు 17-వ శతాబ్దమున నున్నట్లు మాత్రమే తెలియవచ్చు చున్నది గాని మేవత్సరిమున నేదినమున నేమహూర్తమున జన్మించెనో తెలియమికి మిగులఁ జింతలుచున్నారము. ఇందలి రసము శృంగారము. గద్యములలో నచ్చుటచ్చట రసోచితముగా గ్రామ్యములు నాడఁబడినవి. 2-వ యంకములోని వేంకటేశ్వర పదమునకుఁ దిరుపతి వేంకటేశ్వరుఁడని యర్థము చెప్పికొనక మేలుకొట చెల్లపిల్ల రాయఁడను నర్థము చెప్పికొనవలెను. ముద్రామ్రాదములు స్థూలదృష్టిగా దిద్దఁబడినవి. మఱియుంగల్గిన దిద్దికొనఁబ్రార్థకులు.

తిరుపతి వేంకటేశ్వరులు.

❖ ఇందువచ్చు పాత్రములు. ❖



1. అంకము.

1. సూత్రధారుడు.
2. నటి.
3. రాయలు.
4. శిష్యులు.

2. అంకము.

1. విదూషకుడు.
2. శిష్యులు.
3. రాయలు.

3. అంకము.

1. అవంగి.
2. మల్లిక.
3. రాసులు.
4. విదూషకుడు.
5. మాతింగి.

4. అంకము.

1. వైతాళికులు.
2. ఫాదుసా.

3. జేవి.

4. పరిచారిక.
5. అవంగి.
6. మల్లిక.
7. మాతింగి.
8. కవులు.
9. మంత్రులు.
10. ఉద్యోగులు.
11. రాయలు.
12. విదూషకుడు.

5 అంకము.

1. గోదావరి.
2. కంప.
3. రాయలు.
4. అవంగి.
5. ఛిట్టోడిదీక్షితులు.
6. ఆప్తయ్యదీక్షితులు.
7. గంగ.

శ్రీమత్పరదేవతామైనము.

శుభముస్తు.

పండితరాజము

తిరుపతి వేంకటేశము.



ప్రథమాంకము.

(నాంది)

ఉ. శ్రీయు యశంబు మన్ను యుఁ జెల్వ మిహమ్ముఁ బరమ్మ విద్యయై
మేయుగమంఁ నెల్లెడల నేయనఘాత్తుల కొప్పు నట్టివి
ద్యాయతనంబు లై కవిత కాస్పదు లై ప్రళయంతమంగును
బాయసికీర్తి మెప్పెసఁగుపండితరాజుల కేసు మ్రొక్కదక్ష.

(నాంద్యంతమందు సూత్రధారుఁడు ప్రవేశించి తెరవంకఁ జూచి)

సూత్ర—అద్యక్షా! యేమి యీయాలస్యము ఇంతకున్న నీయలంకారము కాలేదు
కాబోలును.

నటి—(ప్రవేశించి) ఆర్య! ఇదె వచ్చి. అలంకారమున కేమున్నయది? కురులు గవ్వ
కొనుట గుఁ బూలు ముడిచికొనుట గుఁ గాటుక దిద్దికొనుట గుఁ దక్క నగల
వలనివగలు దెచ్చికొనునంతటిభాగ్యమున కేను నోచినదానఁ గానుగదా?

సూత్ర—అహో! వంగపగంపరచే వచ్చుచున్న యీ నాట్యవిద్యచే జీవించుమనకు నెల్లర
కుం బోలె, మణిభూషణంబులును, పట్టుపుట్టుంబులును నెక్కడివి? అదిగాక, యీ
ప్రపంచము పుట్టినయది మొదల లిప్పటికి విద్యాజీవనుల కైశ్వర్య మెక్కడ వినఁబడ్డది?

నటి—(కోపముతో)

తే. మాతృగుప్తకవీంద్ర నిమాట విననో?, కొలిదాసాదిక పలసంగతులు విననో?

విద్య గలవారి కెల్ల నివ్వధముగా ద, రిద్రతయై నిక్క మన్న నేరికి హితంబు?

సూత్ర—సుప్రసిద్ధ మ్మగువిషయమే మఅచిని. కొలిదాసాక లయైశ్వర్యమున కేమిగాని
విక్రమార్కుననుగ్రహమ్మునఁ గా శ్రీరమండలమున కేకచ్ఛత్రాధిపత్యము వహించిన
మాతృగుప్తవివరె సెరుల కైశ్వర్య మనుభవంపఁ జెల్లడినె?

నటి—ఆర్యా ! ఇవి యేటిమాటలు?

తే. నేల నాలుగుచెలగులు నేల నెవ్వర, డేవని కరిగాపు డైర భూమిను లెల్ల
నట్టి డగుధిల్లిపా సా కల్లుం డైన, యట్టిపండితరాయలయశము వినవో ?

సూత్ర—అవు నవును. కర్ణాకర్ణిగా నమ్మహానుభావునిచరిత్రము విను చున్నయదియే.
చక్కనిప్రసంగములోనికి దింపితివి. అయిన నేమి, సభ్యులు నాటకారంభమున
కెదురు చూచుచుండు. పక్షి పుట్టెంచి చాలనే వైనది. (విప్పి చూచి) ఏమి నీ
భావికార్యాభిజ్ఞత ? సభ్యులయనుశాసనమునకుఁ దగినప్రసక్తి నెచ్చివి.

నటి—“మాతృగుప్తునిచరిత్ర మాడుం” డని యాజ్ఞాపించిరా యేమి?

సూత్ర—కాదు. కాదు. “సుప్రసిద్ధులును, ననేకగ్రంథవిధాతలును నగుదురుప్రజావేంకటేశ్వరులచే నూత్నముగా రచింపఁ బడినపండితరాజ మనునాటకము ప్రయోగింపవలయు”నని,

కం. కృత్రికర్తల ప్రకృష్టములు, కృష్ణనాయకు నంతవార లిల లేరిక ధి
యేతులు ప్రయోక్తలు సభ్యులు, నతులితు లిటువంటిభాగ్య మబ్బుక వలయుం .
“ఆలస్యా దమృతం వి”ష్ణునుటచే నయ్యది దేనికిని బనికిమాటనది, కావున వై
శమ యొక్కంత గాన మొనరింపుము.

నటి—ఏముతువు ననుసరింతును?

సూత్ర—వెట్టిదానా! కనుకఁ గట్టికట్లగపడునీవసంతముకన్న నన్య మెందులకు వెదక
వలసి వచ్చెను ?

నటి—

నీ. పూలగుత్తులు చిన్ని పూసపించెలు పొల్పు గల్పింప నామ్రముల్ కలిమి నలమె
వానియాత్రయణంబు నూని కోయిలలు పొగ ర్వట్టి రేయుంబగల్గు నూసె
నాకూజితముల కత్యాకులత్వము నంది పథికు లెల్లరు మారిబాటఁ బడిరి
వచ్చినభర్తలఁ గ్రుచ్చి కొంగిటఁ జేర్చి ప్రోషితభర్తృకల్ ప్రోది నూది
గక్కుతమ్మన మదనున కలంకానీ, యుత్సవము లెల్లడల సెప్పె సెక్కు డేల?
యలరెఁ బండితరాయలయశమువోలె, సకలలోకి సుఖంబు వసంతుచ్చెయి.

(తెరలో)

ఎవ గక్కడ? నారాక దాదాపగుట యెఱింగియుంబోలె వృధా మిథ్యాస్తవంబు
గానర్చుటకు మొదలు వెట్టిరి,

సీ. పరదేశములు దివ్యతరదేశములు గాఁగఁ బరులగ్రామములు కౌఁపురము గాఁగఁ
బరగేహములు సౌఖ్యకరగేహములు గాఁగఁ బరులసంపదలు సంపదలు గాఁగఁ
బరసజ్జనావళుల్ పరమబంధులు గాఁగఁ బరులయన్నము పుష్టికరము గాఁగఁ
బరులుకప్తసుఖమ్ములని మువారలు గాఁగఁ బరులెల్ల కృతులనపరులు గాఁగఁ
సంతతప్రవాససంజాతభేదంబు, తనకేకౌశిష్యజనములకును

గలుగఁ జేయునట్టికష్టండు పండిత, రాజు నానియత మరమ్య మెందు.

నటీ—(చెవి యొగ్గి) ఆర్యా! ఏదయో మేఘగంభీరనిస్పవంబున వినవచ్చు చున్నయని.
సూత్ర—నీతమ్ముడు మాధవుఁడు పండితరాయభూమిక ధరియించి సశిష్యుండై ప్రవేశించు
చుండఁ బోలు. మన చునంతరవిధానమ్ములకుఁ బోవుదము రమ్ము. (నిష్క్రమింతురు)

(ప్రస్తావన)

(అనంతరము పండితరాయలును శిష్యులును బ్రవేశింతురు)

గాయ—(విసుపుతో నిట్టూర్పు నిగిడ్చి)

మ. అసహ్యమైన మైనదేశముల బండ్లొడి మొగ్గిం గఁ దా
మతుకుల్ నా సె శరీరసంధు లకటా! యాహారమా! నీరమా!
మెతుకుల్లినదక్రమా! శివశివా! మే నెల్ల శుష్కించె “బం
డితరీ” పరదేశ” యన్నపలుక నిక్కచ్చ ముమ్మాటికిఁ.

శిష్య—గురువరా! ఇదివఱకెన్నండును లేనివిసుపు మీ కీనాటఁ గన్నట్ట నెల? మే
మేదని యపచారం బొనరింపఁకుకదా? తమయంబరమ్యమని యుగ్గడించుటయు
శిష్యులకును భేదంబు గలుగఁ జేయుచుంటి మనుటయు మా కీయనమానమ్ము
గలిగించు చున్నయవి. తాము వచ్చించిన నాక్కులసత్యములెట్లయ్యెడి? నిజముగాఁ
దమయశంబ రమ్య మెందు.

రాయ—ఈ సాంద్రపల్లవవేల్లితంబగు కానుగునిడకుఁ బోవుదము రండు. నండకిరణండు
శనైశ్చక్ర మెల్ల బూర్వయామమునన వినియోగించు చున్నవాఁడు.

శిష్య—గ్రీష్మగ్రువాసన్న మగుటంజేసి క్రమముగా నుదయించుటయై తడవుగా నెండ
మెండగుచున్నయది.

(ఎల్లరును జెట్టునీడ నిలుతురు.)

రాయ—(స్వర్గసుఖము నిరూపించి)

ఉ. ఎక్కడి కేగఁ దాప, మిఁక నెయ్యెడఁ బోయెఁ బథిక్రమం, బదే
చక్కిని డాఁగ డప్పి, యెటు సాగెను యాకలి, న్వేదబిందువుల్

గ్రుక్కీలు లారడ గ్రోలుచు మరుచ్చిశువులో మెయి నిండఁ బ్రాణి యె
దిక్కునఁ జూడఁ దామ యయి తీరిని మోదము వెల్లె గొల్పెడిక.

శిష్యు—దేశకోత్తమా! ప్రవాసం బని కొండలు నిందింతురే కాని నిజమున కిట్టియఖండ
శాఖ్యములు కూపకూర్తములవలె నిండఁ మ్రగ్గడియజ్జులకుఁ దటస్థించునా?

గాయ—సత్యమే, అయినను, ఇప్పుటి కించుమించుగ నాకు నెలలనుండి రేయి యనక
పవ లనక యెండ యనక కొండ యనక పులి యనక ధూత మనక యెడ తెగిని
పయనంబుల బడలిన, “డిల్లీనగరం బొకటి రెండుదినంబులకుఁ బో నగు” ననియెడి
వార్తమాత్రము విన వచ్చు చున్నయది.

శా. వేగీదేశమునక జనించిని దేవీపాదపంసేవనో

ద్యోగంబుక బొనరించి “విద్యలను నెండుక వీసికొక దుల్యుఁడే
భాగవత్తును లే” డటన్నయశముం బ్రాపించి పై నేక సం
ధాగ్రాహిత్య మశేషభాషలను సంధానింపఁగా నెచ్చిక.

చం. ఇను వటు లుండ నెల్లరప్రశంసకు నెక్కిన మేటిగాటి సె

ప్పదముగఁ జెప్ప నేరుతుఁ గవిత్వ, మెవండును న న్నెచ్చు లే,
డెగిన కో బరాశివము యేగ్గుడు వానికి, నిట్టినాకునుక
గురుగు పొట్టకుం దగినకూ డిహిహి మఱి వేయు నేటికిక?

(ఇంచుక యోజించి) సహో! మేమి యాదారద్రవ్యప్రభావము? మార్గాయాస
మునకుఁ దోడైన న్నాత్మశాసూపరాయణుం గా సెనరించు చున్నయది త క్షేమి?

ఉ. త్రిప్ప ననేక దేశములు తీవ్రపుంగోపము పుట్టఁ జేయుఁ బె

రప్పలపా లానర్పుఁ బరమార్థమువంకకుఁ బోవ నీయ దే
గొప్పయు దక్కనీదు తనకుం గలమానము వ మ్మెనర్పుఁ దా
నుప్పున కేని మారఁ డెవఁ డొందు దరిద్రత వాడు శూన్యుఁ డై.

శిష్యు—దేవా! యేల దేవగ యాత్మశాసూవోషమాషిత లయినట్లు కుండు చున్నారు.

తాము పచించువిశేషము లన్నియు నించుకయు స్వభావోక్తికి మించవు. తమ కేటి
కపరితాపము? కొలది కొలయుక్రిందట నవరాత్రమహామహయునందలియట్టుమీదినమున
నర్థరాత్రమున నెల్లరిసముఖమున వినఁబడినయా కాశ వచనంబులు స్మరింపుడు.

మ. “కురుదేశములదాక నేగు మెదురై కోపించి నీతోడ సెం

దొరుఁ డెవ్వండును నిల్వఁ డిందులకు నీ వొక్కంతయుక శంకచో

స్వరయం బోకు వరం బొసంగి ని వత్సా! సర్వకా ప్రాప్తులకు

బరిశీలించి యొనర్చు వ్యాఖ్య" అని యంభాదేవి వాక్రుచ్చుచే?

రాయ—అవును. మనయంబు జగదీశ్వరయనుగ్రహం బట్టినియ యొనను నీయకొండ

తాండవం చేరు సంతసింపఁ దగినయది.

కిం. విద్యవ్రతయు దారిద్ర్యము, నన్యైతిమునంగుబోలె నాత్మేశ్వరు లై

యీద్రీప మొక్క డెల, న,వద్రీపము లేని దాటు వనములు దూఱు.

ఘృ—సత్యమే. అయినను, దూరస్థపర్వతస్వామిగా మన మిట్లుగుచుంటిమే

కాని మనమండలముననేమి చుట్టుపట్టుల నేమి యఖండవదాన్య లగురాజన్య

లేందలు లేరు?

గాయ—ఓహో! యిమి యీ వెట్టతనము. మన దేశపుగాజుల నాశ్రయించెడిపండితుల

కిప్పుడు కాగదా, సప్తజన్మంబులని దారిద్ర్యభరమ్ము వాయరు.

శా. ఈగి న్నేరఁ డొకండు, నేర్చినను దా విద్యలు బోగాలకు

రాగి దక్కఁ గనీంట్లలక ననుప రీరాజ్యములం, దట్టియీ

త్యాగంబెనియుం బర్వతాలములఁ దీర్థాలంక గన్వట్టు, నే

సేగంగావలె నియంక వల ను డిల్లీశుండు పే యేటికి.

కిం. డిల్లీశుండో జగదీశుండో, యుల్లమ్మనఁ బొడమునోర్చు లూడఁగూర్చెడి నీ

చిల్లరరాజు లాసంగుట, కల్ల యొంగినను గూరకా ? ముప్పునకా ?

ఇంకాయ కా దింకను వీరలయవ్యవస్థలే లనేకములు గలవు చూడుము.

సి. తమకు రాఁదగినయాదాయము నెఱుంగరు;వ్యయ మెఱుంగరు;తమదయకుఁబాత్రు

లగుమంత్రు లొనరించునన్యాయము నెఱుంగ; రాత్తరాజ్యాభివృద్ధ్యాదికార

ణము లగురైతు లన్నము లేక చచ్చుచున్నను సొకింతయు వారిఁ గనరు; పన్ను

హెచ్చొనర్చినవాడె యిష్టుండుదోయిగులం; దిట్లు లొర్పించియు నేమిఫలము?

పండితుల కొక్కపంథానపంథును వత్సి,రమున కొకకొంతయేనిద్రవ్యము వ్యయింప

డిది గొనిట్లుండఁబయి పెచ్చుబుణమువీర, నెప్పటికినప్పడేమింగ నెనుగుచుండు.

బోరా! వీరదురవస్థ.

సి. తప్పులెక్కలు వ్రాసి తమమంత్రు లందర్థ మపహరింతురు కొంత యప్పుడపుడు

పై నిచ్చు లంచాలపా లగు మఱికొంత నొకర్లు చొర్యమున హరియింత్రు

రాజబంధుగులముర్యాదల కొక్కింత వత్తుగుఁ గోడిపందెములకును

గొట్టెపందెములకును గొంత బూదిలోఁ బోసినయాజ్యమై పోవుఁ గుడకు

దమకుఁ దిండికి నున్న శుభము యానర్ప, బొత్తిగా నుండ దప్పు డప్పును బొనర్చు
రదియు నిప్పించువాని కం దర్థ మేని, యీక మానగు బహుమాన మింత నిజము.
మన రాజులజాగరూకతయు మనమంత్రుల స్వాధ్యతత్పరత ను నెవ్వ రెఱుంగరు. మన
మెట్టియిక్కట్టులకేని యొర్చి డిల్లీచక్రవర్తిక దర్శించితి మేని నిక్కముగా
నీయకించినతి యకించిత్కరము గాఁ గలదు.

శిష్యు—చిత్తము, దేవర యాన చ్చినవిధం బెల్ల నిక్కంబ యైనను జన వుండుటం
బట్టి వినిన తెఱంగు విన్నవించికోనుట మన్నింపఁ దగు.

శా. నుక్కొ త్రావుచు రాత్రయిం బవలు రాజ్యోద్యోగముల్ మాని క్క
పెక్కింపఁ దగువస్తువుల్ మెసవుచుక పాలావిసోదముగా
నక్కుల్ చక్కనిరోవెలండుకలకై యర్పించి తా మెవ్వరో
తెక్కింపఁ మా లేనియావనవిభుల్ సేవింపఁగా నహ్లా లే?

కం. మనకుఁ గోబ్రాహ్మణపూ, జనముక విధించుశ్రుతులు, చింప నుట నొ
ప్పును గోవుల యావనమత, మనఘా! సరి పడుట యెట్లు లవ్వారలతో?

ఉ. ఇచ్చిన నియకున్న మనయిచ్చకు నడ్డము రా రొకింతయే
నిచ్చటిరాజు; లాయవమ లెప్పటికిఁ మనవిప్రు లన్న
మచ్చర మెక్కి పల్లకులు మానక మాయఁగఁ జేతు రించు బై
పెచ్చుగఁ జేప్ప చుండ్రు మనపెద్దలు; వార లసత్యవాక్కులై ?

రాయ—ఈచెప్పినచో ప్పంతయు నిక్కంబ కాని,

తే. గీ. దుండగులు వారిలో గల గుండ వచ్చు, మనమతమునఁ బెక్కు; రజ్జనులఁ బట్టి
మతము నెల్లనుదూషింపమనకు మెరుల, నీనుదగి దుయోగ్యులగు వారఁగ నఁగ వలయు
నిచ్చిత్త పాతిముగఁ బరిశీలించిన మనమతమునను నిటఁ గొన్నిదోషములు విద్వదా
చారసమృతింబు లై యున్నయవి.

ఉ. యాగములందుఁ ద్రావుట నుం నాల వధించుట గ్రామ్యకర్తృసం
యోగము దేవయోగ్య మని యొప్పటయుక మొద లెన్నియెనియుక
యోగులె యొప్పి రిట్టియవయోగము మాన్పఁగఁ జాలువారలుక
బా గన రోగునాఁ జనరు పై శ్రుతివాక్యము లట్లు లుండుటక.

కం. శ్రుతియేనియు నది బుధస, మ్మతిక వెలియేని దాని మానం దగు స
న్నతి కక్కినయది శ్రుతిక, బ్రుతియేనియుఁ గొనఁగ మెప్పుఁ బ్రజ్ఞావంతుల్.

శ్రుతు లన్నియు మనము వ్యవహారమునకుఁ దెచ్చికొంటి మేని మనకన్న నెవ్వ రేని యు మెఱుఁ గనకతీతము సర్వజనసమ్మతం బగుశిష్టాచారం బొక్కటి మనలఁ గాపాడు చున్నయది. వివ సేమి, యాయాచారమును బరస్పర ద్వేషిమాషితు లగు పండితాభి సులచే న నేక మార్గములకొ బోవు చున్నయది.

శే. సాక్షులు పిట్టవశువిశసన మొనర్తురని పురాణములంఁగు జెప్పినవిధమున

గొంగ క్షేగఁగ వేదముల్ కూలు ననుచు, నితరులొనరింతు ప్రత్యక్షహింసనంబు.

శ్రు స్థూపురాజేహాసములు చూడఁ జూడ నశివిచిత్రములుగను దురూహములు గను గన్పఱెడి. తుగకలకును నిట్టివిపరీతార్థబోధకము లగువేదములును దత్తదంగ ములును గూడ నుండక మానవు. వానింబట్టియే వార లొనరించుకార్యములలో న నేకములు మనకుంబోలె సుసాధంబులు. ఏది యెట్లయినను,

.. మనకే మయ్యల కేమి యావనవిభుల్ మన్నించి తా మిచ్చునా

ఘనవృత్తుల్ మఱియున్ జమీనులును లెక్కన్ జూడఁగాఁ జేయుభో

జనమే వారల దంచుఁ జెప్ప నగు, రాజ్యం బెట్లు శాసించినన్

జను దాత్మత్వమువారిసొ మ్మయి ప్రశంసక జేయఁగాఁ జెల్లదే?

అదియునుంగాక,

శా. ఏనుగ్వుత్తులలో మునింగి మఱి యే దేరీతి వెచ్చించినన్

గా దాద్రవ్యము శూన్య మెంతయు నహింసంబౌట, హిందూవిభుల్

మీయన్ జూడక వెచ్చిపెట్టినను, నామే యన్నవస్త్రాలకున్

లేదోమా కనునంతసేగి త్వరలోనే పొంతు రత్యల్పు లై.

శిష్యు—ఆర్యా! ఇది యంతయు నిక్కంబ, నాని లెంతతఱుంగనిదాతి జైనను,

శా. యోగం బొక్కటి మంచి వైనయెడ నేయూ రేగినన్ జక్కఁగా

యోగించుకొ, విపరీత మైనయెడలకొ యోగింప, దిం తేల, మీ

రెగుం డంగుధఁగాని కూపమునఁగానీ శుల్య మానీటి నె

తేఁ గల్గున్ గలం, బద్ధవృత్తుల నేవోయి సంపాదనల్.

గాయ—కాయర్థమును నిక్కమే యగుఁ గాని,

మ. పయనం బైనదివంబునుండియును స్వప్నముల్ భుజింపందముల్

నయనస్పందము లాదిగా మనకుఁ గానకొ వచ్చు; నీనూచనల్

హయవేదండమహాగ్రహారబహుమా నాధిక్యముకొ నెల్పు; నిం

తయు నిక్కం బగుఁగాక; యెందును నిమిత్తంబుల్ ముఖంబుల్ గదా.

శిష్యుడు—అశ్వవర్యా! ప్రాకృతజనులంబోలే దేవర స్వప్నములనియు శకునములనియు విశ్వసించుట కరం బాశ్చర్యము కలిగించు చున్నయది.

తే. నిదురపట్టమి స్వప్నముల్ నెగడు మెక్కొక పుడు ప్రకృతివశమున నదరుభుజము లేమి నయనన్నులేమి యెండేమి దీన, నగుఫలమును లే దన్య మరయ రాని.

రాయ—ఇయ్యది యుఁ గొంతవఱకు మెప్పుకొనఁ దగినదే కాని, చిరపరిచితానుభవమునన కదా! పెద్దలియ్యెడల శాస్త్రములఁ గల్పించి యుండుదు. నాని నింతమాత్రన త్రోసి వేయఁ జెల్లు నా? ఇచ్చియుండువచ్చి నిష్కళింకబుద్ధితో విశ్వసించదగిన దింకొక్క రహస్యము వచించెది.

శా. నాకుఁ జాతిక మొప్ప వ్రాసె విధికిన్న మిన్న మాతండ్రి, యం

దేకచ్చత్రవిభుండు గూఁతు నిడు నం చింత మూచించె, డి

శ్రీకాంతుండుబనాగఁ దాదృశవిభుల్ లే, లేమికా నున్నదో?

యేకాలమున కిమి వచ్చును నగుం డెవ్వఁడు కైవేచ్చకుఁ?

శిష్యుడు—ఇది మఱి ను విచిత్రముగ నున్నయది. విశ్వసించుట యటుండనిండు. తుగుమ్మ కన్యాపాణిగ్రహణంబు లగ్ర జాత్యుద్భవుల కే రంగమునఁ జెల్లాడిని;? అంగులొఁ దమవంటిమహాపుభావ తెట్లు కైకొందురు ?

రాయ—(ఇంచుకతడ పూరి నుండి) ఆచక్ర వర్తికి గూఁతు గున్నయనియో లేదో మన మెఱుంగముగదా? ఉండుటయే నిక్కం నేని,

మ. కొనకే మిచ్చిన నేటివర్ణములు లోకుల్ కట్టుబా టిట్లు న

చ్చినయట్లుఁ బొనరించి “నయ్యనికడుక్ శ్రీమంత మావస్తువే”

నని శ్రీకృష్ణుఁడు గీతల మొడువఁడే? యాతం డసత్యము వ

ల్కునె? లోకుండు భద్రబుద్ధిలఁడే? నూరుం డే? వైరాత్తుఁడే?

ఉ. దేశము లెన్ని? యొక్కయెడ నేనుఁడు గల్గి మఱొక్కచోట లే

డే? శ్రుతు లప్రహామహునివే యయినా మఱి పక్షపాతని

దేశము లేల కన్పడు? విదేశభవారికి ముక్తి లేదే? యే

దేశపువారు ముక్తు లనితెల్పఁగ నా? నటులేని చెప్పమా.

శా. పాండిత్యం బనఁ గుల్యద్బుద్ధి యగు సంభావించు నవ్వాఁడు వే

దండంబుఁ శునకంబు మెక్కొక్క, నీతాత్పర్య మొక్కింత నే

గండేనికమఱి నాని కెక్కడిది సారజ్ఞత్వ? మిం లేటికి

“చండాలొస్తుపడుద్విజో” ప్రసాదు నాచాగుల్ ప్రసంసింపరే.

ఇంతవట్టును కాస్త్రవిషయం బగుటచే నుపన్యసించితింగాని, ప్రకృతప్రసంగము లోనిది కాదు,

ఉ. ఎంతయు రిక్తు లైనమన మెక్కడ? మధ్యమలోకపుక్షశచీ

కాంతునిహుఁడు రెక్కడ? యఖండులబుద్ధులు వైత మొక్కచో

వింతవిధముగాంచు, నవివేకము చెడ్డది, దానిఁ ద్రోయునే

రెప్పంతటివానికేని జనియింపదు, కోర్కు లనక విశాచముల్.

ఈప్రశంస యంతయుఁ బెట్టఁగలబచ్చలపాచుసామెతవంటిది. (అకసమువంకఁ జూచి) సుఖముగ నున్నయదికదా? యని యియ్యెడఁ గూర్చుంటిమి. కాల మతీక్రమించుచున్నయది.

కం. అంబరమధ్యంబును జే, రెం బంకజవల్లభుం డరిగెఁజల్లందనం

బుం బహుదూరముగ నెం, డం బడి తాళంగలేక నగగుహలుసారక.

శా. క్రాంత జోచ్చెఁ దటాకనీరములు, వృక్షశ్రేణిమూలములక

డాఁగె న్నీడలు, నూలి బి ట్టెగసె, గాఢం బయ్యె సంతాప, ము

ద్యోగముక దిగఁద్రావి హరికులు పోనూహించుచున్నారు, నే

వేగక డగ్గరసల్ల కేగఁ దగు నీవెట్ట న్నివారింపఁగక.

(అందఱునునిష్క్రమింతురు)

ఇది... శ్రీమరుపసీవేంకటేశ్వరవిరచితంబగుపండితరాజమునఁ

ప్రథమాంకము.

ద్వితీయాంకము.



(తరువాత విదూషకుడు ప్రవేశించును.)

విదూ—(తనలో) రాయలవారిలో స్నేహ మైనది మొదలు ఘాదు సాయెట్ల శేగుటయే యిట్టము లేకున్నది. “రాజును జూచినకల్ల మొగుణ్ణి చూస్తే మొత్తుకోబుద్ధి వేస్తుం”దన్నట్లున్నది. ఆహాహా! సౌందర్యవిశేష మట్లుండ నాయనవాళ్ళాధుర్యము! ఎంతసేపు వినినను తనివితీలుగు. దీనికేమి? అక్కయిట్టో! ఒకసారి విన్నంతసే యేభాషమొనను తూ, చా తప్పకుండ జదువును. పాపము! ఈప్రశ్న చేత నేకదా మొన్న గుట్టపుఖాసుదారుడును నేనుగుమావటీడును బెట్టికొన్న కలహములో నిష్కారణ మాయనకు సాక్ష్యము వచ్చినది. దిక్కుమాలినవిధవలు నీళ్లకు దోలి కొనిపోయినవా స్థాకదానిమీఁద నుండి యొకదానిని దాటించికొనుట యెందునకో? గుట్టము లాఘవము కలది గనుక దాటును గాని, యేనుఁ గెల్లు దాటు ననుకొన్నాడో? పోనీ యెవరును దొరకనట్లు లీసండికుని సాక్షిగా నెండు వేసికొనవలెనో? అయిన నేమి? అని యుఁ బ్రభుదగ్గ నాకాంక్షి యగునియ్యనఘునికి ఫలకారియై యున్నది. ఇంతకుఁ గతినుఁ దైనను దండనాధికారి బహురసికుఁడు; తాఁ గనుగొన్న వెంటనే యీయత్తుత క్తిని ఘాసుపాకుఁ దెలియఁబఱచినాడు. పరోపకారపారీణులను సాయము బిచ్చివిచ్చేకదా? లేనిచో నితఁడు పండితుఁ డని యెంత కాలము చెప్పినను దర్శన మగునా? ఇప్పుడో! యెండునో చెప్పినట్లుండినను విధిగా దర్శనము కాఁ గలదు. (కొంచెము నేపూగకొని) అవంగి కెట్లు తెలిసినదో యీతనిసంగతి? ఎట్లేని యొకసారి తనిని ద్యానవనమ్మనకుఁ దీసికొని రమ్మని తన చెలికత్తయ మల్లికచేఁ గబారు చేసింది. కొంపతీసి చూచినవిమ్మట మోహింపకదా! (స్పృహనభీనయించి) అయ్యో! నాముసలాగ్రబుద్ధి తొలినట్లే యున్నది. అప్పటి కప్పుడే మఱచిన నే. ఆ పెకలలో నెవరో పొడకట్టియచ్చునట్టియనవిగ్రహము నే చూపి పిలువని పేరంటముగా దూకొత్త మొనరించి మోహము కలిగించినదట! యని కూడ నిన్న నాబానిసనూతుగు నాకుఁ జెప్పియే యున్నది. ఇంక నేమి? సర్వ విధములచేతను నీబ్రాహ్మణునిగొట్టె నేతనే సడదది. అదృష్టకాలము వచ్చునప్పటి కన్నియు నిట్లునుకూలించును కాబోలును; కాని, యగ్రగులజాండును నఖండపండి

తుండును నగునతం డీనీచురాలి నంగీకరించునా? అంగీకరింప కేమి? ఘాదుపాహులు
కన్న నెక్కుడుసంబంధము దొరకెడినా యేమి యాబ్రహ్మచారికి? ధారాశముగా
వినాహము చేసికొనఁ జేమో కాని రహస్యమున కభ్యంతర ముండదు. ఏది యె
ట్లయినను నియ్యది నాప్రాణముమీఁదికి వచ్చినది. ఘాదుపాహుఁ డెలిసినచో నే నేమి
యుత్తరము చెప్పఁగలుగుచును? “నందోరాజాభవ్యతీ” తల్లిగండ ముండవలెను
పిల్లగండ ముండవలెను గాని మంత్ర సానిగండ ముండవలెను; ఎట్లయినను సొక సారి
యుద్ధానవదమునకు మాత్రము తీసికొనిపోవుట నాకుఁ దప్పదు. అట్లు చేయనిచో
నిప్పుడే నా కాపెవలనఁ జిక్కు తటస్థించును “అటునుండి నరుక్కుర” వున్నట్లు,
పయిదానికిఁ జూచుకోలేక పోవునా? పోయి యాయనతో నీవిషయమును గొంత
ముచ్చటించెదను (కొంతనడిచి) అవుగో! రాయలవారిశిష్యులు అందఱును సొక సారి
సారియే బయలుదేరినారే (శిష్యులు ప్రవేశింతురు) వీరి నడిగెదను (ప్రకాశము)
అయ్యవా రేమి చేయుచున్నారు? పాఠములు చెప్పకొనుట యైనదికాఁబోలును.
శిష్యు—లేదు, గురువుగా రేదో యాలోచించుచుఁ బిలిచినను పరాయ త్రిచిత్తులై నిన్నటి
సంధ్యాకాలమునుండియుఁ బ్రత్యుత్తరమే యాయరు.

విదూ—(తనలో) కారణ మేమయి యుండునో! (ప్రకాశము) మీరిప్పు డక్కడికి?
శిష్యు—ముగ్ధులమును వేర్వేలుగా పను లుండియే బయలుదేరితిమి. ఒకరు కూరలకును
మఱియొకరు తండులములకును, వేగొకరు స్వకార్యమునకును.

విదూ—మీకు లొక్కమే దినవెచ్చుమిచ్చుచున్నారు కాఁబోలును. సరే, ఇవి స్వకార్య
ములు కావా? “తృప్తాస్థ”గా మీ రభోజనము చేసివరు, పేరుమాత్రము గురువు
గారిది.

శిష్యు—పుస్తక మొకటి కావలసియున్నది. అది స్వకార్యమన్నాను; అంతే అన్నియును
స్వకార్యములే, కాకెమి?

విదూ—ఉత్తరగీతలా? రత్నరహస్యమా? దానిపేరేమి?

శిష్యు—(నవ్వి) మహాపండితుడవవు, నీ కన్ని పేరులును వచ్చునే! మేము త్వరగా వచ్చి
వంటఁ జేయవలె మమ్మును విడిచిపెట్టుము.

విదూ—వెళ్లుచు గాని “విధవానాంబితంతూనాంకాగతీపురుషోత్తమ” తరువాత
“అహంవిద్యార్థిరూపేణ” అనియా? లేక “సన్యాసిరూపేణ” అనియా పాఠము?
కొంచెము చెప్పిపొండి.

శిష్యు—ఇది యెందులొనిది? మే మెన్నడును విన లేదు.

విదూ—(పెదవివిరచి) ఇదే మీ పాండిత్యము ? ఉత్తరగీతలలోఁ గృష్ణమూర్తి నర్జునుఁ డడుగఁగా నవ్వహనుభావుఁడు చెప్పినసమాధానము.

ఘృ—సరే, మమ్ము పోనిమ్ము ప్రార్థు పోవుచున్నది. (ఁష్కరింతురు.)

విదూ—(తనలో) ఇప్పుడు నాకు మఱియు వీలుగ నుండును. “లం జెకుపిల్లతగులాట ” మన్నట్లు వీళ్లు లేకపోవుటయే మేలు. త్వరగాఁ బోయి వీళ్లు వచ్చునంతలోఁగాఁ గార్యము నెఱవేర్చవలెను (ముందుకునడిచి) ఇసుగో! అయ్యవారు నివసించుమాడుగు (చెవి యొగ్గి) లోపల నాయన యేదియో శ్రవణసుఖముగఁ జదువుచున్నట్లు లున్నది. అది యిక్కడనుండి వినుటయే మెఱుఁగు గాని దగ్గర కేగితి నేని యాయన మాని వేయునేమో! (ఓక్కడపొంచివినును) (యథానిర్దిష్టముగా రాయలు ప్రవేశించును)

రాయ—

తే. యవని నవనీతకోమల నిహహ యొక్క, సారి శయ్యకు రాఁదీయఁ జాలువాఁడ నేని నంగనవన మేల ? యితరమేల ? యవనియే హెచ్చు దీని కేదైన లొచ్చు.

విదూ—(తనలో) వెదకఁ బోయినతీవ కాళ్లకుఁ దవలిన ట్లియన పడుచుఁదనపుబాధ వెళ్లఁబోయుచున్నట్లు లున్నదే. ఈయవని యేయవని యైయుండునో? (మరలవినును)

రాయ—

శా.న డంతసులమేడపై కతివ తా నేహేతువో వచ్చెనేఁ జూడఁ గూడునె నిమ్మళింకుఁ డగునజ్జుల బోలె బొట్టితలే కే డాల్లుక్కిడి దాని నెమ్మెగము? పోనీ న న్నొకింటేనిఁ దాఁ జూడఁజాలెనె ? చక్రవర్తిసుతచూచుంబాటియే మాద్యశుల్.

విదూ—(తనలో) నిక్కముగ నీయయ్యవారిబుద్ధి పెడతలఁ బట్టుటకు మనచక్రవర్తి కూఁతురే కారణము. పాప మీయన “ యాపెత్తుజూడలే ” దని భ్రమించు చున్నాఁడు. స్వప్నదర్శనమే కాక ప్రత్యక్షదర్శనముకూడ నైనది. (మరలవినును)

రాయ—

శా.నన్నుం బోలెడివార లెంద టిల నుండక బోరు ? వా రెల్లరుక దన్నే చూచెను దిన్నె చూచె ననుచుక దర్శింపఁగాఁ జెల్లునే ? యన్నారీమణి చూచెనేనియును; నాయత్ప్రసారంబు పం పన్నాకూతమొ ? కాదో ? యన్యులమతుల్ ప్రత్యక్షమతుల్ కావుగా.

తే. కవు లశ్రికయోక్తి వర్ణింతు కావ్యములనటందు రెఱుంగఁమిఁగొంద, అయ్యశ్రికయోక్తి యిప్పురముచొప్పు నిక్కన్నెయొప్పుగనిన, కవియలంకారములనుండి కడకుఁద్రోయు.

విమా—(తనలో) ఇంక నే నెంతయుఁ గృతార్థుడనై, రాచకన్నియచేవాట్లు నాకుఁ దప్పినవి, కానియితనిగొంతసేపు చుచుక్కరించి కిసురించెద (దగ్గరగాఁ జనిప్రకాశము) సాధు! సాధు! జగమునఁ బెక్కండ్రు పండితశ్రేష్ఠు లుండినను బండితరాయ లనుబిరుదము నీకే యొప్పుఁ దగినది.

రాయ—(తత్తరపాటుతోఁ దేరఁజూచి) చెలికాఁడు కాఁబోలును ఏమి యాదిన మింత యాలస్య మొనరించివి ?

విమా—నే నిప్పుడే రాలేను, నచ్చి చాలనే వైనది. మీ రెవ్వయో యొంటిపాటున శృంగారపద్యములు చదువుచుండుట విని యంతరాయం బగును ననిలోపలికి రా నెల్లక యాగవాక్షముదరిగూర్చుంటిని.

రాయ—(తనలో) ఇంక నీపరిహాసమనకు సర్వము నరటిపం డొలిచి చేత కిచ్చినట్లయినది. “మల్లజ్ఞానప్రకాశయేత్” అనుటవలన వీనితో మునుపటికన్న నెక్కుడు స్నేహ మొనరించు టట్లుండ, నీమనోరథంబు వీనివలన నెఱవేర్చికొనఁ బ్రయత్నింప వలయు. (ప్రకాశము) చేయి వట్టికొని

సఖా—కా.వి వైదేశికుడై, జిరమునకు నా కీపీట నీ వెట్టులో

దైవప్రేరణ మిత్ర మైవి, సమత్వం బాపదక సంపదక

భావింపక దగు మైత్రి యున్నయెడ, నాభావంబ నీభావ, మెం

దే వే తొగతి నుహచే సెనుసుమీ ? దేహం బొకండుకావినా.

విమా—కవిశిఖామణీ! రహస్యగోపన మొందుదక్క, నావలన మీ కీకార్యము గా నున్నను నయ్యది సాధ్యాసాధ్యవిచారములేకయే సమఘాచ్ఛెద. నిండులకుఁ బ్రమాణ పత్రకఁ గూడ నీయఁ గలను.

రాయ—చెలికాఁడా!

తే, తనరహస్యంబు నెరులు కైకొనకయుండ, డాచుగతి నెవ్వని దెవండుడాఁచునో? వి

ధాతృసృష్టిని వారలే తగును రయ్య, మూల్య మగుమిత్రశబ్దార్థమును వహింప.

విమా—మహాభాగ ! తమరు వచించినట్లు తనరహస్యముంబలె నితరునిరహస్యమును గాపాడువాఁడు వానికి మిత్రుడే యైనచో, నేను నారహస్యమువలెనే యితర్ము రహస్యమును గాపాడనేర్తు.

రాయ—(నవ్వి) “మరువదలినరేఫుజలం” అనునట్లు “నారహస్యమునుం గాపాడు కొననేర నే నెరులరహస్య మంతకంటెఁ గాపాడ నేర” ననియా యేమి నీయభి ప్రాయము ?

విదూ—మీ పాండిత్యము రేపు ఘోషపాదర్యనమునకు వెల్లినప్పుడు చూపుకొనుండు; నా యొద్ద మాత్రము ప్రకటింపకుండు. అంతగీర్వాణ మెందుకయ్యా మాటలాడునప్పుడు? తిన్నగా మాటాడ రాదాయేమి ?

రాయ—(తనలో) వీ డింక సెంతవిసరికొట్టినను గొట్టినవాడే. అయిన నేమి, “కొర్వార్థి నకుతోగర్వః” అనికదా మన మిప్పు డూహించవలసినది (ప్రకాశము) గీర్వాణ మైనను ఇది సర్వసాధారణ మైనమాటయే, ఎడారులయందుంబలె నుశీనర దేశముల యందు జలము కలదు; అనగా, నక్కడను నిక్కడను గూడ లే దనియభిప్రాయము.

విదూ—ఇప్పుడు తెలిసినది. ఒకరిమాట నేమిగాని నామాట నైనను నితరులతో జెప్ప కుండుట నేర్చుకొనుటకుఁజిగకాలమునుండి యుంచుచున్నాడను. ఇందునకై ప్రత్యేకించి మూడుసారులు కాశికి వెళ్లి వచ్చినాడను. ఎంతసరిత్రమ చేసినను క్రియ మాత్రము కట్టినది కాదు; ఇందునకేకదా, తమతోన్నహము చేయుటకుఁ బ్రయత్నించునను వచ్చుచున్నాడను? పోనీండు వృధికాలక్షేపము చేయించుచుంటిరి కాని నాకీ నుపుగింజలూ నోటి నాననీయలేని లోపమును వారించునుసాయమును దెల్పకపోయిరి గదా, అట్లయినచో నియ్యెడ మీ కెంత గుఱవయోగించును జెప్పుడు?

రాయ—(దైన్యముతో)

తే. హాస్యమున కిది వేళగా దని యెఱుంగును, వంతరంగమ్మనక గలచింత యెఱుగు దేను వై దేశకుడ దిక్కు లేనివాడ, ననియెఱుంగును విటు లేచె నగు నె నీకు.

విదూ—ఓహో! యిదిమఱియుం బాగుగ నున్నది. ఘోషపాఠాశ్రయం! బోడిబాపం డంట! యొక్కడి కెక్కడ! నక్కెక్కడ! దేవలోక మెక్కడ! యెవ్వరు విన్నను నోటితో నవ్వరు.

రాయ—(గడ్డమువట్టికొని) బిగ్గరగా నజవకుము, ఇది యెవ్వ రెంచునకు వినవలయును. చ. కమలినీ కర్కుఁ డెట్టిచెలికాడు? కుముద్గృతి కబ్బుఁ డెట్టిచుట్టము? విరదీప కెక్కడికటాక్షము భృంగముపై? సెకొక్కచో నమరు సెకొక్కచో, పతివ లైనను బూరుషు లైన సెంగుఁడ్రే మము గలచోట లేమి యనుమా టటు లుంచుము గాంచ రెద్దియొక.

తే. వంక రగుమాత్రం జంగురువాని కేమి? చెఱుగురుచి కణపులక ల్లిం జెడుసె? శబ్ద దోషమున గీత గొడేని గొప్పగుగలదా? దయతుదారిద్రవ్యమపచిత్తము విరచుసె

విదూ—మీచదువున కంతకును ఫలితార్థము నేను సౌందర్యవంతుడగు పండితుడను కవిని గనుక న న్నాకన్నియ విధిగా వరింపఁ గలదని తేలివది. తథాస్తు. అట్లే

కొనిండు, మాటలకేమి? కొనితే నక్కలాలేదుకదా. వెట్టిచదువు చదువక నేనడుగు
మాటకు సగుత్తరము చెప్పుడు. మీలో మీరిట్లు పాలుత్రావుమాత్రమేనా? లేక
మీ కెక్కతముననైన నప్పుద్దాక్షిణ్యభిప్రాయంబు పొడకటైనా?
రాయ—(కొంచెము ధైర్యముతో) అట్లడుగుము వృధాకోలాహలమునకు మొదలుపెట్టి
మిత్రకార్యవిఘాతముడవు కా నెంచుము.

ఉ. మాడుగుమీఁద నుండి నను మానిని ప్రేమరసము చిల్కుచున్
జూడనిచూడ్కిఁ జూచె నిది నూచనయాఁగద ? యింతమాత్ర నే
నీడిగిలకబడక; విను మిదేగఁ జాతకమందుఁ గొంత యీ
బాడ లిఖించె దండ్రు; యది సాయ మొనర్చెడి దీనికిన్ సఖా.

విమా—అట్టిగట్టినమ్మిక మీ కున్నదో నీనాఁ డొకపరి యానాత్మవృక్షమున మిమ్ముం
బడవైతునా? పిమ్మట మీయదృష్టము. నా చేయునుపకార మింతకు మించియుండదు.

రాయ—(అభిలాషితో) సఖా! అది యెట్లు సంఘటించెదవు?

లే. మగల సొకపరి నాకు నమ్మగువచ్చిన్నఁ, గ నెడిభాగ్యము ఘటియింపఁ గలిగె దేని
జాలుఁ దన్నాత్రమునన నాజన్మమునకుఁ, దగినఫల మందినంతసంతసము గాంతు.

విమా—(నగుచు) ఇది మేటిమాటలు? దర్శన మైనపిమ్మట స్వర్గమును కావలయునం
గురు; అదియునైన మతియొక్కటి లోటగును. ఎవరెరుగని వీమాటలు.

రాయ—చెలికాఁడా! అంతవఱకేలగాని,

లే. యవనివవనీతసమతాపయుచునిరమణి, ఊహించి యనునమ్మితోత్తలూప్సలూలుకఁ
గమనుఁగా నెంచి యెవనియంక మునఁ గులుకు, సుఖము లెల్లను వాని నే సుము జగాన.

విమా—లే, ఇక్కడికిఁ దేలినది. “చల్లలే పొమ్మన్న, పెరుగేనియువడ్డింపు” మన్న
ట్లున్నది. అప్పుడే యెంతవఱకు దేకినదో చూడుండు మీ రాశాపిశాచము?

రాయ—(సంతోషముతో)

చ. ఎఱుంగుగుఁ జక్రవర్తిసుతి యొక్కడ! యొక్కడి నే నటంచు, మీ
దొఱుంగును, మంచిచెడ్డ లవియెల్ల నెఱుంగును, నైననేమి? నా
యెఱుక యడంచి కోరిక ల నేకములై మన మత్తలొదరీ
పగ మొనగించె, నెట్లయినఁ బ్రాణము దక్కుట సర్వభంబికన్.

విమా—(తత్తరపాటుతో) ఓవిద్యవృద్ధేభమా! మీప్రాణమునకు నాప్రాణ మడ్డువై
చెద. మీ కింక నధైర్యమెంచునకు?

రాయ—సహాపకారస్వభావముగల యోషిచ్చివాఁడా ! నాతాత్పర్యము చక్కఁగా దెలిసికొనుము.

తే. అత్తలోదరిపొందుకా, దయననగును, నుభయపక్షములను బ్రాణమాడు నిజము మన్నఘం దాద్యపక్షాన మరణపాతము, వన్యపక్షమున నిమిత్త మవనిభర్త.

విదూ—(గర్వముతో) నాకు మీరుభిప్రాయమును దెలిసికోలేకపోవుట యనునపయశం బొకటియో ? పిరికికవీశ్వరుఁడా ! నేనుండ ఫానుసాగాని గీడుసాగాని మన్నఘండుగాని గిన్నఘండుగాని నీమేన వ్రాలిన యీగక్తన నపకృతి యొనర్పఁగలుగునా ?

రాయ—(తనలో) ఏమి వీరిప్రాగల్భ్యము, పరిహాసస్వభావమున ననియెడిపిచ్చిమాటలు కావచ్చును. ఏమో ! అన్నియునునట్లుండు ననియును ననుకొనఁగూడదు; కాని నమృతముమాత్రము కుదురు. “ హాస్యగానికేదేలుగుట్టి ” నన్నట్లున్నది. కానిమ్ము. మాటలసం దర్భముంబట్టి చూచిన నిజ మెంతో తెలియకుండెడినా ! (ప్రకాశము) ఫానుసాయొద్దఁ జనవుండుటంబట్టి యతనివలనం గాపాడినను గాపాడుచువుకాని మన్నఘండు నీకెట్లువశుఁడగును.

విదూ—(తనలో) ఇంక నాయెఱిగినవిధము చెప్పి యితనిం గొంత యూరించెదఁ (ప్రకాశము) అపరమన్నభావతాగుండ వనఁదగినయోపండితాఖండలా ? నిన్నొకసారి తనయుద్యానవనమునకుఁ దీసికొనిర మ్మని నీమనఃప్రేయసి యిదివఱకే సఖీముఖమున నన్నుఁ బ్రార్థించుచున్నది.

రాయ—(తనలో) ఇతనిమాట లెంతవఱకు సత్యములో నిర్ణయించుట కడుఁ గష్టము కదా ? (ప్రకాశము) సంతతపరిహాసాదరముగలయోమిత్రమా ! నీమాటలు నేనే వనినమ్మ నేర్తును.

ఉ. ఇంతకుముందుఁ గొండొకయు నీవిం.యమ్మ నెఱుంగ నట్లు నా
చెంతనటించుటే ? మిపుడు చెప్పెడిమాటలచందమేమి ? యా
వంతయు నీనువాక్యములయందలియర్థ మెఱుంగఁజాలన
న్నింతకుఁ బాల ముంచెదనో ? యేటను ముంచెదో ? నీయధీనుఁడకా.

(తన్నుద్దేశించుకొని)

ఉ. ఎక్కడివేఁగిదేశ ? మిట కేటికి వచ్చితి ? నెందుకోసమై
యక్కట ! యిప్పు డిక్కరణి యత్న మొనర్చుచునుంట ? ఫానుసా

యెక్కడ? కూతు రెక్కడ? మహిసురవంశకళింక మైననే
నెక్కడ? నాదుపాండిత్య యదెక్కడ? మొహ మదెంతకుఁ దగుట.

(నిట్టూర్పునిగిడించి)

చ. కులము నశిత్రమించు టొకగొప్ప గఁదోచ దఖండపాండిత్యం
గలిగినతెల్వల బోనడఁపఁ గల్గుట కా దొకగొప్ప మానముఁ
దొలఁగుట కార ముందడుగు దూఁగెడిఁ బ్రాణము గడ్డిపోచకుఁ
జాలుకనయయ్యె నిశ్చయవనసుందరినిఁ దర మేనుంపఁగఁ.

విదూ—ఓహోహో! యిదిమేటిమాటలు? నాలుక చిగురునుండివచ్చెడివో? లేక నాభీ
స్థానమునుండియే బయలు వెడలినవో? చతుస్సముద్రముద్రితధరావలయున్న నేకచ్ఛ
త్రమ్ముగా నేలుఘోషమూఁగుచు తనంతన పేలువనంపె నన్నమాట యీకులగోత్ర
ములక దెచ్చివెట్టినయది కాబోలును.

రాయ—మిత్రమా! మతియొకఁఁగున నూహింపకుము.

చ. జప మడఁచుచు దప మ్మడఁచు సత్య మడఁచు నడఁచు యోగ్యతఁ
జపలతఁబెంచు బెంచు నలసత్వ మగ న్నితమేని కామ మ
న్నపుడొగ న్నిత మ్మయినయయ్యది యెయ్యది నేయ నోప, దే
వపుగను జైనకాంతిలక వంశురుచుందురు యోగు లందఱుఁ.

ఉ. కట్టియ లన్న బంగారుపుకన్నను నెయ్యెడ మేటియింక నే
పటనమంబు నేటి నెకప్రాణుగఁ జూడరు నీటికన్న, ని
క్కట్టులకుఁ నివాస మనఁగాఁదగు నివ్వరినుండి మున్ను నే
నెట్టిప్రయత్నముఁ సలిపి యెమిద్రయోజన? మేగఁజేఁగా.

విదూ—ఇంతమ హ్నోగ్యమునకు నోచి యందఱవలె వచ్చినతోవ నెట్టలేకెను?

రాయ—(సిగ్గుతో) ఏ మట్టులంటివి? మన కిప్పుడబ్బిన మహోగ్యగ్రహమేమి?

విదూ—ఏమా? కిగివంతున జైనను బుద్ధుని బనఁదగు మాఘోషాదర్శనంబు
కానుండు టల్లుండ నేరికి నలభిష్ము లగు నాయనకొమరిచూపుకోపులకు నభ్యాగ
శుండవై యిప్పుడో యింకనో యఖండసామ్రాజ్యపదవి నందనుంటివి. పైపెమ్మ
నుంచినుంచిన క్వాన్నములతో ఘృతకుల్యము దధికుల్యయు నగునట్లు మునిగి లేలు
చుంటివి. పుచ్చె పూసినదాయమి? ఇంతకంటెఁగావలసిన దేమి?

రాయ—(చిలునవ్వుతో) ఆద్యంతములు నీవు చెప్పినటులే కావచ్చును; కాని యొక
యనుభవమును వచించుచున్నాఁడను. ఈజగత్స్వభావమేమో! “ఆక సమునలువ్వు

లున్నవా?" యని యనుగ “లే” వనరు సరికదా “అయ్యవి సర్వసామాన్యపుష్పముల వంటివి కా” వనియు “వానితావి యంతకన్న విలక్షణ” మనియును దేగ వర్ణించి పుచ్చకు నభినందింపఁ జేసి కొండ నెక్కింతురు. ఇయ్యెడ సెరులదోస మేముండును?

మ. తనయన్నించినదానికి దగినచంద మైవ్వఁడే నాడు వా
నిని నమ్మకమనసొప్ప నైననతఁడే నెమ్మి జనింపంగ నే
ర్చు సొకం డెవ్వఁడుగాని దాని కతివైరుధ్యముమై నిక్కమై
నను జెప్పక బ్రతుకూలుఁడా మనసుకన్నక వక్ర మొండున్నదే.

విదూ—నే నెంతపరిహాసస్వభావాముకలవాడ నైనను నిప్పట్లున యథార్థపరిహాసకునిగా నన్ను విశ్వసీపుఁడు. మీ రిట్లు వెనుకకు ముందును నుయ్యెలలూఁగు చుంటిరికాని నిష్కళంకహృదయుఁడైన మహానుభావుఁడితఁ డొక్కఁడే యని నాయశస్సు జగములఁబడి వెలుగుచున్నయది. మీ కంతనమ్మిక లేనిచో నన్నుఁగుఱించి యెవరి నేని కొంచెము ప్రశంసించిమాడుదు. నాకుజ్యోత్సాహప్రమునఁ బూర్ణపాండిత్యము. అందులోఁబ్రబ్ధభాగము మఱియును ముఖ్యమైనది. విచారించిమాడఁగా నక్కన్ని యమిమ్ము మన్నించుననియు భావనామాడఁ గిక్కురుమనక యంతులకంగీకరించుననియుం బొడకట్టినది.

రాయ—(నవ్వి) మిత్రమా! నీవు ప్రశ్నాప్రమునఁ బండితుడవు కదా. నేను నిన్నడుగనిదే యెట్లు విచారించితివి?

విదూ—ఇది మఱియుఁ జక్కగానున్నదే. ఇంత నేపటినుండి వెళ్లఁ బోసినసోదె యంతయు నేమాయె? నన్నే నే నెఱుంగును. ని న్నే నెఱుంగును నన్నట్లు లున్నది.

రాయ—అది కాదు. ప్రశ్నకు దక్షిణాతాంబూలసహితముగా వచ్చి కదా పుచ్చు చేయవలసినది.

విదూ—ఇదా ఇవి యన్ని సును దానివలన శీవించుమీ వంటికుఱింభరలకుఁ గాని జగదేకచక్రవర్తి యెవరో యెఱుంగనివాగు సహితము న న్నేఱుంగునట్లు ప్రభుత్వ మాచరించుమహారాజు; నాకా?

రాయ—ఎన్నివిధములఁ జూచిన సొకమాటయైనఁ బరిహాసములేక చెప్పవు కాబోలును, ఏన నేల కా దనవలయును. “మంచిమాటలకుఁ జెప్పు లొగ్గవలయు” నని కదా పెద్దలు చెప్పుదురు, కాని

క. జాతీయు సెక్కటి కా దంట, నీతియును భిన్న మంట గణింప గనతఁడే

కూతు న్నా కిడు నంట యిది, యేతరున నమృతచ్చు నెవరు సెడివిసక.

విదూ—ఓహో! యింతవెట్టివానిని నే నెందును జూడ లేదు. మీశాస్త్రపాండిత్య మే
మైనదయ్యా? మొదట స్త్రీపురుషులకు బరస్పరజాతిభేద మున్నదా? లేదా?
అట్టివారి కెట్లు లైక్యము ఘటించుచున్నదో?

రాయ—చెలికొఁడా? చక్కఁగాఁ జమత్కరించితివి. చువుకొనిన నే నెంతబుద్ధి
మంతుడవేని యగుచున్నా.

విదూ—చమత్కరించుటే యనుకొంటిరాయమి? మనకు వారితో సంబంధములేదనా?
యనిసంశయించుటకు మాని “వారు మనకు గన్నియ నిచ్చుట కంగీకరింప”
రనుట కవలము పొరబాటు.

రాయ—అగును; నీవన్నమాట సత్యమే.

కం.మనలోన నన్యవర్ణమునికికి నంగీకరింప, మొకఁ డెల తమం

తన యెల్ల కులములను బ్రయత్నమునఁ గలిపికొన నెంత్రు తారు తురుష్కుల్.

విదూ—వహ్య! మీకును మంచిలోకజ్ఞానమే యున్నదే? మీదియంతయుఁ బురా
తనపు ధాందసపండితులవైఖరికొడు.

రాయ—మన కనియు నంతదూర్వము కాదునుమా.

తే. శూద్రకన్యకఁ దనుకనచూపె మనువు, వెంకటేశ్వరుఁ డంతటివేల్పు యవన

కన్యకను బెండ్లియాడి మార్గము వెట్టె, పుడమివేలుపు లంత కెక్కుడె తలంప.

విదూ—భేద ఇంక నేమి? శాస్త్రముకన్న మనకుఁ గావలసినది శిష్టాచారమేకదా? ఇందు
సందియ మెక్కడ?

రాయ—ఎక్కడనా?

తే. శాస్త్రములు నుండు నాచారసరణు లుండు, లేక యుండిన నిపుడు గల్పింప వచ్చు

మొదటఘటనంబు నిక్కమై మొన సెనేని, యడ్డు నేయవి? యటసందియము గాని.

విదూ—ఘటనంబునకుం గాక యక్కన్నె ని న్నేల పిలువ నంపించెనో?

రాయ—మిత్రమా!

మ. పిలువే సందియ మంత నిక్క మయినవే శ్రావ్యురిం గూర్చియో

కలయే గంటియో నాముదమ్మనకు బొంకక బూనిలో మింటఁ బూ

పులు జన్మించునె? యెండమావుల జలంబుక గల్గు నే? గర్భరి

కుల కెల్ల దలమానికంబ నగు నాకుం గోర్కు లిడేనునె.

తే. పుట్టు నంతంతన యడంగుఁ బొడము మరల, నంతలోనన నశియించు వింతకోర్తె
లతీదరిద్రుల కెందు బాల్కమునఁ గురులకుం జెడినకులకాంతలకులుకు లట్లు.

విదూ—మీ రీసంశయము లిట్లు వెళ్లఁ బోయిచునే యుండురు. నాకు భుక్తికివేళ
కావచ్చినది. “ఈనాటిసాయంకాలమునకు మిప్పు వెంటఁ బెట్టుకొనివచ్చెద” నని
రాకన్నయకు వార్త నంపించెదను, (తెరవంకఁజూచి) మీశిష్యుఁడు మిప్పున్నాన
మునకు లెం డనుటకుఁ గాఁబోలును వచ్చుచున్నాఁడు.

(శిష్యుఁడుప్రవేశించి)

శిష్యు—(తనలో) ప్రృథినమును నీవేళకు నభ్యవహార మగుటయేకాక యొక్కంత విశ్ర
మించుట గూడ నయ్యెడిది. ఈదిన మీవఱకు స్నానమునకు లేవక ప్రచండమిశ్రుని
తో నేదియో యాలోచించుచుఁ గూర్చున్నారు. పోయి విన్నవించునా? పదార్థ
ములు చల్లనావిపుచ్చుచున్నవి. ఇంకను పార్థివలీంగార్చనము మిగిలియే యున్నది.
(సమీపమునకు వెళ్లును)

రాయ—(విదూషకునితో) మావిద్యార్థి వచ్చుచున్నాఁడు. ఇంక నీప్రసంగము మన
కుచితము కాదు. అట్లే యెనంపుము పొమ్ము. (శిష్యునింజూచి) ఇదిగో వచ్చు
చున్నాఁడను నీవు రానక్కఱ లేదు. వెళ్లుము.

చి—శిష్యుత్తము. ఇంకను దమరు యమునకుదయచేయవలయును గాఁబోలును. పార్థివ
లీంగార్చనకుఁ బుష్పములు సిద్ధము చేసియుంచినవి.

(నిష్క్రమించును)

విదూ—(మెల్లఁగా) మీ రీవిద్యార్థుల నెంచునకుఁ దీసికొనివచ్చినారు? వీండ్లు మీ
సాయంకాలపుఁ బ్రయాణమునకు నంతరాయము గాకుండమాత్రము చేసికొనుండు.
నేను బోవుచున్నాను (నిష్క్రమించును).

రాయ—(తనలో) నాకు స్నానమును దోచుచు పానమును దోచుచు. వీఁడతీవంచ
కుండు, అయినను గడునమ్మికగలవానివలెఁ జెప్పుచున్నాఁడు. ఏదో వీని యొద్దకుఁ
గొంచుము నావియమై వార్తమాత్రము వచ్చియుండుట తప్పదు. లేనిచో నంతఃపుర
జనులు సంచరించునుద్యానమునకుఁ గొంపో నేర్చునే. కానిమ్ము “యద్భావి తదభి
వత్యేవ” (నిట్టూర్పునించి)

ఉ. యవిషయమ్ము మానుకొనుటే కడుసౌఖ్య మటంచు నెంచి లో
నావిధి చేయ నిశ్చయము నందినయంతన మోహ మగ్గలం

బై వెనువెంట నంటు నటు తైనను జేయుదు నన్నఁ దోడనే
భావము వేనవేలు ప్రతిబంధకముల్ గనఁ జేయు నద్దిరా.

(నిష్క్రమించును).

గద్య.

ఇదిశ్రీ... సీరుప... వేంకటేశ్వరవిరాచితంబగు పండితరాజమున

ద్వితీయాంకము.



తృతీయాంకము.



(తెరలో)

మ. అదే సంధ్యాసమి సానురాగ యయి తా నయ్యాళి వెల్గొందె నె
 వ్వుది దానికొ గుఱుంచెనో? యనగా సంబంధించె దాదృఢుడై
 యదనుక వ మొనరింప కర్వముఁడు, తా నవ్వారిమోహంపునం
 పద సూచించె నె నాఁగఁ జీకటియుఁ బర్వజొచ్చె నల్లిక్కులక.

ఇదిమాళిక.

(అనంతర ముద్యానవనములో లవంగియును, శైలికత్తయమల్లికయును, రాయలును
 విహుఁడును వెనువెంటడి చెఱియొకచోటుగాఁ బ్రవేశింతురు.)

లవం—(తనలో) హృదయమా! కాల మక్రమించుచున్నయది. ఇది నీయాని నిరాశ
 యగుటకేమి సందియము. (ప్రకాశము)చెలీ! మన మీసాటికి వెనుక కల మరలఁ
 గూడదు?

మల్లి—ఏమి యీనాఁ డింతత త్రరపడియెదవు? మనప్రచండమిశ్రుఁ డప్పండితసాన్ని
 ఘోమ నియ్యెడనుక దోడ్కొని వచ్చువేళ కావచ్చినది. ఇకఁ గొండొక తాళి
 పోవుదము.

రాయ—సఖా! అటు గనుఁగొనుము.

ఉ. చీకటి పోవుచున్నయది శీతకరుం డుదయించుచున్న నాఁ
 డేకడఁ జూడ వెన్నెలలు హెచ్చఁ దొండగె నిఁ కేటిమాట యా
 కోకకుచం గనుంగొనెడికోర్కె ఫలించు నె? యింతసేపు తా
 రా కెటు లూరకుండు ననురాగము గల్గుట నిక్కమేనియుక?

విదూ—మన మిప్పుడకదా! యింగులకు వచ్చితిమి. ఇంతలోనే యింతత త్తటపాటా?
 ఎంతయనురాగము గల దైనను బ్రభుమసమాగమమున “భర్త నెదుర్కొనవచ్చు”
 ననినేను విన లేదు. మీరు మహాకవీశ్వరులు మీ రెక్కడ నేని యట్లు చదివి
 యుండురేమా!

రాయ—సఖా! నాతాత్పర్యము చక్కఁగాఁ దెలిసికొనక యేలవృథాపరిహసించెదవు?
 తే. సంజప్రాప్తన కిటుకు నకొసకియ తోడి, తె వ్వునుచు నీకు వార్త నందించెనంటి
 పదియ నిజ మేని యబల దా నంతకన్న, మున్న రావలె నదియ ప్రేముడికిగుఱుతు.

విదూ—వచ్చియే గుండును గాని యెయ్యెడల నేవిసోదమ్మనఁ బ్రార్థన పుచ్చుచున్నదియో?

నలు దెసలు పరికించినకా గాని మన కట్లు తెలిసెడిని?

రాయ—ఇంతవఱకుఁ ద్రిప్పినది చాలకా యేమి?

విదూ—ఇది యంతయు నాకే యుపకారముగా నున్నదే.

రాయ—(తనలో) వీని నూతఁ జేసికొని యిచ్చునోవిషయమునఁ బ్రవర్తించుట గొట్టె

తోఁక పట్టుకొని గోదావరి కడ్డపడినట్లున్నది. (ప్రకాశము) త్రోవ దీయుము

నీవెంబడి వచ్చుచున్నాను.

విదూ—ఇగుగో యీసంపంగివృక్షములచాలు ననుసరించి పోవుదము (పరిక్రమింతురు)

లవం—(తనలో) ఓహో! యేమి యీవెన్నెలలు నాకు మిగుల నవకతి గలిగించు

చున్నవి. వీనిఁ దో జీమలయానిలము లెందులకో (నిట్టార్చుపుచ్చి ప్రకాశము)

చెలీ! స్వప్నము నిజ మని యెంచిక దా మన కీవెట్టియడియాస.

మల్లి—ఏ మట్లునుచున్నావు? ఇంతలో ననత్య మేల కావలగును?

లవం—నిశ్చయముగా ననత్యమే కాని స్వప్న మైనతత్త్వము మాత్రము నిగుర లేచు

లోపల నంతయుఁ బ్రత్యక్షమగుభవమువలెఁ బొడకట్టెను.

మల్లి—అగునుజామీ నాటకముగూడ నిదేమాదిరి; చూచు చున్నంతసేపు నిజ మైన

కథా నాయకులు సుఖము లనుభవించునట్లే యాత్మ తన్వయమై తదనుగూ

ఢ వప్పు లనుభవించును. సిమ్మట నిట్లులే క్రమముగాఁ బరిణమించెడిని.

లవం—నాటక మనిన వేళే యున్నదా మనబ్రతు కంతయు నిట్టిదే; ఐనను నేదో

కార్యత మని వెట్టివెట్టిప్రయత్నములు సలుపు చుండుము. తనకు పైత్యభ్రమము

గలిగి జగముదిరిగినట్లు బొడకట్టించు నిజమున కయ్యది నిశ్చలమే సుమా,

మల్లి—అట్లేల యనవల గును? ప్రాప్తికాలమునకుఁ గాక తాళీయమ్మ కాంగూడదా?

అది కాక నీవంటిజగ దేకసుందరిచే స్వయముగ నాకాంక్షింపఁబడియు వికృతి

మొంద గుండుటకు నాయన మనం నేమి శిలయా?

లవం—(కోపముతో) గుర్తార్థరాలా! అయ్యనకు నట్లేల యనవలయును.

ఉ. జననము నందితిగడం బ్రకృత్యము గాని తురుష్కజాతీయం

దనసుకులోద్భవుం డతఁ డహో! యెటు నానపలాంతరంగన

ర్తన కనుకూలుఁడో? నిది వృధాత్రమ మింతకుఁ దారితప్యముల్

మన మెఱుంగంగ నీయ దనుమానము మాన దిఁ కేమి నేయగుకా.

మల్లి—సఖీ! యింకను గాలాశక్రమణియు కా లేదు. నీ వేల యిట్లు తలపాటు చెందెదవు. ఈవఱకే మనప్రచండమిశ్రుఁ డయ్యనఘం దోడ్కొని వచ్చి యుండవలెను. నిన్నిదివఱకే యాతఁడు చూచి విరాళి గొని యున్నవాఁ డనికదా నాతోనాతఁడు చెప్పి యున్నాఁడు. నిన్నెందులకు వృథా నిందించికొనియెదవు. ఈశ్రీ డాసగోవరము మెడ్డున నుండి నలుదెసలు నిరీక్షింతము రమ్మ (అట్లానరింతురు) రాను—(విసువుతో) నన్నుఁ గుజనునిగా నూహించి కాఁబోలును మిన్నక యీకుజులవెంటఁ ద్రిప్పుచున్నాఁడవు. నీవెంట వచ్చినందుల కీప్రాయశ్చిత్తము నాకుఁ గావలసినదియే.

విదూ—ఓహో! ఇది మఱి నుం బాగుగ నున్నదే. వచ్చినది యుద్యానవనము కదా? ఎయ్యెడల నేత్రేడామృగములఁ గాంచుచు నేయేవిసోదముల మసలుచున్నదియో యొక్కంత పరిశీలంపక యెట్లు కన్పట్టెడిని.

రాయ—ఇదివఱకొకసారి యిట్లు పలికితివి. అప్పు డెందులకని యూరకుంటిని కాని యిప్పుడు నీరసవిహీనతకు నాకుఁ గోపము పుట్టుచున్నది.

చ. దయితు నధీన మైనమదిఁ దాల్చు నెలంతల కెందు నెండుగో

రక్క యుదయ మంద, దెయ్యెడలఁ బ్రీతి జనింపదు వేము నేల? ని

శ్చయముగ స్వర్గలోక సుఖసంపద తా నెను రేగుదెంచినన్

గయి కొన నిచ్చువుట్ట, దొక కాంతునిసం స్మరణంబై సర్వమున్.

విదూ—అసత్యవాగు లగుమీవంటికవీశ్వరు లంత వెట్టిగా వర్ణించుమాత్రమే కాని నిజమున కంత నుం గన్పట్టరు “ఇదిగో పులియంతే, అదుగో తోక” యన్నట్లు ఒకరినిఁ జూచి యొకరు మఱింత యననుగుణముగ వ్రాయుదురు. కాని యవి యన్నియును ననుభవవిరుద్ధము లగుటం జేసి యనాదరణీయములు. పలువురు నెలంతలు కోరి యుండిరి కాని మీరు చెప్పినంత కాకుకదా అందులో శతాంతమేని వెట్టితనము నాకయ్యెడఁ గన్పట్టలేదు. ఇంత యేల? ఇట్లు చెప్పచుంటిరి కదా మీ రీదినమున సర్వసంగపరిత్యాగ మేల చేయలేదో?

రాయ—నన్ను నీ వేమి తెలిసికొంటివి?

ఉ. వచ్చినశఘ్యులం గనియు వారికిఁ బాతము నెప్పు న్నెఱి లో

పొచ్చినతాపపుంగరిమ నించుకయున్ భుజియింప న్నెఱి నా

పచ్చనివింటిజోదుపయి భారము వైచితి నంతలోన నీ

యిచ్చకము న్నిజం బనుచు నే నెనరించితి సంజ కంజలుల్.

విదూ—అవును. బీదబాపనయ్యకు రాచకన్నయ దొరకొన నున్నప్పుడు కోరికి గొబ్బరికాయ సామెత గలిగినను “చూచినకల్ల వెట్టి” యన్నట్లాపె మహారాజు పుత్రి. యేదో కారణమున ననసుగుణానురాగమ్మ నందినను నయ్యది యేవిమోద మ్మన నైనను మఱపుం గన వచ్చును.

రాయ—(కోపముతో) ఐనచో సమృతమే ఇంత యెఱింగి యుండియు న స్నేహుల కిక్కడికి దోడ్కొని వచ్చితివి? కడచినదాని కేమి గాని నా కాకన్నియయు నక్కఱలేదు. మఱి యెందును వలదు నీపుణ్య మాయె నిక్కడ వేటిం దవమా నమ్మ లేకుండ యగ్రాసానమ్మన కైనఁ గొనిపొమ్ము.

లే. మొదలఁ బరిహాసమున కాదిమూర్తి వసుచు, ని స్నేహింగి యునీవల నేను బడితి దాని కేమి పురాకృత మైనకర్మ, ఫలము తప్పఁగఁ జేయ నెవ్వరితరంబు.

విదూ—(వినుట యభినయించి) బ్రాహ్మణోత్తమా! ఇంచుకతడవు నైపుము. నే నిదె ణించెము పోయి వచ్చెదను.

రాయ—(చేయి వట్టుకొని) చె పైక్కించి నిచ్చెన దీనిన ట్లిదిహుడనా?

ఉ. కత్తులబోనుకన్న నధికమ్మిది న న్నిట డించి పోయి నే
వత్తు నటంచుఁ బత్నీదపు వైఖరియే యిది యెవ్వరేని న
న్నిత్రటి సేవకుల్ గనిన నేమని యుత్తర మిచ్చునాడ నీ
పాత్తున ముప్పు మూఁడె సరిపో యింక బుద్ధిజనించె నాగొగిన్.

విదూ—(నవ్వుచు) తెలుఁగుదేశపు బ్రాహ్మణులు మిక్కిలి పరికివాండ్రని వినుటయే కాని నేటికిఁ బ్రత్యక్షము కూడ నైనది. ఈఁగకేని చొర నశకన్య మ్మగునంతిపుర మ్మన జగదీశుపుత్రులొక గలయ నుంకించుచుంటివికా! నీ కట్టిమహాయోగము చేసారినను “పరికితనము తున నెగ్గించెడినా” యని నాకు సందేహముగా నున్న యది. కొంచె మేదో అలుకుడు విన వచ్చుచున్నది చూచి వత్తు ననినఁ బోనీకున్న నే నెట్లు కార్యము పాసఁగింపఁ గలను?

రాయ—(చెవియొగ్గి) నీ కేమి విన నైనదో కాని నా కాయాతటాకమ్మలదరిక గూర్చు చున్న మండుకామ్మలును, గీమరాళ్లును దక్క వే తెయ్యదియొక గాన రాదు. వృధాగా న న్నిట డించి పోకుము

లవం—చెలీ? నిక్కము గా నాస్పృహమునఁ జూపట్టిన మహానుభావుఁడు మనప్రచండ మిశ్రునికి మిత్రుఁ డనియేనా నీనమ్మకము?

మల్లి—సందియ మెంత? నిన్ను స్వప్నమున మరులుకొల్పిన యంతఃదే సౌభాగ్యమున నుండఁగాఁ జూచి పరివశత్వము నందినట్లుకదా యంతఃదు నాతోఁ జెప్పి యున్నాఁడు.

లవం—(తనలో) ఇది యెంతవఱకు సత్య మైయుండునో! (స్వప్న నభినయించి) (ప్రకాశము) అవును మొన్న సంజప్రాసల నేను సౌభాగ్యమున నిలిచి యమునానదీ సౌభాగ్యము విలొకించుచుండ నెవ్వరో యొకరు మాత్ర మావీధి జనుచుండిరి. నేను జూచులోపల నే నగరగర్భకు “లిది యంతఃపురపువీధి” గనుక నీ వియ్యెడ కెందులకు వచ్చితివి? రాఁ గూడ దని యవలకుఁ బంపిరి. ఆయన యవ్వుహాను భివుడై యుండఁడు కదా!

తే. స్వప్నము నిజం బగుట పెద్ద సందియము, గాని నీమాట విశ్వాస మూనఁ జేయు నైన నేమి ఫల మ్మహామహుండు, సమ్మతించుట తెలియ దోసకియ మనకు.

మల్లి—స్వప్నమును నిజమే. పదపడి విన్నవంగఁగి బట్టి ని న్నాయన కామించుట యును నిజమే, ఒక్కంత తాత్పర్యే సమాగమానంద మనుభవింపఁ గలవు.

రాయ—ఏదో వినవచ్చిన దంటివి. అది యంతలో నేమి యడఁగి పోయినదా. మరల విన రాజేమి?

విదూ—విన రాజేమి? నా కింకను విన వచ్చుచునే యున్నది. ఏదో పెద్ద ధ్యానము మనస్సులో నుండుటచే మీకుఁ గాన రాకున్నయది. నన్ను విడిచినచో దాని నిశ్చయము తేలఁ గలదు. లేనిచో మన మొక ట వెదకిన వార లొక ట వెదకుచుండురు. తుదకు కార్యము చెడిపోవును.

రాయ—ఏ మైననను సరే. నేను మాత్రము నిన్ను వదలను. నీవెంట నే వచ్చెదను. తీసికొని పొమ్ము.

విదూ—(తనలో) ఇతనికి పిరికితనము మఱింత హెచ్చించెద (ప్రకాశము) ఇది ఘోషా వివారిం చెడియు ద్యానవనము కొంపతీసి యొక వేళ వచ్చి ఆయన వివారి మొనర్చుచుండెనేమో? మిమ్ము నావెంటఁ దీసికొని పోయిన నాకును గూడ మెడ మీదికి రాదా?

రాయ—ఓహో! ఎంత హాసపోయిని “నర్య త్యనాయకు కార్యం తథే వో నత్తి నాయకం” అన్న ట్లయినది. ఉన్నతప్రాయుండ వగు నీవలన నా కెట్టియవ మానము వచ్చినను ముక్తమే. ఆయినను నియ్యెడ నీదోసమేమున్నది? నావిధి యిట్లున్నది.

మ. శిరసే యూడెడినో? శిరోజములకే చేట్టుటు వాటిల్లునో?
మరియోదే చెడునో? మ శ్రేమి యగునో? మానానకే మోసమో?
పరమే వోయెడినో? యిహమై తెగునో? పాపంబె చేహరునో?
పరకీయానుఖవాంచలొన నను దూర్ప న్నీకు మేలే? విధి.

విదూ—ఊరకే యన్నాను గాని మిమ్ము జూచినను వా రేమియు ననరు. మీరనిన
నెంతో ఘానుషాగారికి గౌరవము. వీర వారని యెఱుంగున్నలోటు తీర్చుటకు
నేనుండియే యున్నాడను గదా

రాయ—ఛీ! అడుసుఁ ద్రొక్క నేల? కాలు కడుగ నేల? నీవు సంకేతము మఱి
యొక్కొంట నెంచున కేర్పాటు చేయఁ గూడదు.

ఉ. “ స్త్రీలకుఁ దక్క వేటొకరు చేరఁగ రానిప్రదేశ మంచు నీ
వేల యెఱుంగ ? వియ్యెడను నేటికి వచ్చితి ” వంచు నెవ్వరె
దూలఁగ నాడ నుత్తరము దోషమిఁ గలెడి సిగ్గుకన్నఁ బ్రా
ణాలకు భింగ మన్నది ఘన మ్మగు నే యభిమానకాలికిఁ ?

విదూ—అందుకే మొట్ట మొదట నుక యాలొచన చేసినాడను; గాని చేయనిది
యిప్పుడు చెప్పిన లాభి మేమున్నది, !

రాయ—అది యేమి యాలొచనము ?

విదూ—చిన్నయుపాయము చేసినచో మీకును నాకును గూడ భయ ముండక
పోవును. దాని కే మంతవిశేషప్రయత్న మక్కఱయే లేదు. ఒక గాగరాయును
ఒక శైలకయుఁ గండువా యును ఉన్న సరిపోవును.

రాయ—అప్పుడు మాత్ర మియ్యంగని యెవ రిన్న నేమి చెప్పఁ గలవు ?

విదూ—ఇప్పుడు మీతో నేల చెప్పవలయును ? ఏదో నాపాట్లు నేను పడఁ గలను
“ నాయంపుడుక తై యొక సారి యొక్కడకుఁ దీసికొని పొ ” మ్మని కోరిన దన్న
న స్నేమియు ననక పైపెచ్చు మనయిరువురం జూచి కొంతసే పెంతో యానం
దించును. ఇది పఱి కిట్టి గండము లొక్కడ నే నెన్ని తప్పించుకొనలేను ?

రాయ—ఛీ! మూఢుఁడా.

చ. గెల్చితి నెల్లపండితులఁ గీర్తి వహించి నెల్లదిమ్మలక
గులమున వర్తనమునను గొం కొకయించుక లేనివాడ ని
త్తలఁ పొకఁడే కళింకమును దార్చిన దార్చెడి నిట్టిన నిట్టుల్
పలుచఁగఁ జూచి చుల్కనకుఁ బాత్రునిఁ జేయఁగ నీకుఁ బాడియే.

విదూ—సర్వము నెఱింగినవారలయ్య నీ తేల కోపగించెదరు ? కార్యావసరముల పట్ల నప్పటి కనుగుణముగ మెలగుట గౌరవభంజకము గానేరదు. వసుదేవుడు గాడిదకాళ్లు పట్టుకొనుట యెవ్వ రెఱుంగనిది.

రాయ—(శాంతించి) అగును “ భక్షి తేపి లశునే న గోగళాంతః ” అన్న ట్లిన్ని పాటులు పడినను ఫలకారి గాని యవ్వ డెందుల కీయవమానములు ?

చ. తురకది యంట విప్రుఁ డెటు దుర్జయుఁ డౌకవి యంట దానికై
పరు వెడసేసి తాఁబడనిపాటుల కెల్ల సహించె నంట త
త్తరపడుమాత్రమే తనకుఁ దా నదియుఁ లభింప దంట యం
చఱతురు లోకు లిట్టియడియాసయుఁ జెల్లు నె నన్నుఁబోటికిఁ.

విదూ—(నవ్వి) ఆర్యవర్యా ! నిక్కముగ నీయుద్యానము ఘోషా రాఁ దగినది యనియే నమ్మితి కదా అంతచక్రవర్తికి నెన్ని యుపవసము లుండునో మీరాలొ చింప రైతరి. అంతఃపురచారిణులకై యేర్పఱపఁ బడినవి వేళ్ళ తమకు వేళ్ళ యుభయులకును వేళ్ళ కూతులకు వేళ్ళ కొమరులకు వేళ్ళ మొత్తము చేసినదో నెక్క యంతఃపురమునకే కొన్ని నూలులు క్రీడావసము లుండును జూడ !

రాయ—(అశ్చర్యమతో) అయిన నీప్రభువునకు భార్యలు వందలకొలది కాబోలును.

విదూ—రెక్కొమిటి ? కంటి కింపుగాఁ గనఁబడిన దేవర్త మైనను దీసికొని వచ్చుటయే వీరి యాచారము. ఏనాటి కానాడు వీరిలసంఖ్యకు వృద్ధియేకాని త్తయములేదు.

రాయ—ఇంకలూఁ గొందఱు బ్రాహ్మణస్త్రీలు గూడ నుండురు కాబోలును

తే. బలవిహీనుని కన్యనిభార్య యంచు, దవక శత్రుం బటంచు భేదము గాని

సాగనుగల జెల్లఁ దనచేసామై కాక, బలము గలిగినవాని కేర్పాటు గలదే. అని చంద్రుడు బృహస్పతిగారి భార్య నవహరించి తన్ను మందలింప నుంకించు నింద్రునకు తత్తరము చెప్పిన ట్లున్నది. వీరికి జంద్రుడు దైవము గనుక నరిని సిద్ధాంతమునే యవలంబించి పరభార్యల నందఱిని స్వభార్యలుగఁ జేసికొనుట యాచారమైయుండును.

శా. ఆరాజేంద్రుడు రాత్రయం బవలు కామాసక్తుడై యుంఁదిలో

నీరేతేక్షణలక బలాత్కృతిగ నెంతే బాధపెట్టంగ నా

యూరక గాఁపురముండువారి లొకనాఁ డొక్కొక్కఁ డాత్మీయయా

దారక బంపెన నన్న సెప్పె నట యాతం డెంతభర్తాత్మఁడో.

ఇది వీరిలచేత్రించిదిన్ని చిన్ని జరాసులు పాలించెడిగాజం గూర్చి వెనుకటి కవరో

చెప్పిన దంట వారికిని నిట్టి గుర్వృత్తి వీరలవలననే యలవడియుండ నగు “యథా రాజా తథా ప్రజాః” “రాజానుమతో ధర్మః” అనుట కల్గ యెట్లగును?

విమా—ఎవరో యన నేల? మీచే నిష్పాదుకోరక బడెడికన్యక బ్రాహ్మణస్త్రీయగు జన్మించినదే యని చెప్పుదురు; కాని పాపము ఈపె గర్భమున నున్నయప్పుడే యేదో యొకయుద్ధపుటలజడిలో నాపెను జెఱుగి దీసికొని వచ్చుకతన నీమెయి యొడనే జన్మించుటచే నిది యంత స్వప్నముగా లోకు లెఱుంగరు.

రాయ—(సంతోషముతో) చెలికాడా! నీమాట మువ్వాటికిని నిక్కమే. ఏమనిన చ. పరమపవిత్రుడై మిగులఁ బండితుఁ డైతగు పేగుభూటకుఁ

వగరుణ మైనలక్ష్మమ కపత్యము వీఁ డెటు లంత్యజాత యా

తురక వెలందిఁ గోరెడి విఘ్నప్రతిమానన బ్రహ్మజాతమే

స్థిరిమిది నమనయ్యెడిని క్షేత్రమునం దగు బ్రహ్మజాతయై.

ఇనివఱ కెన్ని సాయలో యీప్రశంస వచ్చినను జెప్పవైకవి కారణమేమి?

విమా—(వికవికనవ్వి) మీరు కల్లు ద్రావుటకు మడి గట్టుకొనుచందమ్మని నిట్లు సంత సిండుచున్నారే కాని యీపె తిల్లిని ఘాదును నిఖా చేసికొన్నాఁడు. ఏవర్తమే నను నెకటే అని మైనపిమ్మట వీరిలోఁ జేరుట యాచారము.

రాయ—అంతకు మున్నే యీకన్మియును గన్నయట్లు కదా నీమాటలవలనఁ జేరినది, నా కంటే చాలును. దీని కేమి గాని “నే నిక్కడ నెంటిగా మన్నను భయము లే” దని జెప్పితివి గాన నీ వేగి త్వరలో వత్తువా!

విమా—మీ రీమావిగున్నక్రింద నుండుండు. ఇంతలోఁ బోయి వారలు వచ్చి యెచ్చుట నేని యుండిరా సరియే లేని నో నంతఃపురమున కేనిపోయి వెంటఁ బెట్టుకొని వచ్చుచున్నాను. మీ కియ్యెడల నించుకయు భీతి లేదు.

రాయ—మాట లెక్కడనో విన వచ్చిన పని మరల ని ట్లనియెద వేమి! దీనిలో నేదో మోస మున్న దని నాకు సంశయము, ఆకన్మియమే యైనయపుడు నేను గూడ వచ్చిన నేమగును.

విమా—రానే వచ్చును గాని, కామినులచిహ్నములు క్షణక్షణము లని మీ కెఱుంగ నిది కాదు. అంగులోఁ బ్రభుకన్యక, ఎటుపోయిన నెటు వచ్చునో! ముంగుఁ బోయి చెప్పఁ దగుసంగతులు చెప్పి వెంటఁ బెట్టికొని పోయెద!

రాయ—ఆ ట్లయిన నీయిట్టము వచ్చినట్లైనరంపుము పొచ్చు.

విమా—(నిష్క్రమించును)

అవం—(నిట్టూర్పు విడిచి) చెలీ! యిక నెంత సేపు చూతుము, పోవుదము రమ్ము.
 మల్లి—సఖీ! వచ్చెడివేళ యీక్రమించ లేను, ఇయ్యది యుపవస మని పేరుగాని
 మహారణ్య మంతయున్నది. యిక్కడికి వత్తు మనియే చెప్పితిని గాని స్థలనిర్ణయము
 చేయ మఱచితిని, వచ్చుట మాత్రము నిశ్చయము.

అవం—ఎవరు! ప్రచండమిశ్రుణ్డా?

మల్లి—కాదు, ఇరువురును.

విదూ—ఇరుగో నేను వచ్చితిని (ప్రవేశించును)

అవం—(చూడనియట్లు నటించి తాపమునూచించి)

మ. అనురాగం బది కన్నుఁ గానను మనంబా! మిట్టుపల్లములకా
 గన కెచ్చోటకు నైన నేగు నిక వేడ్కల్ మంచియుకా జెడ్డయుకా
 మునుపే నేరపు మన్నధుండు చపలాత్తుం డెంతయుకా మూర్ఖుఁ డం
 గనలకా లోకువఁ జేసి మీఁదఁ బడు శక్యంబే నివారించఁగకా.

(మూర్ఖిలు)

విదూ—భర్తృదారికా! నాతోఁ జెప్పముఁ వాఁ డెవఁడో యీదుడ్డుకట్టితోఁ బడ
 మోడి వదలిపెట్టెదను.

మల్లి—(తత్తరపాటుతో) తరువాత మోదవచ్చును గాని రాజపుత్ర కన్యామోహ
 మ్మున నిట్టియవస్థ సంభవించినది. అదుగో ఆసఱోవరము సెడ్డుదరి నున్న లేతతామర
 పాకులు రెండు తీసికొని రమ్ము.

విదూ—ఇరుగో వెల్లి వచ్చుచున్నాను (నిష్క్రమించి ప్రవేశించును)

మల్లి—సఖీ! (అని పిలుచుచు మెల్లగా వీచును)

అవం—(కొంచెము మూర్ఛ దెలియుచున్నది.)

మల్లి—(సంతోషముతో) చెలీ! అదుగో వచ్చినాఁడు చూచితివా! నే నసత్యమాడ
 లేను కదా!

అవం—కను లఱవిప్పి మరల మూయుచున్నది.

విదూ—భర్తృదారికా! నీమనోహరం గూడ వెంటఁ బెట్టికొనియే వచ్చినాడను.

అవం—(మరల కనులు విప్పి నలు దెసలు చూచి వైమనస్యము నభివ్యసించును)

మల్లి—చెలీ! సంతాపము తగ్గినదా!

విదూ—చెటియొకత్రోవ యగుటచే సెక్కింత యాలస్య మగుటకు సహింప వలయు.
 అదుగో ఆమావిగున్నక్రింద నీప్రియతముఁడు న్ననాఁడు.

లవం—(లజ్జయును శ్రమమును నూచించుచున్నది)

మల్లి—ఆర్యా! నుద్య విడిది యేల చేసితివి! ఇయ్యెడకే తీసికొని రాక పోతివా!

విదూ—నీ కేమి! బానిసహతురపు, చెప్పెదవు ఇది అంతఃపురపు పువ్వాపారిము
 “నిన్ను జెప్పకుండునో యెవరు తీసికొని రమ్మన్నా” రనినా? నేమి చేయుదును
 ఎఱుంగనట్లు మాటాడితివి కాని, యెఱుంగవా! ప్రాచీనము ఘోషాగూడ వార్త
 నంపి సెల వైనవిప్పటనే యంతఃపురకి బోవుట? అందులో నెన్నివార్తలు ఘోరా
 యొక్కంటికి సెలవులు మూడు కావలయును.

మల్లి—అవును. అదియును నిజమే.

లవం—(విసుకుతో) ఓహో! మీయిద్దరియుత్తర ప్రత్యుత్తరములు కడు రమ్య
 ముగా నున్నవి. అతడు చెప్పటకును నీవు వినుటకును సరిపోయినది. మన కీ
 తురకసంప్రదాయమే కావలెను కాబోలును.

మల్లి—మన కాసంప్రదాయము కాక మఱియొక్కటి యెట్లు వచ్చెడిని. మనము
 మాత్ర మెవరిము?

విదూ—భర్తృదారికా? నీవుట్లువును గూర్చి నాయెఱిగినంత యాతనికి జెప్పి
 నాడను జామి.

లవం—(తనలో) జగుప్పాకరి మని యెఱుంగక చెప్పినను నిక్కడ నిది గొంత యుప
 యోగమే అగును.

మల్లి—సఖీ! అది యేమిటి ఇతఁ డేదో చెప్పితి ననుచున్నాడు?

లవం—ఏ మున్నది. నామరవస్థయును, మాతల్లితలవ్రాతయును పరిశుద్ధ మగుకాశీర
 దేశమునకు సెక్కుడే సచివుఁ డని పించుకొన్న కుమారభట్టనకు నపజయ మొద
 వించిన భగవంతుని కెంత యుక్కుటికము లేదో?

విదూ—అయన పేరిదియా? నే నిదిమాత్రము చెప్పు లేదు.

మల్లి—సరి తెలిసినది. అట్లయినచో నిక్కడ నందఱును బ్రాప్తాణకన్యక లే. ఎల్లరును
 మాలతలే. ప్రకృతము చూచుకొన వలె మనము వెనుక జన్మమున నేమృగములమో
 యేపక్షులమో ఇప్పు డామాట యేటికి? దీని కేమి మనమే యమృతమహుని దర్శన
 మనకుఁ బోవుదమా? ఈయపరాధమునకు తుమార్పణగా నుండును.

లవం—(ఊరకుండును.)

మల్లి—ఆర్యా! అయ్యెడకు ముచ్చుం దీసికొని పొమ్ము.

విదూ—ఇగుగో ఈసురపొన్న చెట్టుల చాలు వెంబడిని పోవుదము రండు.

మల్లి—చెలీ! నన్నవలంబించి మెల్లగా నడుపుము

లవ—(అట్లానరించుచున్నది) (అందఱును యథోచితముగా పరిక్రమింతురు)

రాయ—(విసుగుట సూచించి)

కం. చెలికాఁ డెచ్చటి కేగెను? చెలి యెయ్యెడ నాదురాక చిత్తమునంగు

మృలిక మెయిఁ గోగుచున్నదా? కలుగునెకో? యింత నేని కలికిఁ గనఁగన్.

(నలుదిక్కులు చూచి) ప్రియురాలా! నే నిక్కడఁబడెడియవస్థ యొకింతేని నీకుఁ
దెలిసిన నింతయాలస్య మొనరింపవుకదా?

శా. రా నువ్వోగము చేయుచుంటినో వడికొరఁ బోయి రా లేక శం

కాసిర్విణ్ణత గాంచుచుంటినో! యెగుఁ గామింపఁగా రాచు త
ప్పొనంపుఁ మది నెంచుచుంటినో? సగంబాయె న్నిశాభాగ మె
ట్లెనక వైర్యము పొగుకొల్పి యిటు రమ్మ! పూర్ణచంద్రాననా.

శా. ఏ నెన్నం డిటువంటికార్యములపై నిచ్చుకొ బ్రవర్తింపఁ గా

నీ నీమోహము నిక్కమే యనచు ని శ్లేఠించిపిత దీనిలో
నానందం విసుమంత యింకలకు నాయాసంబు బలమెందు మో
మైనకొ జాపుఁ గాని వేగ నిటుగమ్మా! పూర్ణచంద్రాననా.

అయ్యో! మస్తథా! నీ వెంతనిర్దయుడ వైతివి. రసాభాసానురాగము గల్పిం
చుట నీకు మెప్పుగునని యెంచివా? ఇంతకు నీ వేమి చేసెదవు? నావంటి
దరిద్రుని కట్టియచ్చప్రమా? నాప్రియురాలు న న్ననుగ్రహించినచో నీలత్యు
మెవరికి? నిన్నుఁ బ్రమాణికొనుటకన్న దాప మార్ప గల యక్కలికిమిన్న నే
స్పరించికొనియెదను.

శా. సంకేతమునుజేరి యచ్చటఁ బ్రియాసాక్షాత్కృతిం గోరి యా

రంకొక జెండుచు లోనఁగుండుచుఁ ధృఢ బాలించుచున్నంత నా
రంకూన్యచ్చకితాయతాక్షి యగుదేరం గాంచు భాగ్యము నూ
నాంకాశీర్వచనాభిషిక్తులకుఁ గాదా? కల్లు వల్లుప్రసాద.

(నలు దెనలుపరికించి)

అహ! యితఁ డేగి యెంతనే పైనది, ఎయ్యెడను నలుకు డైనను విన రాలేదు
ప్రియురాలు రాలే దనుటయే నిక్కువము, అయినచో నితఁ డెందునకు రా కుండె
డిని? అవును అంతఃపురమున కేని చని వెంటఁ జాట్టుకొని వచ్చెననికదా?

అన్నాడు (పెదవి విరచి) ఇదియంతకంటె సంభవింపను. ఎంతయంతపురములూ రాకపోకలు గలవాని మైనను నగరాత్రమున నడ్డక పోనిట్లురా? అక్కటా! యీచిగురుటానులమధ్యనుండి ప్రసరించెడి వెన్నెల గూడ నింత వేడిగ నుండు లేమా? ఏ మైనను సరియే. ఇక ఎక్కడ నుండినలాభము లేదు. ఈస్థలము విడిచి యింటికే పోయెదను (కొంచెము నడిచి) అయ్యో! వెనుకటిత్రోవ గాన గాదే! ఇది యేమో యంద్రజాలముగా వున్నది. (కొంతనిలిచి) కాదు, కాదు, నేను వచ్చినత్రోవ అది కావచ్చును. (మఱియొక వైపునకుఁజరి) ఇదియును గానట్లు లున్నదే! (నూరుగు గాఁ జూపు నింది) అక్కడ నేదో యొకచిన్నిమిదై వలెగాన వచ్చుచున్నది. తటస్థించినచో నయ్యెడఁ బ్రసరింపలే తటస్థింప వచ్చును. (ముంగునను నడిచి) ఓహో! నిండుగాఁ బూచిన యీ పెద్దపొదట్లు పైపెచ్చు వెన్నెల సహాయము కాఁగా నావ్యామోహమునకుఁ బ్రచండమిశ్రునిమోసము తోడయి చేసినపనినే చేసినది. (మరిలఁజూచి) ఇక్కడ నేదో తటాకము గాన వచ్చుచున్నదే! పోయి చూచెదఁ గాక. అపొదట్లు దీనిచూవలియొడ్డున వున్నది. అవును, అక్కడికిఁ బోయి విమ్రీంచెదఁగాక. (నవచిఱుండుచోచ్చి) ఇరుగో! ఇయ్యెడల నభినీదర్శనము పొడకట్టుచున్నవి. కారణ మేమై యుండునో! (విచారించుచుఁ గూర్చుండును).

లవం—(ఆయాసముతో) చెలీ! యింక నెంతదూర ముండునో కనుగొమ్ము.

మల్లి—అర్యా! ఎక్కడ మనరాకన్నియనునోహరుఁ డుండుతావు?

లిమా—(న్రేలుచాచి) అదుగో! అపొగడచెట్లచాలు దాఁటుపై నవోకిపంక్తి కెడమ స్కంధ మన్నయ్యమావిగున్న.

మల్లి—దగ్గరికు వచ్చిమి.

లవం—(అగ్గిలాషముతోఁజూచితనతో) అదుగో! ఆగ్ర్యపుత్రుఁ డెక్కడ నా కెగురు చూచుచున్నాడు. ఏర్పాటుగాఁ దెలియగున్నను గొంచెము తలెయవచ్చుచున్నది. (ప్రకాశము) చెలీ! యీ రిరువురును జనుండు (అక్కడనిలువబోవును).

మల్లి—పెండ్లిహుళుగు “పెండ్లికి నేనుఁ గూడ నెదు” కన్నట్లు చేరుచున్నావు.

లిమా—(తొందరగాఁ జెట్టుక్రింది కిగి నలునెసలు పరికించి డిట్లవడి చుట్టపట్టల వెదక మొదలు నెట్టును).

లవం—చెలీ! అప్పుడో న్నునియెదుటకు రంజాలక యన్నమాట కింతసామెతి చెప్ప వలెనా?

మల్లి—సఖీ! వెనుక నీవంటిసిగ్గురి చేయబట్టి నే యిప్పుడని నాడుక గాఁ జెప్పుకొనుచున్నాను.

విదూ—(దైన్యముగా ననుగున వచ్చి కోపముతో) మీరు మెల్లగాఁ బెండ్లినడకలు నడువ మొదలుపెట్టినారు. సరే నాకేమి పెండ్లకొడుగును బిలి యెత్తుకొని పోయినది.

లవం—(తనలో) అయ్యో! నైవమా! నాకుఁ గలుపకుట భ్రాంతియే కాఁబోలును. ప్రత్యక్షముగా నాకుఁ బొడకట్టినది వట్టి మాకాశమే యైననుండునా? (ప్రకాశము) మల్లికా! నీవు పోయి చూచి రమ్ము. ఇతనిమాటను నమ్మఁ గూడదు.

మల్లి—(అట్లానరించి) సఖీ! నిక్కమే చెప్పినాఁడు. సందియము లేదు.

లవం—అయ్యో మందభాగ్యి నగునాకతన నమ్మహమహుని కెంతయవస్థ వచ్చినదో.

మల్లి—అవస్థ కేమున్నది? ఎక్కడనో నీకై వెదకుచుండునని పోచెడిని.

లవం—త్వరగాఁ బోయి చూచిరివ్వుని యితనితోఁ జెప్పుము.

మల్లి—అర్యా! డిల్లపడి పులుసుకాయ న్నిదో. (వలె నట్లు చూచెద నేమి? ఇదియింక జెప్పవలెనా? ఏమి నీ తెలివి? నేను వచ్చునంత వఱకు నేనిక్కడనే నుండఁ దగు నని చెప్పి రాలేకపోవా?

విదూ—నేను చెప్పకపోవుటచేతనే కాఁబోలు నతఁడు వెళ్ళుట. ఏదో మదవిచ్చి యెత్తు తిరిగిడినాండ్రకు మనమాటలు జ్ఞాపక ముండెడినా. న న్నాత్మపించెదవు కాని నీ తెలి వేమంత తగులఁబడినది. “ఫలానా గోట నుండు” మని మొదట నాతోఁ జెప్పినచో నీచిక్కులుండవు కదా. మీకేమి యిది యంతయు నాకుఁ బట్టుకొన్నది పోయివచ్చెదను ఇక్కడనే యుండుండు (నిష్క్రమించును).

లవం—(విదూంకునిపోయినవార్తయునే చూచుచు నుండును).

రాయ—అహా! యీపాదరిల్లు తనపుష్పములపరిమళ మట్లుండ నేదియో విలక్షణ మైనయత్తగుఱుం గూడఁ బూసికొన్నట్లుతోచుచున్నదే. కాదు కాదు, ఈచిహ్నములంబట్టి నాకే ప్రేమి రా లియ్యెడల వేచి వసివి యెయ్యెడకనియుం జనినట్లు లూహింప నయ్యెడినది. అంతివ్యక్తిముగాఁ గాకున్నను నియ్యెడఁ గొంచెము పాద చిహ్నములు గూడఁ గానవచ్చుచున్నయది. ఇది సోఁలకు నేనిచ్చట నుండ వలగును.

కా. సంకేతము లటంచు నచ్చటఁ బ్రియ సాంగత్య మంచుట గవుల్
బొంకుల్ బొంకిరి గాని యెట్లుపొసంగుట? బోరారు పోగల్గినట్

బంకేబాస్య యొకంట నేగు సుకటక బ్రాణ్యేరుం డేగు నా
తంకం బందుటదక్క నిం ను సుఖసంధానస్తునక గల్లు నే?

(విసువు నూచించి)

చ. కవులకు బుద్ధి లేదు పలు గాకుల జేయుదు రెల్లరక మరుల్
దవులగఁ జేయుకబ్బములు తా గొనరింతు రవే నిజస్తులం
చెవడు మదిక దలంచు నతఁ డెండులకుం గొఱిగాఁడు నాకు నీ
యవిధికి గారణం బటుల నాత్తఁ దలంచుట కాక నున్నదే.

పోనిమ్ము చెలికాండేనిఁ గానరాండే? పాపము! మోసము చేసి నని యను
కొంటిని గాని నాయదృష్టబోపమున కతఁ డేమి చేయును.

విదూ—ఇగుగో నేను వచ్చుచున్నాను (ప్రవేశించి) చక్కఁగఁ జేసిరియ్యా! ఏమి
యింతలో మునిగిపోయినదని యయ్యెడ విడువవలయును?

రాయ—(అభీలాపముతో) ప్రియురాలు నీకు బొడకట్టినదా? నీరాకకుఁ జూచి
చూచి యింటి కేనియుక బోవ నెంచి త్రోవఁ దప్పి యియ్యెడకుఁ జేరితిని.

విదూ—బాగుగ నేయున్నది “కుక్కదొరికితే బెడ్డదొరకదు. బెడ్డదొరికితే కుక్క
దొరకు” చెండుదొరికితే రాజుగారికుక్క” అను సామెతవలె నున్నది.

రాయ—(తనలో) ఏమి వీనివాక్పొగవ్యము! శుద్ధసీమండె, గిక్కుమాలిననీచోపమాన
ములకు విధియు విరామమును లేదు. తప్పేమి? ఇదియంతయు జారులకు బుద్ధి
చెప్పట కాని మఱియొకటికాదు.

ఉ. మానము పోవు స్వాంత మవమానమునక సహాయించు రాగియే

గానికి మారిపట్టిపలుగాకి ను గౌరవపాత్రుడై తనుక
న్యూనతపాలు చేయు సుక నూతన చింతఘట్టిల్లు నెంచునక
దా నధముండ, దుగ్ధభివుండన్నికిఁ లోఁగు నెవం డధీరుడై.

(ప్రకాశము) ఇంతకు నిష్పాదు మన మెక్కడి కగుదము?

విదూ—ఎక్కడి కన్నట్లే యున్నది. మునుపు మన మెక్కడనుంటిమో అక్కడికే
పోవుదము.

(ఇరువురును యథోచితముగాఁ బరిక్రమింతురు.)

లవం—(తాపమును నూచించి) చెలి! అక్కపిచ్చుండు మనల నిట్లవమానమొనర్ప
నెంచెనేమో కదా. కానిచో నియ్యెడకుఁ దీసికొనివచ్చెద నని చెప్పినప్రచండ
మిశ్రునిమాటఁ జిరికిం గొనక యేల యరిగెడిని?

తే. దుర్లభజనానురాగంబు దొడరు నాకు, నిదియ యొకయవమాన మంచెంచరాదు
ఇయ్యది యెఱింగెనేని మాయయ్యయేమి, నేయనున్నాఁడో? యే నేమి నేయదాన.

(కొండొకయోజించి)

కం. పోనిమ్ము ప్రాణ మేనియు, దా నిది శాస్త్రమే? యెట్టిదశ వచ్చినను
రానిమ్ము నాకు నొకపరి, కాని మ్మయ్యనఘం జూడఁగల భాగ్యమ్ము.

మల్లి—భర్తృదారికా! అన్నిటికినిభగవంతు యన్నయని. ఏటికి భయపడియెదవు.
స్వప్నమునఁ బూడకట్టి మీయిరువురికి వివాహ మగు నని చెప్పి ఘాగునాకు నంగీ
కార మేల కల్పింపదు?

లవం—(వినుచుతో)

ఉ. ఎక్కడిదేవి స్వప్నమున నేటికిఁ దాఁ బూడకల్గె? నంతఁ బో
కక్కవితల్లజాన్ దెలిపి యాకృతి నేటికిఁ జూపె? జూపుఁగా
కక్కట నీ కితండు మగఁడొనని చెప్పఁగనేల? చెప్పెఁ బో
యిక్కడి కాగతొండయిన యిట్టు మఱొక్కడ కంప నేటికిన్?

మల్లి—సఖీ! ఇట్లానర్పుట యంతయును మీశ్రేయస్సునకే. ఏమన నాప్రయత్న
లబ్ధమ్ము లగువస్తువులయందుఁ గదా యాదరాత్రియము చూపట్టుట.

లవం—నన్నానందింపఁజేయుటకు సమయోచితముగ నట్లాడెదవు. చింతారథిసిద్ధి
యొంతయద్వప్తమంతులకుఁ జేపూరెడిని?

మల్లి—(దురముగాఁజూచి) చెలీ! వచ్చుచున్నట్లు లున్నారు గాని యిప్పుడు మన
మియ్యెడ నుండక కొంచెము తొలఁగి నిన్నుంగూర్చి యాయన యెట్లు తలఁచు
నో యెట్లు పరితపించునో చూడవలయు.

లవం—(తనలో) అయ్యో! మరల నంతరాయ మొనర్చుచున్నదే వలదనినఁ జిన్నఁ
బోయెడిని. (ప్రకాశము) కానిమ్ము. నాకును నది సమ్యక్మే.

మల్లి—అట్లయిన నీపాదరింటిచాటునకుఁ బోవుదముగమ్ము (అట్లానరించు చున్నారు).

రాయ—(విదూషకుఁజూచి) ఇదియేకదా? మనము రాఁ దగిన యిటు.

విదూ—(తేజిపాణఁ జూచి తనలో) ఇది యేమి యాశ్చర్యము? కదలవల దనిగట్టి
గఁ జెప్పియుంటి నే. (ప్రకాశము) అగును. మనల ఁచింప నిక్కడనే సమీపమున
దాఁగియుండు రనితోఁచెడిని. (భిగ్గరిగా) మల్లికా! మల్లికా (అని పిలుచును).

మల్లి—(లవంగితో) మనము మాటాడ వలదు. ఏమి జరుగునో చూతము.

లవం—జరిగెడిదేమిటి? పాపము. అతనిపై నవ్వుహాత్తునకుఁ గోపమువచ్చును. నీకేమి?

“పిల్లికి నెలగాటమును, నెలుకకుఁ బ్రాణసంకటమును” ననుటిట్టిదే.

రాయ—(తనలో) వీడు నిక్కముగా నన్ను మోసమే చేసెను. కానిమ్ము వీనిని నిఁక సహింపఁగూడదు. (ప్రకాశము కోసముతో)

ఉ. ఎంత యసత్యమాడునరుఁడెని యొకానొక వేళ వైనఁ గా

సంత నుఁ గాని సత్య మకటా పొగిపాటునఁ జూచినాడు నీ

పంత మదెట్టిదో యెఱుంగఁ బల్కుచు చుంటివి పూసఁ గ్రుచ్చిన

ట్లంత నుఁ గల్గ గాఁ గ నిది యచ్చెరు వైనపితేష మె మ్మెయి.

పిమా—(వికృతముగా నవ్వుచున్నాడు)

మల్లి—(లవంగితో) అనుగో! నీ ప్రేమాని వాగ్దేహివము.

లవం—(తడేకచిత్తయై విమట నభినయించుచు)

రాయ—(విశేషకోపముతో) ఓరి దుర్జ్వాధా? నాయవ్యకు నవ్వువచ్చుచున్నదేమి?

ఉ. సండితరాయలన్న నొకపాటిగఁ జూచి వేము? నేడు నీ

గం డవఁగింతు శాపమిడి, కాదని దానిని ద్రిప్ప నీవు న

ట్లుండఁగ నిన్ను నేలెడిమహోన్నతుఁ డెవఁడు డట్టులుండఁ బ్ర

హండము నేలునట్టి పరమాత్మతర మ్మగు నేమొ చూడుమా.

పిమా—(నిరుత్తరుడై వడవడవడంతును)

లవం—(తత్తటపాటుతో) చెలీ! ఇది నాలస్య మొనరించితిమేని విరసముగా నుండును.

మల్లి—నేను పోయి ప్రచండమిశ్రుం గాపాడెద. నీవు నావెంటన వచ్చి యయ్యన ఘుని దర్శింపుము (అని యథోచితముగా నెగుటికి వచ్చుచున్నాడు)

రాయ—(విస్తయంబుగాఁ జూచి తనలో) ఓహో! నిస్కారముగా “నాకబలి నిఘ్నరమునకు” గఁపింపి నే.

మల్లి—(వినయముగావంగి) మహాత్మా! చితుస్పరుద్రునిద్రుతిఫరావలయున్నకచ్చత్రము గా నేలుఘాతపాహాతురు లవంగి నాముఖమున ననుస్మరించుచున్నది.

లవం—(లజ్జతో శరమువంచి తనలో) నేను ఘాతపాహాతురను గాను. అగుచుం గాక ఏఘాతపాహునులేని నిరంకుఁప్రాధిపముగల యార్యపుత్రునియొద్ద నీవెట్టినుతి యెందులకు?

రాయ—(తనలో)

తే. ఎంతసోయగ మెంతటివింతతగును, కంట నాటవబాణమే కలికిమిన్న

యింతసోగ సుండియంతభూమిశుకూతురియ్యునెటు నేర్చె? నీవినయంపుగరిమ.

(స్వ) నభీనయించి కోయిల కాకులచే బెనుపబడినను స్వబాహ్యోగ్యత పోవ నేరదుకదా. ఇప్పటికిని మునిక్కలికియెడ బ్రహ్మ తేజ మ్మించుకయు నుడివోక చెన్ను మీలుచున్నయని. (ప్రకాశము) అభీష్టావాప్తి రూఢాయాత్.

విదూ—(ఏక ఏకనవ్వుచు) మీయాశీర్వచనము మీకే ఫలించుచున్నయని. నన్ను కపించుట యేమిచేసిరి. ఎందుకని యుగశున్నాడను, గాని మీమాత్రము శాపము నాకును జేతనగును. ఇదిగో బ్రహ్మసూత్రము. (పెదవివిరిచి) ఇప్పటిబ్రాహ్మణుల యాశీర్వాదములును, ఇప్పటికవులశాపములును నేనెఱుంగనివికావు.

లవం—(విదూషకునివంక నివారించునట్లు మాచును)

రాయ—(నిరుత్తరుడగుచున్నాడు)

మల్లి—ఇప్పుడేమిటి అప్పుడేమిటి వస్తువులయొక్క సహజస్మృతి నన్నటికిని మాత్రపు.

విదూ—మల్లికా! అటుమాచివా నేను నామిత్రు సేదియోయనిన మనరాకన్నయ కందుకో?

లవం—(మఱింత తలవంచి దృష్టిమగలించుచున్నది)

మల్లి—ఇక నీమిత్రుడాయనముంగాడు నాసఖురాలిపెండ్లిగాని. ఇంత వఱకే మన యావశ్యకత.

రాయ—(చిఱునవ్వు నూచించును)

లవం—(తనలో) కలలో నా కప్పరిదేవత ప్రసాదించిన ప్రమతును నిష్కహత్తునకును లవమైన భేదము కన్నట్టదు.

విదూ—అవును “దూతకా నూతికా చైవ కార్యాంతే” అని మన మింతట నవలకుం బోదము రా.

లవం—(మెల్లగా) నీవు పోవలెను.

మల్లి—(చిఱునవ్వుతో) ఇక నేనెందుకు? నీ కతడు చెలియం గాగలడు.

రాయ—(ఉత్కంఠతో)

కం. చెలిక జేసెదా? దాసునిగా, జలిపెదా? నీసఖికి నన్నసాధ్యప్రజ్ఞా

కలితమత్ర వైననీవే, గల వన్నిటి కింక మాకు గళవళమేలా?

విదూ—ఈ బానిసకూతురే కాక బోలును చేసెడిది. నేను మన్నుగొట్టుకొని పోయెడి వాడనే?

రాయ—(చేయి వట్టికొని) నీవే నేను.

విదూ—(మల్లికార్జుని చూచి) “త్వమేవాహం త్వమేవాహం త్వమేవాహం నసంశయః”
(చేయిపట్టుకోబోవును)

మల్లి—(పరిహరించి) ఓహో! ముద్దబ్రాహ్మణా! ఏమి నీయాగడము.

విదూ—అగడ మేమిటి? మన మిద్దరమును దూతలకుని పోలు ప్రతిభకు జదిపినది.

మల్లి—ఓహో! యెంత అందర్యముగా నూ యున్నది.

రాయ—మల్లికా! కోపగించుకొనకుము. కమిహాబ్రాహ్మణునకు వచ్చిన కారికలన్నియును నర్థము తెలిసినవి కాకపోబట్టి “కుర్వీత బంధసోమయో” అన్నట్లు పఠించుచుండును.

మల్లి—ఈతఁ డెప్పుడును మాయంతికి పురపరిచారికలచే మొట్టికాయలు వడుటకు సంఘటింపఁడు కానిండు. సర్వస్థులందు నేడేవఱకు నీమూఁడు రాజాకవిజ్ఞాపనమున కాజ్ఞ వేడుచున్నయది.

విదూ—(తన్నుఁ గూర్చియుట్లొనగనుండును.)

రాయ—నీ వేమిచెప్పినను సంగీకరించువాడనే.

లవం—(తనలో) తెల్ల నారునంతకు నేదో యిట్లు గొడవ పెంచును గాకబోలును.

మల్లి—నేను చెప్పవలసిన దేమియును లేదు. స్వప్నమున మిమ్ము జూపి పరశక్తి సంబంధనిర్ణయము చేసినదట. అది యెట్లును దప్పును గానఁ బడవ ఫలము వివాహ మొనరింపఁబడునచో మీగు వల్లభేన మంచఁగూడదును!

లవం—(తనలో) కాలగూఢుల మొనర్చినను మంచిప్రసక్తిఁ దెచ్చినది.

రాయ—(తనలో) ఓహో! నన్నీలతాంగి కలలోనా చూచినది! (ప్రకాశము)
ఇది పునరుక్తి అంబిక నే ధ్రువపరిచినప్పుడు మన మెవరము?

లవం—(తనలో) పూర్వయమా! ఇక్కడికి నీవు సగము కృతార్థమవు. తక్కినది ఫలమునా ముగ్ధుని హమునఁ గావలయు.

మల్లి—ఈగక యట్లునట కాదు. మాచెలిచేలోఁ జెయి వేయ వేడెదను.

రాయ—(సంక్రమముతో) ఇదిగో వేసిని (అనిష్ఠునించి స్పర్శమును సూచించి) లే. బ్రాహ్మణోత్తములెల్లను బండ్రిబాహ్యుఁ, డనుచువేలి తెట్టుకునుగాక యంతఁబోక సరముచెడుఁగాక మే మైన వచ్చుఁగాక, అబలగో! నిన్న నేను బెండ్లాడువాడ.

లవం—(లజ్జతో స్పర్శసుఖమును బ్రకటింపును.)

విమా—ఇరుగో నే నిక్కడ బ్రాహ్మణోల్లముడ నుండఁగా నామంత్రతంత్రములు లేక యీ మీరు పాణిగ్రహణము నెట్లు నెఱవేర్చుకొన్నారు. (పండితరాయల కండునాచెంగు మాత్రము వట్టుకొనును).

లవం—(కొంచెము దూరముగాఁ దొలఁగును)

మల్లి—నీకుం దగుబహుమతి లే పిప్పించెదఁ గాని యిది నిక్కడనుండి తొలఁగుము.

విమా—నేనేకా. నాను నీవా యిప్పించెడిదానవు? బానిసహారరా!

లవం—(మెల్లఁగా మల్లికతో) ఎవరో వచ్చుచున్నట్లు లున్నది.

(అంతట మాతంగియు వృద్ధపరిచారక ప్రవేశించును)

మాతం—(తనలో) దేవిగాదు నా కాజ్ఞయిచ్చి యెంతినో కావచ్చినది. ఎక్కడ వెదకినను భిర్తృపాకబాడ గానరాకున్నది. ఎప్పుడు నుండనిదియొడ నీదిన మింతమసలునా? ఇదివఱకే వెళ్లియుండునా? లేక మఱియొక క్రోడావసముననే వెళ్లినదా? (నెసలు పరీక్షించును)

విమా—(మెల్లగా) మల్లికా! ఇక్కడికిఁ గురిరినదా మీజ్వరము?

మల్లి—(లేఱసాజుఁబాచి) చెలీ! మఱియేమి ననులేను. చూచిరమ్మని మాతంగిని కాబోలును బంపినారు. అది మనల గుఱుంపక మఱియొక ప్రక్కకుఁ బోవు చున్నది ఇక్కడకుఁ దిరిగియువచ్చునాలో నార్యపుత్రునియొద్ద నిప్పటికి నెలవు వేడుకొనుము.

లవం—(తనలో) ప్రార్థన పోయినది కాబోలును అయ్యో! శ్రేయస్సుల కన్నియు విన్నములే.

రాయ—(లవంగిక్డఁ బాచి) సఖీ! మనల నినుఁ గిన్నగి గన్గ మెప్పుడోకదా!

లవం—(విచారముతో నిరుత్తర యగుచున్నది.)

మల్లి—పరమాత్మనికృపవలన శీఘ్రమున నే నాఁగలదు.

విమా—తథాస్తు.

లవం—(తనలో) ఇతిఁ డెట్టివాఁడైనను నిప్పట్లు సత్యవచనం దగుఁగాక.

మల్లి—చెలీ! మనము దానికే రేగి తత్సహితముగా నగరి కరిగి మేసి పిదపమీరు పోవుటకు వీలుగా నుండును. నెలవు తీసికొనినట్లే. పోవుదము రమ్మ (అని ముంగురు నడకురు.)

మాతం—(సమీపించి) ఏ మమ్మా! యీ నాణ్ణింత తడవుంటిరి? కోళ్లు కూయుచుండుట యెసను వినబడుచున్నదా?

మల్లి—పోవుదమురా. త్రోవలోఁ జెప్పెదము. (నడచుచు) ఈవేళ మేముక యుత్సవము చేసికొన్నాము తెలిసినదా! అది కోడికూతవఱకును గావలసినదని యీకాలపు బాలికల యేర్పాటు.

లవం—(తనలో) బొంకినను దడవికొనకుండ బొంకవలెను.

మాతం—ఏమో మానాఁ డీకర్త మెఱుంగము; మీవన్నియుఁ గ్రొత్తగ్రొత్తయాటలు! గ్రొత్తగ్రొత్తపాటలు! పోనిండు త్వరగాఁ బోవుదము రండు దేవిగా రదురుమాచు చుండురు. (ముగ్ధునిని స్మరింతురు.)

రాయ—(వారిని పోవువేపునకు దృష్టి జొన్పి దీక్ష్యముతో) చెలికాండా!

మ. తగుకాంతక దగుకాంతుతోఁ గలుపఁగా బాత్సర్యముక బూనఁ డ
తగు లెట్లే మది సెప్పికొన్నఁ బ్రబంధముల్ శత ముందులు
ట్రంగఁ జేయుక సహియింపలేక విధి కట్టా! యిట్టిచుర్రార్థ నే
మిగ భావించి పరాంబ లోకగురుగా మీఁదెన్నక చేసెనో.

విదూ—రాజపుత్రి మచ్చుమంగు చల్లినట్లు మీకు వచ్చునది. ఇంక కక్కడికిఁ బోవఁ గలరు. అబ్బో! ఈపిల్లకు వివాహమునకే ఘోషంబు యెంతమంది యువరాజుల పటములు తెప్పించి మాపుచున్నాఁడనుకొంటిరి. మీవంటి బీదబాపని కింతలో లోఁబడినది. మీయదృష్టము మంచిది. మీకు గొప్పజహగీరు కూడఁ దొరకును. మన మీసాటికిఁ బోవుదము రండు.

రాయ—

తే. ఘోషంబుకూతపాస్త్రసంపర్కమున నె, కలిగెఁబో నాకు లోకాధికారగరిమ
అనియు నెడయైనయంత నేయనియకాక, సకలమునులేకయున్నట్టి చందమయ్యె.

విదూ—అనుగో నే నేమిచెప్పించి. దగ్ధనమాత్రమున కదా సంతసించెద నంటిరి.
స్వర్ణము గూడ సంఘటించితిని. మీ రెంతపండితులైనను నేననుభవజ్ఞుడను.

రాయ—(అనాకర్ణితముగా)

తే. అందములులుండ జందమునట్లులుండ, సోయగమటుండ సొగసొక్కచోటనుండ
నహహ తనచెలితోడ నయ్యబల వల్కు, ప్రోవతనమంతయింతని పొగడఁదరమె.
విదూ—మనమునకు నచ్చినపట్టున నన్ని మును రమణీయములే యగును. మీరు విను చుండఁగా నాపిల్ల యొక్కమాటయైనమాటాడక బెల్లముగొట్టినరాయివలె నుండెను

గదా. అదే కాబోలును; ప్రోడతన మని పెద్దగావర్ణించుచున్నారు. అందము, చందము, సోయగము, సొగసు, అని నాల్గుపర్యాయపదముల సెక్కతోట మీరు ప్రయోగించి నామాటసహితము వినక వర్ణించినను మీప్రియురాలిక్కొక్కచెవినున్న కుట్టుకొడలగుట్ట వర్ణనముకైనను నవి చాలవుకదా. అధమపక్షము రెండింటువదులు నలుబది పదములైన సెక్కలే యధమునిచ్చునవి యుండకతప్పదు.

రాయ—ఓయి రసవిహీనుడా! ప్రోడతన మనఁగా మితభాషిత్య మగుఁగాని నీవూ హించినట్లు పటపట వాగుటకాదు. ఇక్కడ గుట్టుకొడలఁగూర్చి పరిహాసించుట బొత్తిగాఁ బొరబాటు. ద్రామిడాంగనల కతిస్థూలతాటకములంబలె యవ నాంగలకివి సామాన్యములు. తావన్నాత్రమున సహజలావణ్యగణ్యలకు వికార మాగోపింప సెప్పదు.

విదూ—అవును. ఆలాగు సంతోషింపవలెను. “తావలచినది రంభ, తా మునింగినది గంగ” పోనిండు రెండవకోడికూఁతి వినవచ్చెడివేళ కావచ్చినది, మనమీపాటికిం బోయినిద్రొంతము.

రాయ—సఖా! నీకు నిద్రపట్టినను బట్టుంగాక

చ. చెలి యరుదేరఁ గాంచిని జే యొకభంగి స్పృశించిత్ మరుల్

సెలకొలుపంగఁ జాలునలనీరజలోచన ముద్దుఁగుల్కు పఁ

ల్కుల సెక్కొన్ని వింటి సమూహె సుఖం బనుకొంటినింతలోఁ

గలిగెను విఘ్న మెక్కరణిఁ గాంచెద నిద్రర? నెట్లునిల్చెదక?

విదూ—(చేయిపట్టుకొని) పోవుదము రండు. మీకివ్వడే గుచ్చేడియతో సఖ్యమ్ము గలిగించెద.

రాయ—(అభీమానతో) ఇంతలో నెట్లు పాసఁగింతువు (ఇరువురును బరిక్రమింతురు.)

విదూ—దానికి సుశుప్తనయుపాయ మాలోచించిని.

రాయ—సుశుప్తే కానక్కఱలేదు.

శా. స్త్రీజేషమును వేసికోవలయునో? సిగ్గింతయుక్కలేక య

య్యావాసమును జేరుపొందె ఘనహృ ప్రాకారపుంగోడ నెం

లే వేగమున కాటఁగావలయునో? నీచత్వముక జూడక

యావార్లంటియనుంగుదాసి నెవతెక బ్రాధింతునో? తెల్పుమా.

విదూ—ఇంతవఱ కిక్కఱలేదు.

రాయ—ఇక్క నెయ్యది?

విదూ—మహాయోగు లీశ్వరుఁడైనచునట్లు మృగువ నంతరంగమున నిడికొని కొంచము కనులు మూసికొని పర్వుండవలయు.

రాయ—నిక్కమే! అయ్యది చక్కనియుపాయమే యైనను “శ్లో. యద్వష్కరం యద్దురాపం యద్దుర్గం యచ్చ సుప్తరిం తత్సర్వం తపసా ప్రాప్యం తపోహి యరత్తక్రమం.” అన్నట్లున్నది. ఒక్కచో నట్టిదైనను సాధించితి నేనియు మంగభాగ్యుడనగు నా కక్కన్నియ యప్పట్లునను బాడకట్టదు. పాడకట్టినను నేదియో యంతరాయము మూడక మానదు.

విదూ—సకలంతరాయములను నివర్తించుటకు లంబోదరునంతవాడను నేనుండగా మీకేలోపమును రాదు. నాయుపాసనము మాత్రము మఱవక యుండవలె.

రాయ—అంతవాడ వననేల? సాక్షాత్తుగా లంబోదరుడవే కదా? “దూతీగహితా ఇవ తే న కామినీమనసి నివిశంతి” నీవు లేకున్నచో నా కియ్యెడగతియే లేదు.

విదూ—అనుగో! నన్నాడుదానిగాఁ జెప్పటచేఁ గోపమువచ్చుచున్నది. యిప్పటి కాపుకొనెదను గాని యింక నెన్నడును నట్టిప్రసంగము పనికిరాదు.

రాయ—ఆడువారల కొఱకేకదా యిన్నిపాటులు పడుట?

విదూ—ఇంక మీవెట్టిసమర్థులకు కట్టిపెట్టుడు “అయ్యవా రేమిచేయుచున్నారంటే అబద్ధాలాడి దిద్దుకొనుచున్నారట”. మీపండితులకున్న గుర్లక్షణమే యిది. అనుగో తూర్పు తెల్లవాలుచున్నది. పోవుదము రండు.

రాయ—(చూచి)

ఉ. నామనమందునుంబలె ఘనంబగురాగము దోచుచున్న దీ

యామిని నన్నుబోలెఁ గననయ్యెడు రిత్తగ, రిక్కలొ జ్యోత

గ్రామములై ననుక బలె నెకొనెకడై కనుపట్టె, ఘోకపుల్

దామినభీతిఁ బోదొడఁగెఁ దద్దయు నీకవిఁ బోలెఁ గుంచుచుకా.

(ఇరువురును నిష్క్రమింతురు.)

ఇదిశ్రీ...తరుపతి వేంకటేశ్వర విరచితంబగు పండితరాజమునందుఁ

దృతీయాంకము.

పండితీరాజము - చతుర్థాంకము.

(అంతట నిరువురు వైతాళికులు ప్రవేశింతురు.)

ప్రధ—చెలికాండా మనకు వేళకావచ్చినది. మన మీపాటికిఁ బోయి మనకృత్య మేల నెఱవేర్చికొనఁ గూడదు?

ద్వితీ—కావచ్చినదనుచున్నావేమి? అయినది (విసుటనభినయించి) అనుగో! గడి యారము వినవచ్చెడిని; నాలుగుకాఁబోలును కొట్టుచున్నాఁడు.

ప్రధ—(తూర్పుకేసిచూచి) నాలుగేకాగు. సూర్యోదయమే యగుచున్నది. ఈపడ మట్టిపునఁ గొంచెము వెలవెలఁ బోవుచున్నది నీతేజ ముండుటంబట్టి రాత్రియున్న దనుకొన్నారము గాని యటుఁ జూడుము అయినదని తోచుచున్నది.

ద్వితీ—అయిన నేమియునిగిపోయినదిలే; త్వరగాఁబడ; ఏవో రెండుపద్యములు చదివి వత్తము. వినువా రెవరు? మనకుఁ గాలాశ్రమణాంక కవకౌశముండగు.

ప్రధ—అవును. నీవనినట్లు తురకదర్బారు. మనలో మనమాట ఎవఁ డేమిచేసినను సరే. చూచువారే లేరు. ఇంతగ్రుడ్డిరాజ్యము మఱియొకటి యుండగునుమా!

ద్వితీ—ఆసంగతి మనకెంతకుఁగాని అదియే మనము కూర్చుండుచోటు. పోయి యా నాబత్తు గొడవతో పాటు రెండుపద్యములు చదువుదము పద (యధోచితముగా పరిక్రమింతురు.)

ప్రధ—(కంతముసవరించి)

సీ. అభినాసికాంగనా వ్యభిచారములుతగ్గెఁ దమముతూరుపు పర్వతమ్ముడిగ్గె

కువలయమ్ములరంగు దవుదవ్యులముడింగె వెడవింటివానియాగడ మడంగె

పద్మినీకాంతకుఁ బ్రాయంబు నిండాఁరె నంబుజారికి వైభవంబు తీతె

నేకీభవించుమఁ గోకముల్ చెలరేగె గుడ్లగూబలు కొండగుహలఁ దాఁగె

తే. రంగుమెయి మత్తువస్తువుల్ మ్రొంగిమ్రొంగి, యెడలెఱుంగని రతముల బడలిబడలి

తెలివి గనలేనిబలుసోమరులకుఁ దక్కఁ, దెల్లముగ నెల్లవారికిఁ దెల్లనాఁతె.

ద్వితీ—ఇది యొక్కడిదో క్రొత్తపద్యములా గున్నదే? దీనిలో గీతిలోనియర్థము ఘాదుపాఁగారు వినవచో మనకుఁ జక్క దెఁగలదునుమా.

ప్రధ—ఇది రాయలవారి నడిగి చేయించుకొన్నది. అవును నీ వన్నట్లు ఇది శుద్ధ తురమ్మచర్యను బోధించుచున్నది. అయినను గవులొకరికి మిత్రులును వేరొకరికి శత్రువులును గారు. వారు లోకానుభవమునుబట్టి వచించుచుండురు. అయ్యది నిజముగాఁ దమకే యన్వయించినను వివేకులు వైఁబెట్టికొనరు. అట్లులైన భార తాను లెక్కడను జదువుటకే వీలండగు.

ద్వితీ—మన కంతనిరాఘాటత కూడ . స్తుతిపద్యములు మాత్రమే చూపవలయును.

శా. నీరాజ్యము రమావిలాసవతికి నీరేజ మైయొప్ప నీ
వేరుద్యత్కవిరాజమండలి బహుప్రీతి జసింపక మహా
వీరాగ్రేసరు లెల్ల నీనుబలిమిక వేనోళ్ల శ్లాఘింపఁగా
ధారాశిముగ రాజ్య మేలేడినినుక దైవంబు రక్షించెడిక.

ప్రధ—

శా. ఆశానాథుల నెల్ల లోఁబఱచి లోకాలోకపర్యంతమై
నాశం బెన్నఁడులేనిదై విమలమై నానాటికిఁ వృద్ధి నా
దేశింపం దగునీ ముగ్ధునకు నేదీ సాటి? యూహింప నా
కాశీనేతుధరాతిలేవర! తురమ్మశ్రేయూడామణి.

ద్వితీ—(చూపునిగిడ్చి) ఇకఁ జాలింపుము. మనము కాలాతిక్రమణముగా వచ్చినట్లే ఘాదుసాగారు వెందలకడ మేల్కొంచి నట్లున్నది. అదగ్గో అంతఃపురమునకు వెళ్లుచున్నాము. ఇక్కడ మన మెంచుకు? పోదము రమ్ము (నిష్క్రమింతురు.)
(అంతఃపురము ఘాదుసాయును, దేవియు, లవంగియును, పరిచారికలును బ్రవేశింతురు).

ఘా—దేవి! ఇదివఱలోనే సంపినప్రహమ లన్నియుఁ గొమిరెఱుఁ జూపితివా?

దేవి—చూపకేమి. ఎంచును నాదర మున్నట్లు మాత్రము కనుపట్టును.

లవం—(తనలో) ఈపాడుగడ్డలును, బోడితలలే కావా యేమిటి? వీరలపైనాదర మెట్లుకలుగునో?

ఘా—అయినచో నిక సంబంధ మే కుదురుకదా? ఉన్నయువరాజుల వన్నియును వ్రాయించి తెప్పించితిని.

దేవి—అగును అయిననేమి యేదో వెట్టిగాఁ గూర్చుండి యాలోచించుటయే కాని ఏది చూపినను నిష్క్రమింపక కన్పట్టు. పోనీ అనివిసువెత్తి నేను చాలదినముల క్రిందటనే యీగొడవఁ దలపెట్ట మానితిని.

ఫారు—తనయక్కలను చెల్లెండను జూచియైన నేర్పుకొనరాదు కాబోలును (కూతురు నుద్దేశించి) నీరీతిఁజూడగా నీవు వివాహమే మానునట్లు తోచుచున్నదే.

లవం—(తనలో) నాకాతురక బీబీ లెక్కడి యక్కలు? (ఊరకుండును)

ఫారు—(దగ్గరగాఁదీసికొని) తల్లీ! యెల్లలోకము లేలడినాకుఁ గొమిరవై యేదో యుల్లున్నఁ దీఱరానికోర్కె యున్నదానిం బోలె నట్లేల కృశించెదవు?

లవం—(తనలో) హృదయమా! నీలోనివుగుండవలెఁ గాని నీవికారమును బైటికిఁ గూడ నేల నూచించెదవు? (ప్రకాశము) జగదీశు ననుగ్రహింపున నాకు సకలమును గలను. తీఱరానికోర్కె యెట్లుండును?

ఫారు—పోనీ యెవరిని బెండ్లాడవలెననియో నాకుఁ గొంచెము చెప్పము. అతం డెవఁడైననుం దెచ్చి యొనంగెదను.

లవం—(తనలో) నాకుఁ బరాంబికయే యనుగ్రహించి యున్నది. నీవు నిమిత్తమాత్రము కావలెను.

(అంతట సుకపరిచారికప్రవేశించి కాగితము చేతికిచ్చును.)

ఫారు—(చదువుకొని స్త్రోతనభీనయించి) అవును. మఱచి పోయినది. ఓసీ! నీవు పోయి నే నిప్పుడే వచ్చుచున్నాననియు నప్పండితకవీంధ్రునిం బిలిపింపుమనియును మంత్రతోఁ జెప్పుము

పరి—చిత్తము. (వెళ్లఁబోవును.)

దేవి—ఆర్యపుత్ర! యెవ రాపండితుఁడు?

ఫారు—తెలుఁగుదేశమునుండి యొక పండితుఁడు కొన్ని నెలలక్రిందట నే దర్శనార్థ మై వచ్చియున్నాఁడు. ఆయనశక్తి మిగుల నర్చితమని చెప్పుచున్నాను. ఒక సారిచది వివితోడనే తనకు రానిభూయైనను దిరిగియు హెచ్చుతగ్గులు లేకుండఁజూపు నట దేవి—ఓసీ! కొంచెము నిలుపుము పోవునుగాని (ఫారుపావకదిరిగి) అసభ నేఁ డియ్యెడఁ గాఁ గూడదా?

పరి—(అగుచున్నది.)

లవం—(తనలో) ఈనాటిసభలో నామనోహరుఁడు తనశక్తికి బహుమానముగా నన్నే కొరుకొనుఁగాక (స్త్రోతనభీనయించి) నిన్న నీమాట చెప్ప మఱచిపోనిగా? అప్పు డు సిగ్గునాకేమియు నోటికి రానిచ్చినదికాదు.

ఫారు—అట్లే కావచ్చును. ఓసీ! వారినందఱిని సభ యిచ్చట నే జరుగుననిచెప్పి వచ్చు నట్లు చేయుము.

పరి—చిత్తము (నిష్క్రమించును.)

లవం—(తనలో) ఇదయంతయు జగదంబ చేయుచున్న సంఘటనమే; లేనిచో సభ
యంతఃపురమున నెంచులకు జరగడిని?

పరి—(ప్రవేశించి) మహాప్రభూ! అందఱును వచ్చుచున్నారు.

ఫాగు—దేవీ నేను సభకుఁ బోకునా?

దేవి—చిత్తము (అందఱును నిలిచియుండురు.)

ఫాగు—(దగ్గర నే యున్న సావడిలో నుచితాసనమునఁ గూర్చుండును.)

పరి—ఓసీ! మాతంగీ! యీ తెరను కొంచము పట్టుకొనుము.

(దేవికిని లవంగికిని ఘోషాగా నన్న తెర గట్టచున్నారు.)

(అంతట మంత్రులును, కవులును, మఱికొందఱు దోషగులును ప్రవేశింతురు.

అందఱును సలాములు చేయుదురు కూర్చుండురు.)

ఫాగు—(కవులవంక దిరిగి) పండితరాయలం గుఱించి మీయభిప్రాయ మేమి?

కవు—వాంకి శాస్త్రము వచ్చునట. కవిత్వమునకుఁ జెట్టివ పేరే కదా? ఏకసంధా
గ్రాహిత్య మన్నిటికంటె నత్యాశ్చర్యకరము.

మంత్రు—మనభాషలోఁ గూడఁ గొలఁది దినములలోఁ గివియగునని వాడుకగా నున్నదే?

కవు—రాకేమి? త్వరలోనే యభ్యాసము కావచ్చును. భా... వచ్చినసిద్ధుట ధార
యున్నవారికి నన్నిటిలో నెకటే రీతిగా నడచును.

దేవి—(కొమిరం జూచి) అహా! నీ కీపండితరాయలను బెండ్లిచేయుదుమా?

లవం—(తనలో) “బుద్ధి కర్తాను సారిశీ” అని యూరకే యన్నమాటయైనను నిది
వ్యర్థముకాదు. (ప్రకాశము) నా కెవ్వరును నక్కఱలేదు.

దేవి—(మెల్లగా) మల్లికా! అందులోఁ బండితరాయ తెవరో యెఱుంగుదువా?

మల్లి—అహా! ఇంకను రాలే దని తోచుచున్నది. వీరందఱును నిక్కడివారే.

లవం—(తదేకదృష్టితోఁ జూచుచుండును.)

మల్లి—(లవంగి ప్రక్క నే కూర్చుండును.)

ఫాగు—మనలో ననాదిగాఁ గవులున్నారుకదా! ఇట్టితక్కి గలవారున్నట్లు మీరు విని
యున్నారా?

కవు—కవిత్వమున కేమి చెప్పువా గున్నారు గాని ఏకసంధాగ్రాహిత్యమునకు మాత్ర
మున్నట్లు వినము.

ఉద్యోగ—కవిత్వమున కైనను నంతవా గుండురని నన్ను వలనుపడదు. ఆయనప్రతిజ్ఞ మీరు విన్నట్లు లోచనము ఇదిగో !

చ. అమరగిరీంద్రమాది మలయాచలమంతముగాఁ జతుస్సము

ద్రములకు మధ్యఁ గన్గిన ధరాతలమందలి మేటిసత్కవుల్

గుమిగొని రండు నేనొకఁడ లోకమునన్ గవి నంటి నెప్పరే

ని మదిని దాప నేల ? నను నెట్లన గెల్పుఁడు వాదసంగమున్.

చ. కవు లని పేరు పెట్టుకొని కంఠరుహతలతోడఁ బెట్టెముల్

చివుకనితాటియాకులను జెక్కకుఁ డూరక, చెప్పఁగల్గినన్

జవి గలుగంగఁ జెప్పఁ డటుసాగనిచోఁ దమయంతఁ జేయుపా

పవిధులు వోలె లోపలనె పాఠము పేయుట కొంత మేలగున్.

ఫారు—ఓహో ! ఇట్టిప్రతిజ్ఞతో నీతఁడు మనరాజధాని వజ్రకు నున్నకవుల నందఱిని జయించుకొనుచునే వచ్చెను గాఁబోలును.

ఉద్యోగ—అట్లు చేయుటచేతనే కదా నేవరిచేక్రింద నుండినక్షత్రియసంస్థానాధి పతులందఱును పండితరాయు లన బిరుదు నిచ్చియుండిరి.

కవు—(అనయతో) అది స్వమతాభినానముచేఁ జెప్పెడిసంగమయేకాని నిజమని చేవరవారు నమ్మఁదగియుండును.

మంత్ర—విద్యకును మతమునకును సంబంధ మేమి ? అయినచో గావచ్చును. మనమత మలోమాత్ర మిట్టివా రదివల్లలో లేకపోయినను ముంగు బయలుదేరఁగూడదా ?

ఫారు—అవును విద్య యొకరిసొమ్ము కాదుకదా.

ఉద్యోగ—నానబోవుచు రుచులడుగ నేల ? మీరు ప్రత్యక్షములలో నే చూచి సన్మారులతో మనవిచేసికొందురు గాక.

(అంతలో నొకసొకరు ప్రవేశించి సలఱుచునే)

సొక—అయ్యా ! ఎవరో యొకపండితుని వెంటఁబెట్టుకొని ప్రచండమిశ్రుఁడు వచ్చి యున్నాడు.

ఫారు—ప్రవేశింపఁ జేయుము.

లవం—(తనలో) ఆయన నామనోహరుఁడే యో యుండును. ప్రచండమిశ్రుఁ డెవరిని వెంటఁబెట్టుకొని వచ్చును ? హృదయమా ! ఒక్కింతలోనన పరాంబ నిన్నుఁ దద ధీనునిగాఁ జేయుకొలము సమీప మగుచున్నది.

సొక—(నిర్లమించి సహితముగాఁ బ్రవేశించును.)

(సభ యావత్తును లేచి గౌరవింతురు.)

లవం—(తెరలోనుండి తదేకదృష్టిగాఁ దలవంచుకొని చూడనియట్లు చూచును.)

మల్లి—(జనాంకము) సభ! అదుగో నీమనోహరుఁడు, రాత్రి నిశురలేమిని సహజా
రుణమ్ములగు నేత్రములు మఱిత యెఱ్ఱబాట నెగిరినమేనితో సభ నలంకరించి
నాడు.

లవం—(విననట్లురకుండును.)

(అందఱును కూర్చున్నారు.)

ఫాను—(తనలో) ఆహ! ఏమి యీమూర్తివిశేషము! ఎవరో మహారాజున కుండఁ
దగిన లక్షణములన్నియు నియ్యెడ నే పొడకట్లుచున్నయవి.

రాయ—(నిల్చి)

శ్లో. శ్రీ రస్తు శ్రీతరక్షణక్షణగుణశ్రీ రస్తు నిత్యోత్సవ
శ్రీ రస్తు ప్రసమానశీర్తివిభవశ్రీ రస్తు గీ రస్తు తే
శ్రీ రస్త్యై త్యువేలపండితవచ శ్రీ రస్తు ధూర స్వహా
శ్రీడిల్లిత సహాబదీన విపులస్థమాఽరామాకృతే.

(అందఱును కిరతాళములనుగొట్టి యానందమును నూచింతురు.)

ఫాను—(తనలో) నా కీభావలో స్వల్పజ్ఞానమున్నను ఈమహాకవిత్వైలి యానంద
మిచ్చుచున్నయది. పరిపూర్ణజ్ఞానముకలవారి కెట్టిసంతోష మొసంగెడినో?

విదూ—తథాస్తు.

మంత్రీ—మహాపండితుఁడవు నీ వాశీర్వదింపవలసినదే.

రాయ—

శా. ఏఘామింద్రునిఁ జూడఁ బోయినను నీవే పద్యమునా శెప్పి నీ
వే భావమును శెప్పికోవల ను నిం క్కవిభుండన్నఁ దా
నే భావము గ్రహించువాఁ డగుట నీ కీకష్టమిడే శా నా
హా! భో సత్కవిపూర్వజన్మసుకృతంబా! నీకు దీర్ఘాయువో.

(పుష్పము లొసంగి యుచితాసనమునఁ గూర్చుండును.)

కవు—మహాప్రభూ! సంస్కృతమున నంతవిశేషపరిశ్రమము లేకపోయినను దానిమా
ధుర్యమున కితరభాషలు చాల వని మాయఁగిసాయము.

ఫాను—సంశయమేమి? అన్నిభాషలును దానినుండియే కదా యుద్భవించినవి. ఏదైనను
నాశ్రయముంబట్టి యెక్కుఁడు శోధించును.

విదూ—మీరు పెద్దకవీశ్వరులని పేరు పెట్టుకొని జహగీర్లనుభవించుచున్నారు కదా!
రెల్లు కలములును, పీచు కాగితములును లేకుండ నిట్లు ఆశుగాఁ గవనము చెప్పుఁ
గలరా.

మంత్రి—(సంజ్ఞ చే వారించును.)

ఫారు—పండితాఖండలా! మీ శేభాషయైన సెక్కుపరి వినినలోడన చనువుదురట.
నిజమేకదా?

రాయ—నాకట్టిసక్తి యింతకుమున్నున్నది లేదు దానికేమి? దేవరసాన్నిధ్యబలమున
నైనఁ జనువఁగల నని మనవిచేసికొనుచున్నాఁడను.

కవు—విషయము విద్యకు ధూషణమేకదా? అయినను దను కట్టిప్రజ్ఞ నిరాఘాట
ముగా నున్నయెడల నే వచియింపుఁడు లేనిచో మీకు నిది విధియాయేమి?

లవం—(తనలో) విషయమును బ్రకటింపుటకుఁ జెప్పినమాటయని యెఱిఁగియును
గవనని పేరుపెట్టుకొని యాయూర్పుఁ డేమో పానకములోని పుల్లవలె నడ్డువచ్చు
టకుఁ బ్రయత్నించుచున్నాఁడు.

రాయ—ప్రభు వగుటం బట్టి యట్లు మనవిచేసికొంటిని. ఇరుగో చెప్పుచున్నాఁడ
నిగాఘాటముగా శేభాషయైనను నెన్నిపుటలైనను సెక్కుపరి విని నిరాశేషముగా
తూ, చా తప్పకుండఁ జదువక జాలుదు. ఇంగులకుఁ దప్పిన నా కున్న పండిత
రాజవిరుదము నిక్కడనే తీసివేసికొనియెదను.

లవం—(తనలో) అమంగళము శాంఛించుఁగాక.

ఫారు—(విషయముగా) కవివరా! మీకు ఘోరీగాని, శురుదుగాని, అరబ్బీగాని
వచ్చునా?

రాయ—సంస్కృత మధ్యనించినభాషయే కదా. ఇక్కడ దెలుగు దేశభాష ఇక్క
డికి వచ్చినది మొదలు తఱచు వినుచుండుటచే మీభాషయును దగుమాత్రము
వచ్చెడిని.

మంత్రి—ఖురా నరబ్బీభిషలో నున్నదికదా? దానిలోఁ గొంత వినిపింతమా?

ఫారు—అవును దానికిని దేశభాషకును విశేషధేదమే యుండును. (రాయలవంకదిరిగి)
పండితీ! మేము విని చాచుటకై యాయడుగుటకాని పరిత్యాగముగా భావింపకుఁడు.

లవం—(తనలో) అహ! తండ్రియును నీతనియెడ విధియుఁ దైనాఁడే! ఇదియంత
యును నా కనుకూలమే. జగదంబికా! బహుమాన మనుమాట వచ్చునప్పటికి
నన్నీ స్తుతికిఁ జెచ్చెదవుగాక.

రాయ—చిత్తము. సభాస్థలమున నేకదా! విద్వాంసులకు గౌరవాగౌరములు రాఁదగినది. ఇంటఁగూర్చుండి యెన్ని ప్రతిజ్ఞలుకొట్టిన నెవరికిఁ గావలయును?

కవు—(పుస్తకమువిప్పి) ఇదిగో సావధానముగా వినుఁడు.

బిస్మిల్లా హిర్రహమాన్ హిర్రహీమ్ సబ్బెహిచ్చార్బిఖిల్ అల్లజీ ఖలఖఫ సౌవ్యా వల్లజి ఖద్దరఫహద వల్లజీ అఖిరజల్ మగ ఆఫజీఅలహు గుసాఅన్ అహ్వా సన్నఖిరిజిక ఫలాతన్ సా ఇల్లమాసా అల్లాహు ఇన్నహు యఅలముల్ జహర వమా యఖ్వివ నేయస్రాక లిల్ యుస్రా ఫజఖిర్ ఇన్ననఫఅల్జ్జిక రా సయజ్జక్కరు మన్యఖ్లి వయతజన్నబాహల్ అఫ్ఫల్లజీ యస్లన్ నారల్ కుబ్రా సుమ్మలాయెమూతూ హఫీ తలాయహఫాకద్ ఫలహితహమన్ తజక్కా వజకరిస్తా రబ్బెహిఫస్ల్లా బల్ తూ నే రూసల్ హయాత్తుద్ దున్యా వలె అఖిరతు ఖయరున్ వ అఖయిన్నా హజలఫీ సాహుఫుల్ వూలా సాహు ఫేయిబ్రాహీమా వో మూసా హిర్రహిమాన్ హిర్రహీమ్॥

బిస్మిల్లా హిర్రహమా నిర్రహీం.

అప్పు యతనా అలున అనిన్నబయిల్ అజీమిల్లజిహుంఫీ సౌముఖితలెహూన్ కల్లాసయ అలమానసుమ్మ కల్ల సయ అలమాన్ అలంబజ్ అలిల్ అరజమిహదన్ వల్లి బాల అవుతాదన్ వఖలనాతుమ్ ఆజవాజ. వజఅల్నా నౌమకుంసుబాతన్ వజ అల్ నల్ల యిలెబాసవజ అల్నన్నహిరమ ఆష. వబనైనాఫుఖుం సబ్ అన్ పిదాద వజఅల్నానిరాజన్ వహజ. వ అన్ జల్నామిసల్ మొ అసిరాతె మా అన్ సజ్జాజ. లెసుఖిజబెహి హబ్బన్ వనబాతన్ వజన్నాతన్ అల్ పా పా. ఇన్నియోమల్ ఫసలె కానమీ ఖాతన్ యోమ యున్ ఫఖున్నూరె. పతాతూన అపవాజ. నపుతె హతిస్సమావో వకానత్ అబ్బాబ వసుయ్యెర్లో జిబాలా పకానత్ సరాబ యిన్నజహన్నమకానత్ మిర్గాద్ లిత్తాగీనమ అబ. లాబెనేనఫీహా అహఖాబ. లాయజాఖానఫీహబద్దన్ వలాష రాబ యిల్లాహమీరున్ వగి స్సాఖజాఅన్ వెపాక. యిన్నహుం కాసులాయర్దూన హిసాబ వకజ్జబుబె ఆయా లేనాకిజ్జాబవకుల స్వేయిన్ అహనైనాహుకితాబ.

చక్కగా వింటిరికదా?

రాయ—వినకేమి. మఱి కొంత చదువుఁడు. ఈకొంచెమునకు నేను చదువుట యెందుకు? మాదేశమున సామాన్యముగా బడులలోఁ జదివికొనెడిపిల్లలే వ్యస్తాక్షరియని ముక్కులమీఁద నంకెలువేసి యిచ్చినచోఁ జదువుచుండురు,

ఫాదు— ఇంతే చాలును, మీ రేవో అంకలు వేయవలయునని యంటిరికదా !
వరుస వెంబడిగనా?

రాయ—అవును కాని ఇచ్చునప్పుడు వరుస అక్కఱలేదు. మీరు దైవము తోపించు
నది యీవచ్చును.

ఫాదు—ఇదియును నాశ్చర్యమే. కానిండు సాపముమీకు వేటుప్రసంగములవలన
ధారణకు భంగము కలుగనేమో?

రాయ—(కిన్నులు కొంచెము మూసికొని యోజించుచున్నాడు.)

కవు—(తమలో పెల్లగా) పైకి శ్లోకముగా నే చెప్పినను మాటలా ఇది చనువుట ?
పేగు తెగును.

(అందఱును సెక్కిరితో సెక్కిరు గుసగుసలాడుచురు.)

లవం—(తనలో) అయ్యో ! తప్పజేయనేమొ గదా. జగజ్జననీ ! నీ సాహాయ్య
మిప్పు రావశ్యకము.

రాయ—(కినులువిప్పి) ఇంకొక చదువున్నాడను. మీరు పుస్తకము చూచు
చుండుడు.

కవు—(కడు శ్రద్ధగా వినుచుఁ బుస్తకము చూతురు.)

(అందఱును నిశ్శబ్దముగా విందురు.)

రాయ—బిస్మిల్లా..... సై నా హుకితాబ. (మొదటినుండి చిగురువఱకును జరుపును.)

(అందఱును పని కరతాళములు వైచుచున్నారు.)

లవం—(పరమానందమును బొందుచుఁ జూచును.)

మల్లి—సఖీ ! యిక నిన్నుఁ గోరుకొనెడి వేళి వచ్చుచున్నది.

రాయ—చేయ్యెత్తి వారించి మరల వినుడు. దీనినే తలక్రిందుగాఁ జదివెదను.

(అని పదముల వెంబడిని గాక యక్షరముల వరుసగాఁ జరుపును.)

ఫాదు—(పరమానందమును బొందుచు స్వయముగా లేచి వచ్చి కాఁగిలిండుకొని
సింహాసనముమీఁదఁ గూర్చుండఁ జేర్చుకొనుచున్నాడు.)

(అందఱును గరతాళములు వైచి యానందింతురు.)

లవం—(పరవశయై తిరయెత్తును.)

మల్లి—(ఎఱుంగనియట్లు మరల దాని సవరించును.)

రాయ—సింహాసనముననుండి లవంగిజ్ఞ జూచి (తనలో) నాస్త్రియురాలు సభాసహితయై యచ్చటనే యున్నదే! కానియు కోరుకొన్నవో మఱియొకటిఁ గోరుకొనక యానిధానముం గోరెద.

ఫాదు—(రాయలవంక దిరిగి) మీ కింతకుమున్నే మాసామంతరాజు లాసంగిన పండిత రాజబిరుదమును మరల నేనెసఁగుటకు స్థితిలుచున్నాఁడను.

మంత్ర—అట్లేల యనవలయును? బిరుదు లిచ్చుటకు వా రెవరు? ఒకవేళ నిచ్చినను అది యిక్కడస్థిరపడవలయును. గనుక తాము స్థిరపఱచుట పునరుక్తియు కాదు.

కవు—దేవరవారు మున్ను మమ్ము వర్ణింపుఁడని యాజ్ఞాపించిన విషయ మిమ్మహాకవి వరుస కిచ్చిన నెట్లు పూర్తిచునునో?

విదూ—ఇహిహి ఇదే కదా! నిటికెల్లాఁ బూర్తి చేయించఁగలను. మీకు లక్ష్యము కాస మాకు లక్ష్యమా? అయ్యో! వినుఁడు స్త్రీలకు శృంగారరసోపకరణము లగు నవయవములెల్లఁ బురోభాగమొనర్చునది కదా? జడకూడ నట్టిదియే యగుటచే నదివెనుక నుండుట కెమికారణమని యడిగియున్నారు.

ఫాదు—(నవ్వి) మనప్రచండమిత్రునకు సర్వమును హృదయమే. అందులో నిట్టిసంగ తులు బొత్తిగా మఱవఁడు.

మంత్ర—(వారించి) నీమి బుద్ధియున్నదా? లేదా? ఇయ్యది యెచ్చటనగుచున్న సభయని నీతాత్పర్యము?

ఫాదు—వీరి నడిగి తెలిసికొనఁ దగినదే యైనను నింక శ్రమ కలుగఁజేయుటకు నామన సాప్యమైనది.

కవు—శ్రమమైనను నియ్యది వారికి నాశుదారాశుకీ గొప్పనిదర్శనముకదా?

రాయ—ఇచుగో వినుఁడు.

నీ. పురుషాయిత మొనర్చుపూఁబోడికటిమీఁద నాట్యమునల్పు పుణ్యముకొఱకొ
ఘననితంబఫల మ్మను పెన్నిధానంబు బహుభద్రముగను గాసాడుకొఱకొ
తా నాశ్రయించుకొంతకు వెన్నభాగముననుగూడ సౌందర్య మునుచుకొఱకొ
పదిమందిదృష్టులు వడినఁ గంటకమంచు నూహించి కనుపడ మిండుకొఱకొ
తే. వేణి కౌంతిలవెన్నంటి వ్రేలుచుండే లేకయుండిన నిధువనలీల కుపచ
రించు నంగములెరుట నే సంచునించ దాని కట్లుండ నెయుపద్రవము వచ్చె.

(అందఱును సంతసించుచున్నారు.)

ఫాదు—పాపము వానికేమియుపద్రవము వచ్చినదో? మన మెట్లు గుర్తింతుము?

రాయ—(తనలో) అఖండరసికుఁడు గదా ప్రభువు! (ప్రకాశము) గుర్తింపకేమి?

చ. ఎదుటక వర్తిలునట్టి యంగముల కెంతేని న్నఖాదిక్షితా

పద పల్లారును గల్గుసంగతిని దాఁ బ్రత్యక్షముక జూచి నె

మ్మదిలో భీతిలి చాటు కోటనుచు సంభావించి వెన్నంటుచుక

బొదలక బోలును వేణి లేకునికిఁ దాముండుండ కట్టుండునే?

(అందఱును మఱిత సంతసించురు.)

ఫాదు—(సింహాసనమునుండి లేచి) పండితరాయా! నీవు మనుష్యమాత్రులలోఁ బరి

గణింపఁ దగినవాడవు కావు. నన్ను నీ వేమికోరుకొనినను నిచ్చుటకు సిద్ధముగా

నున్నాడను.

(అంగఱును లేచి నిల్చురు.)

లవం—(తనలో) దేవీ! నీ వియ్యోడల నన్నుఁ బ్రీతింపుము.

రాయ(లేచి)నే నేమి యడిగినను మీ రిచ్చువారే కదా?

లవం—(తనలో) అవును ఇట్లు ముమ్మాటికి ననిపించుకొనవలసినదే!

ఫాదు—ఈసార్వభౌమపదవి యిప్పున్నను నిచ్చుటకు నాకు సంశయములేదు.

రాయ—

చ. గజముల సెల్ల మేటితుంగముల సెల్లఁ బురమ్మ లొల్ల నీ

భుజపరిపాలితం బఖిలఘామియు సెల్ల మట్టొండు సెల్ల భూ

భుజ! విను మాడియెన్నటికిఁ బొంకనివాడవయే సెసంగును

య్య! జగదతీతమైన సొబ గంది చెలంగు లవంగి నీసుతక.

ఫాదు—(అశ్చర్యమును సెకింతతోపముం గూడ నూచించును.)

(ఎల్లరును విస్తయాకులుగుచున్నారు.)

లవం—(భయసంతోషములతోఁ తండ్రివంకఁ జూచుచున్నది.)

రాయ—

చ. నరవరులెల్ల నెవ్వనికనత్పదపీఠము నాశ్రయింతు లే

ధరణిపుఁ జూచు మాత్రమునఁ దాఁజనులేమి దివంబునేలు నా

సురపతి యెవ్వనిక వినినతోఁ దలయూఁచు నతండు మామయై

పరిఁగుటకన్న నుక గలదె? భాగ్యము భోగ్యము లేక యోగ్యముక.

ఫాను—(చిలునవ్వు నవ్వుచున్నాడు.)

రాయ—

కా. డిల్లీ యేరెడిరాజధానియట! థాటిక్ విన్నమాత్రమునక
గొల్లర్ వోలె నృపాలకుల్ దలతుచుక గోటానకో ట్లర్బుదాల్
స్లాభములు తెచ్చిపూర్తురట! యీసామ్రాజ్యముక గాదునీ
యల్లుం డన్నపదములతోడసరి నాయాహ్లాదమట్లుండుటక.

సీ. అన్నమాటకుఁ దప్ప కళిలమిచ్చిన హరిశ్చంద్రపూపాలుతో సాటి గనుము
ఆడితప్పక భూమి నఖిలము సెసఁగిన బలిచక్రవర్తితోఁ గులకుఁజనుము
కొంకక దేహము కోసిత్రాసునఁదూచి మాంసమిచ్చిన శిబిమాద్రుఁ బడుము
వెనుకదీయక తనవెన్నెమునిచ్చిన యలదధీచివ్రహ్మ స్తి నందుకొనుము

తే. అన్నిటను వారిసెల్లఱ నవలఁద్రోయఁ జాలియప్పట్టునందు నీహాసంబు
జితముగాదని యెంచి గోరితినిజమ్మి యనుపమితమానదాన! శహాబదీన!

సీ. సరదేశ సంపాదనరత్న మీకు నరేంద్ర! పరదేశ సంపాదనరత్న మాకు
లసగుత్తమపదాభిలాష మీకు నరేంద్ర! లసగుత్తమపదాభిలాష మాకు
సకలసుత్యశ్లోకసక్తి మీకు నరేంద్ర! సకలసుత్యశ్లోకసక్తి మాకు
మనుమార్గవర్తనం బనువు మీకు నరేంద్ర! మనుమార్గవర్తనం బనువు మాకు

తే. మీకు రాజపదము మాకును గవిరాజపదము గల దిఁకెందుఁ గొనువ లేదు
గాన సామ్య మిచ్చి మానించు టొప్పుదే! యమితదాన! యోహాబదీన!

సీ. ఒకరాజు మున్నిచ్చె నకలంకచరితయా కన్నెమిన్నను మాయగస్త్యమునికి
మఱియొక్కరా జిచ్చె మహిళాశిరోవతంసము నాత్మజాత మాచ్యవనమునికి
నిక సొక్కరా జిచ్చె నిందిరాసుందరాకృతి గూతు మాబుశ్యశృంగమునికి
వేఱొక్కరా జిచ్చె వెలలేనిచెలవ మింపగుకూతు మాజనుదగ్గిమునికి

తే. మొన్నమనాదభిరాముడొక భూపుండ్రుసఁగె నాఁడనకూతుమాబిల్లకవిమణికి
ద్యౌజాల కిలఁజక్రవర్తు లాత్మజల నిడుట అపుడు గల దిప్పుగలను శహాబదీన.

ఫాను—కవిసర్వభూమా! నీకుఁ గన్నీయనిచ్చుటకు సందియము మాకెందుకుఁ గలుగ
వలయును. ఇదిగో యిచ్చినది.

మంత్రి—పరిగ్రహించుటలో వారికి సంతయ యుండనిచో నియ్యది సర్వోత్తమమే.

క. రూపముననిస్తులుండు గదా! పాండితి నసదృశుండు తరుణవయస్కుం
డీపురుషోత్తమఁ డేమిట లోపం బక్కన్నెయైన లోశంకింపక.

T. 1117

లవం—(తనలో) మంత్రి చక్కగాఁ బలికినాఁడు న న్నిదివఱకే యిచ్చుకొంటిని.

వీరు నిమిత్తమాత్రులు.

మల్లి—(జనాంకము) ఇక్కడికి నీకోర్కె ఫలించినదికదా? పెండ్లియాడుట కొప్పు
దువో లేదో యని మీతల్లిగారికి సంశయము బాధించుచున్నదేమో అది నేను
పోయి తీర్చునా?

లవం—(చురచురచూచుచున్నది.)

రాయ—(కూర్చుండును.)

ఫాగు—(ప్రక్కనే కూర్చుండును.) (అందఱును కూర్చుండురు.)

విమా—(లేచి) అయ్యా! వరుడు మాబాపాఁడు గనుక వివాహము మామతాను
సాగముగా జరగవలెను జూరీ! (అందఱును నవ్వుచురు.)

లవం—(తనలో) ఈవెడఁగుబాపఁ గీమాటలలో గుట్టుబయలుల బెట్టఁడుకదా!

విమా—అయ్యా! నవ్వునఁడు. నాదొక్క చిన్నమనవి; ఈయన మీపిల్లను బెండ్లాడు
చున్నాఁడు కదా! పెండ్లిలో మీరు పులాపు చేయించినప్పుడు వద్దనునేమో!

కవు—మాకన్యను పెండ్లాడునపుడు దానినిమాత్ర మేమైకొనఁగూడదు?

మన్త్ర—ఎవఁడురా అక్కడ?

ప్రతిహారి—(ప్రవేశించి) ఆజ్ఞాపింపుఁడు.

మంత్రి—

మ. నిలువన్ జేసి డనంతికంబములు పన్నీగత్తగుల్ కోటలోఁ

గలరున్ జ్ఞాండు తోరణములకు వేగట్టఁడొగ్గి దోగజాల్

పిలువన్ బంపుఁ డమిగులన్ గురుమునన్ వేళ్వొక సాటింపుఁ

కలిగె న్నేటికిఁ జక్రవర్తితనుజాక శ్వాణమున్ జూడఁగన్.

ఇట్లు నేనానాచ్చి నని యాయా నానద్యోగులకు వేర్వేలుగాఁ జెప్పుము.

ప్రతి—చిత్తము. (నిష్క్రమించును)

విమా—సరే! మీ రప్పుడే మాహిందూమతములోఁ జేరుచున్నారే. ఇంతకుమున్ను
మమ్ము మీలోఁ గలిపికొనుటయే కాని మీరు మాలోఁ గలిగింప లేరు.

మన్త్ర—ఇది హింస పులకును దురకలకును జరగువివాహ మని తెలియుటకే యిట్లేగ్గ
అచిరిని.

(తెరిలో.)

కం. ఇటుకై యెత్తగుమేడల, వరుసల నలరారు సందుపట్టులఁ గూడఁ
సరసిజబాంధవకిరణోత్కర మది వాహ్యళిఁ జేయఁగాఁ దొరకొనియెత్.

ఫాదు—(చూచి) మధ్యాహ్నముగూడ నతిక్రమించుచున్నదే, ఇంకనిప్పటికిఁ గచ్చేరి
చాలింతము.

(అందఱును స్క్రమింతురు.)

గద్య

ఇదిశ్రీ...శ్రీమద్రామాయణమునందు పండితరాజమునందు
చతుర్థాంకము.



పంకిత రాజము - పంచమాంకము.

(అంతట గోదావరియుఁ గంపయుఁ బ్రవేశింతురు.)

గోదా—సఖీ! కంపా! మీ అప్పయ్యదీక్షితులును, భాగీరథిగారి భ్రాతృజీవీతులును

గలిసి మాజగి న్నా పండితగాయలను వెలిఁబెట్టివారిండు.

కంప—మానాఁడేమి నీ నెఱుంగఁడట, భ్రాతృజీవీతులే దీనికి ముఖ్యకారకుండు.

గోదా—పోనీ యెవరు కారకులైన నేమి? వంశపరింపరగా నాయొడ్డున నుండి స్వతః పవిత్రతఁ గాంచి గుఱు సెప్పెడికులమునఁ బుట్టి యేమా చిన్నతనముచే సెక్కింత లోపము చేసినంతమాత్రమున నా మొగ్గమైనఁ జూడక వెలిఁగెట్టిందుట భాగీరథికి నంగీకారముగా నున్నదికాదా!

కంప—అయినను గాకి పోయినను మనవానిని మన మనుకొనఁగూడదుగాని ముట్టుకొని న గోదావరుని గోనికొనఁ దగు పాతులపిల్ల నేమనికట్టుకొనలేదు? అబద్ధమైనను మనకన్నఁ గొంచె పెక్కుడుమహత్త్వము గలదికొని, యిట్టిపాపాత్మునిఁ బవిత్రునిఁ జేయఁగలిగినదా? అదిగాక, యీయంగమము నొలయందేమి, దేవతలయందేమి మహత్త్వము తగ్గునని విశేషజ్ఞులు చెప్పుచున్నారు.

గోదా—అసంగంలో గొంగును వదలి వేయవలెను జామా.

కంప—పోనిమ్ము. అలాగైనను సెకరా? యిద్దరా? అందఱును నపాత్రులే బయలుదేరు చుండుట నీ నెఱుంగనిది కొడుగదా? ఎందఱని పవిత్రులఁ జేయఁగలదు. పాపము! అదిగాక నీపిల్లు చెప్పుచున్నావుకాని భాగీరథినిగూడ వెలిఁగెట్టిలో బాటుగానే తలఁచువారు నీయొడ్డుననే యున్నారని విన్నాను.

గోదా—ఇక నాయవస్థ తలపెట్టకుము. “కడుపు చొచ్చుకొంటే కార్లమీదఁ బడుతుంద” న్నట్లున్నది, ఏమి నేమున్నను. అందులో నీమధ్య సెక కొందఱు గుండగులు బయలు దేరవారు. మడిలేరు, మైలలేరు. గ్రహణిస్తున్న రాదులలోఁ గూడఁ దాము మునుగరు సరికద, పూర్వాచార్యగారయిన లెవరని చుక్కడివారుగాని దూరకే శక్తులుగాని వచ్చుటకు యత్నించిన నేదో యొక ప్రతిబంధము కల్పింతురు మనకును నూతనీటికిని శ్రద్ధ మే లేదని వారలవాదము.

కంప—అట్లయినచో నిప్పుడు నీయుపయోగ మే వారలకు లేనట్లున్నది.

గోదా—లే శేమి నేను లేకపోతే నీ మండి చత్తుగు. విశేషించి ప్రవహించినప్పుడు చెరువులలో బెట్టుకొని పంటలు పండించుకొందురు. కొన్ని మెఱకఁధుములు నా సంస్కరమున బలమెక్కి మిక్కిలిగా ఫలించును. వంటచెఱకు తీసికొని నిలువచేసి కొందురు. బ్రతుకే నాతోనున్నది. భక్తివిశ్వాసములు మాత్రము లేవు.

కంప—“గో గొచ్చి మద్దలతో మొఱ పెట్టుకొంది.” అన్నట్లు నేను జేప్పినచో నాశ్చర్య పడవలసివచ్చును. నాయెడ్డునను నిదియే కర్తము. మొన్నగా వేరయ్యు, గొప్పయ్య మొకదినమున నిదే సంగఁగి గుఱించి మాటలాడికొన్నారు. ఇందులో నిప్పటికి మనమే మెఱుంగు. కావేరిపని ముతీయ్యఁ దేలికగా నున్నదట. అక్కడివాండ్రందఱును సకలక శ్రమములును దనలోనే కలుపుదురని విచారింప మొదలుపెట్టినది.

గోదా—అభిమానముచేత దాచిపెట్టుచున్నావుగాని యీ గొర్రాచారమునిన్ను మొదలు కొని సాంప్రదించు. భాగీరథికి మాత్ర మిది కర్తమిప్పటికి లేదు; సరికదా ముందైననుండఁగవారలకు భక్తియొక్కవ, మునుపు లేదుగాని యిప్పుడు నాకును, గొప్పకునుగూడ నిట్టిచరవస్థ వచ్చినది.

కంప—బాగుగ నెఱుంగవుగాని కాశీలోఁ జూడవలెను గంగ పరివర్తన తలచుకొనినచో మొదలు పులకరించెడిది. ఏమైనను నీవన్నట్లు వారలకు భక్తియొక్కవ. అభక్తి మావైపు వాండ్రను గలదు. కావేరివాండ్రుఁ జెప్పనే యక్కఱలేదు. అడుగ మఱచి నీ నీయెడ్డుననిప్పుడు యజ్ఞశాల లేమైన నున్నవా?

గోదా—“కరిపోసినను నుట్టివంక కే చూచిన” టున్నది. ఎక్కడనో యొకయజ్ఞము జరిగిన నేమిలేక్క; నాయవస్థయడుగకు. సిగ్గుచాటుచున్నది.

కంప—అట్లయిన నీవు మావలె నసమర్థురాలవు కావుగాదా ఎందు కూరకుంటివి?

గోదా—అనాదిసుప్రసిద్ధులకును మనకు వీరల యాదరానాదగములతో నేమిచి? ఊరక యెట్లంటినిగాని పట్టణములలో దప్ప పల్లెలలో నింకను వాయెడల మునుపటివలె భక్తి గలవారనేమి లున్నారు. కొందఱు మూర్ఖు లున్నంతమాత్రన తక్కినవారి మొగము చూడవలదా? ఇంక గొంతకొలమనకుమాత్రము స్వసూత్రమగునని తోచుచున్నది.

కంప—ఈగుర్రాచారములు సహింపలేకయే కాబోలుఁ గొప్ప యొక సారి నాథునితోఁ జెప్పినదట. అప్పుడు లోలోపల మండిపడి దానియెడ్డుననున్నయూళ్లు కొన్ని దిబ్బచేసెనట.

గోదా—వెట్టిపని చేసినది. మనమే కొంచెము తెదరించవలెను గాని అట్లు చేయవచ్చునా? తల్లికున్నంతయోరుపు పిల్లలయెడఁ దగ్గరి కుండునా? నే నప్పుడప్పుడు కొంచెము ద్రోవకము చూపఁగా నంతకే సకలమైన చిక్కలను బడియెత్తరు. అట్టిసంగతిలో నాథునియుద్రదేకముసహింప వీరలెంతవారలు.

కంప—మన మంతదాచిపెట్టినను దుదకాయనకుఁ దెలియకపోవునా అప్పుడెట్లును బ్రపంచము నశించును.

గోదా—పోనీ, అంతవఱ కుండునుకదా. అది యింతలో జరగనులే. పండ్రెండు వత్సరము లేకరీతిగా వేదశాస్త్రప్రచారము బొత్తిగా లేకయుండవలయునని కదా పురాణములు చెప్పుచున్నవి. దీనికేమి, అంతగాఁ జిక్కియున్నావేమి?

కంప—“ఏనుఁగు లేటఁ గొట్టుకపోగా నక్క పాటులే వడిగిండఁట” మావంటిస్థూల విగ్రహాలే చిక్కి తిప్పలఁ బడెడియానుండువేసవిని మామాటయడుగవలయునా.

గోదా—మనమాట కేమిగాని పుట్టింటిచిలువను బట్టి కాఁబోలును గంగమాత్ర మింతశుష్కింపదు. ఈపాటి కప్పుడే తండ్రి మంచించుచుగడ్డ పంపించుచుండు నఁట. నాలుగడుగులు పోయివత్తమురా. భాగీరథిలో మారాయలను గుఱించి కొంచెము మాటలాడవలసియున్నది.

కంప—నేనును బోయినాలకాల మైనదివచ్చెదను. బహిష్కారావమానమునుసహింపక తనలోఁ బడఁబోయినప్పుడేనిఁ గరుణింపుమనియే గా నీవుచెప్పవలసినది.

గోదా—అంతిపని చేయఁడు గాని, యేదో విధముగాస్తుతిచేసి ప్రసన్నురాలనుజేసి కొనఁగలడు. నేను వేటే చెప్పనే అక్కఱలేదు. ఎందుకేనియు సొకసారి పోవలె ననియున్నది. తెల్లవారుజాము కావచ్చినది. స్నానసమయమునకు బోఁగలుగుచుమా?

కంప—పోకేమి పడ. (అనినిక్కిరిమింతురు) (ఇది విష్కంభము.)

(అంతటరాయలు లవంగితో సౌధసమీపమున సోపానములపైఁ గూర్చుండి ప్రవేశించును.)

రాయ—తరువాతి. తరువాత.

లవం—వెనుకఁ దమతోఁ జెప్పినచొప్పుననే యంభిక పొడకట్టినది.

రాయ—పునరుక్తి గాభావించక యాపెరూపమును విస్తరించవచ్చును.

లవం—(తనలో) ఏమో ఈనాఁ డిట్లడిగినదేయడుగుట (ప్రకాశము) అజగజ్జనని రూప మిట్లున్నదని నేను వివరింపఁ జాలను చూచుమాత్రమునన నాకుఁ గనులుమిటుమిట్లు గొల్పినవి.

రాయ— పోనిమ్మ నాలుగుబాహువులున్నవి కదా.

లవం— అంతవఱకుఁ జూచితిని. ఒక చేత మీప్రతిమధరించినది. దానిలోనే పద్మము కూడనున్నట్లున్నది. తక్కినచేతులలో నాయుధాదులున్నవి.

రాయ— అట్లయిన నాపెత్రిమూర్తిజననియగుట కింమకయు సందియముండదు. కానిమ్మ స్త్రీపుంసపుంసకభేదకూన్యాయయ్య లోకప్రవాదమ్మ ననుసరించి కాఁబోలు నీ యెడఁ బక్షిపాతము గనఁజేసినది. ఇంతకు నాపెచ్చెప్పినముఖ్యాంశమేమి?

లవం— నీవు హీనజాతియందుఁ గారణమాశ్రయజన్మనియు, నియ్యదియేని యపరాధ మాశ్రమే యనియు నీకు నగ్రవర్ణసంజాతుండును, నఖండరూపయావనోపేతుం డును, సకలవిద్యాసాగరుండును నగునొక మహాపురుషుండు కొలఁదికొల మ్మనఁబలి కాఁదగి యిప్పట్లనమ్మనకు వచ్చియున్నవాఁడు అతనిరూపరేఖావిలాసమ్మ లిట్టివి యనియు మీప్రతిమఁ జూపెను.

రాయ— తగువాత. తగువాత.

లవం— నే నంతమార్చవడి కొంతవడికిఁ దెలిసి నాపూర్వజన్మ వృత్తాంతము సాంత ముగా నెడువుమనియు నాకాప్రతిమ నిమ్మనియు నెంతప్రార్థించినను నంగీకరింపక తుదకు రెంటు నొక్కవరంబు ప్రసాదించెదఁ గోరుకొమ్మనియెను.

రాయ— నీ వేదికోరితివి?

లవం— ఆర్యపుత్రునియంద మొక్కసారి మామమాత్రమున నాకుమనోగతమగుకతన నిక నీవరమరహస్య మొరలవలనఁ దెలియఁబడఁదనియెంచి యదియే కోరితి.

రాయ— ఆసంగతియే యిప్పుడు మనకుఁ గావలసినది. యామె యేమని యానతిచ్చినది?

లవం— పూర్వముననీవు సరస్వతివనియును నాపె యొకనాఁడు తనభర్తఁ జూచి “లక్ష్మి కింతయైశ్వర్యమేల నా శేలతే” దని యడుగుడు నాచతురాననుఁడు హేలగా “నీ కట్టి యిచ్చయేని తురుష్కులమ్మనఁ బొడమెదవా”యని యడుగ, నందుల కాపె స్త్రీస్వభావసులభమ్మగుచాపలమ్మన నెడఁబడియును, “ఆజన్మనను నీవ నాకుఁ బతిగాకతీత దనుడు నతఁడు తనకుఁ “మరుష్కకన్యాసమాగమము పొడగుఁగదా” యని చింతించి దాని కిదివఱలోఁ బ్రచండమిశ్రునివలనఁ దాము వినినవిధమ్మగ నే సంఘటింపఁజే సెననియును జెప్పి యంతర్నిత యయ్యె.

రాయ— (తనలో) ఇంచు సందియ మే ముండును(ప్రకాశము)చేరీ! నే నిప్పుడు నీకు వేతే చెప్పనక్కఱలేదు గాని మనయాధార్థ్యము ప్రపంచమునకు వెల్లడించి వచ్చి యపయశముం బోఁగొట్టుకొన నేనీగం గామహాదేవిని సాక్షిగాఁగోరుచున్నాఁడని.

ఆ పెయ్యక వేళఁ గలుగఁజేసికొనినచోఁ బ్రాణత్యాగంబొనరించెదను. ఇందులకు నీకును నంగీకార మేకదా.

లవం— నే ననివేయిగ నున్నచోఁ దమ రట్లు నెలవీఁ దగును. సూర్యుని విడిచికాంక్ష యెచ్చట నుండును.

రాయ—(తేటిపాత్రఁ జూచి) అయ్యగో, ధట్టాశదీక్షీతులును, అప్పయ్యదీక్షీతులును, శిష్యులును, మఱికొందఱు మహావిద్వాంసులును స్నానాద్ధులుబడెంచుచున్నారు. దీని కిదియే సుసమయము.

(అంతట పైవారు ప్రవేశించుచున్నారు.)

లవం—నాథా! నేంవినుగుట వేఁ గాఁబోలుఁ గంగ కడుఁజిక్కియున్నయది.

రాయ—కలహపమే యిప్పుడు నేను దీగ్బలబూనినది. ఏదోగ్రచిత్తురాలవై యచ్చహా దేవిని స్తరంచుచుఁ గూర్చుండుము. (అనిబిగ్గరగా)

కా. గంగాతీరినివాసు లెల్లఁ బ్రహ్లాదా జక్కి నాలెంపుఁడ

శృంగారాంగిఁ దురుష్కకన్యకను నే నిల్లాలిఁ గాఁ గొంటినిం

చుం గాలువ్యయు నిర్ణయించి నను శిష్టుల్ బాహ్యుఁగాఁ జేసినా

రంగీకారిమె నాకు స్వర్గునికి రాదా? బోప మిప్పట్టునె.

(అందఱునువినివారింక మాతురు.)

ధట్టా—(అప్పయ్యదీక్షీతులతో)అయ్యగో, రాయలు సిగ్గులేక తా నే కాక యాతురక దానికొ గూడఁ దగుదునంచు దగ్గరఁ గూర్చుండఁబెట్టుకొనియున్నాఁడు.

అప్ప—ఆహాహా! బ్రాహ్మణ్యమున నమిగాని, ఈయనకు న్రతముచెడినను ఫలముమాత్రము దక్కినదనుట కించుకయు సందియములేదు. ఏమియీచక్కఁదనము.

రాయ—(దోసిలిఘటించి)

(1) తే.అవనిపాలిటిభాగ్యంబు శివునిరేఖ, అగమధనంబు కవులభాగ్యాయము
సుగుఁడు బుట్టిల్లు నీనీటిసోయగంబు, తల్లి! నాయశుభంబుల డొల్లఁ జేయు.

(2) తే.అతిదర్శినుల పాపము పతితజనుల,తాపము మెకింతలలో బాపుత్యత్రైవాహ
మనుపమాజ్ఞానవృక్ష ఫలజనక ధాయి, నా కొసగుఁగాక పరితరానంద మంబ.

(3) క.చారునికెరవ్వున గొర్రె,తరువాదుణదృష్టిశిఖలతాతున తోఁగిం

బొరముచు మెఱ నెడినీదగుఁ,తరంగలు జగదంబ! జగము దనుపుంగాతె.

(4) క.ఈ పుంటివ నెడిగర్వము, చే విష్ణ్వలను లెక్కఁజేసియెలుఁగ నో
దేవి! యిపు డడ్డపడ నే, నేవారికి మొట్టిలిడుగు నెవ్వరుపించు.

- (5) క. స్మరియించినంతనే దు, శృతితాత్పల నకృతసుకృతసంబంధుల ను
ధరణ మొనరించునీల, హరి నాతాపత్రయము నడచుకొ డల్లీ!
- (6) తే. ప్రాజ్య మగురాజ్యమునుగడ్డిపరక వోలె, సెక్కిటద్యజయించి నీతీరమొగిభజించి
కడుపునిండగ నినుఁగ్రోలఁగలుగువారి, మోదమంబనా! ముక్తికిమాఁడు రెట్లు.
- (7) తే. రావరమణులు స్నానము లాచరించు, నెడల మృగమద మదినిన్ను నెననియెంత
దనుకనుండు సెయంబియందనుక నామృ, గములునందనవనమునఁగాంచుసుఖము.
- (8) క. పురణమునకాంశ సాపో, త్తరణం బొకమాటు వలుక, దక్కించెడి య
క్కురములు “గంగ”యనునిపి, మరణమున నంబ! వదనమండలి నుండుకొ.
- (9) క. ఏ నీదంకాకమ్ముల, కేనికొ స్పర్శద్వేషమియ నెక్కిమొ నా
కానీతీరము జనిమర, జానంత్యహరము శ్రమము నడచదె జననీ.
- (10) క. శ్రువాక్యాతీతమై, మక్తి నగోచరమునై స్వమహిమహృతతమో
గమయై శుద్ధంబగునా, త్తతత్వ మననీవ యింతతధ్యము జననీ!
- భట్ట— (ఆశ్చర్యముతో) ఇది యేమో! గంగ నేడకొలయున నింతవృద్ధి చెందుచున్నది.
అప్ప— ఈవేసవియెండలకు హిమగిరినుండు మంచుగడ్డలు కరిగి యిట్లుగుట కలఁగదా?
భట్ట— అదియే యెనచో నింతలొనింతవృద్ధికిఁ గారణముకాదు. మాఁడుండు ఒకటియా!
రెండ! అప్పుడేపదిమొ క్లెక్కినది.
అప్ప— అగును. కాణ మేమై యుండునో.
(అందఱును గ్రింది మెట్లనుండి పైకితప్పకొనుట నభినయింతురు.)
- గాయ—
- (11) తే. జన్మములు చేసి, తపములు సలిపి, దానములు పొనర్చియుఁ బడయునిముక్తిపదము
సర్వసా సారణముగా సెప్పంగునిన్ను, నెవరితో బోల్చినేర్ప లొకైక జనని!
- (12) క. ఏ నిన్ను గాగిగొకిం, తేనిఁ దలఁచుగొనక నెత్తి నిడుకొనె హరుఁడే
తొనాతికల్పమ నుంబా! నీమూర్తి మహిమ మది నాచ్యంబగునే.
- (13) తే. ప్రాత్యులకును వాతులకుఁ బాతులకును, విశులకుఁ గూడ నేవమ్ము పెంచుపాత
కము లొనర్చునీమలఁ బ్రోవఁగా నెక్కుల, విసువు గాంచని దానవీవే మదంబ!
- (14) తే. జనులతాపంబు హరియింప జగతి కురుకు, నీన్న బంధించె జడలలో నీలకంఠు
డంబ! యది నీదురుణములయందుఁ గలుగు, దోసమేకాక లోభియే యాసవారి.
- (15) తే. జనులు మొదలగునారల శక్తిహీనులగుచు సుగ లూరకున్న నయ్యదనుఁ జూచి
నరకమునఁ బడకుండు గ్రన్థన సుగంధి, ననుచుపరమాంధంబ వోయంబ! నీవు.

- (16) తే. సహజశీతలమును శుద్ధిబహుళమునగు, నీజలంపు మహత్వ మనీద్యశంబు
దీని నేకద! సగరజాలో దివినుతింతు, రిప్పటికి మేనఁబులకములెసక మెసఁగ.
- (17) ఉ. ఇంతలు నంతలుకా దొసఁగు లేనరులే సెనరించి యేనదీ
ప్రాంతముజేరి యేనియును బావనతకా గనవచ్చు నంబరీ
యెంతకు నెంతలో దొసఁగు లెట్టిప్రతిక్రియకు న్నశింపకు
న్నంతటి వాచరించుఖలులందఱి కీ నొకయీన ప్రోవఁగక.
- (18) తే. ధర్మనిధి, మోదదాయి, తీర్థమణి, ప్రభువ, నీసంతి వెల్లచీర, మనీయ తెఱవు
చున్నవని నాకకాలంబు, మాతసిరికి, నంబర నాతాప మడఁచు నీయంగకంబు.
- (19) తే. ధనసురాపానమత్తుల ధరణిపతుల, నాస్రయించుచు నిను వీడి యఖిలవిధము
లైనభేదము లంచు నాత్మహితము, నెఱుంగనిజడుండు దీనిసహింపు మమ్!
- (20) తే. గాలిచేఁ దూఁగుతరఁగఁల గదలుతప్పి, పుష్పాడుల సెప్పి యచ్చగపూవుఁబోండ్ల
గుబ్బులందలియగుగున గుబురుకొ నెడి, నీజలము నాజననబాధ నీఱునేయు.

అప్ప—(పరమాచార్యముతో) దీక్షితులు గారూ! చూచుచున్నారా యెంతలో నిరువది
మె ల్లెక్కినదో పరవ్రతములలో నొకప్పు డకాలవర్షములు గురియుటచేత,
జమండ్రి యిట్లు తటస్థించుట.

భట్టా—అకాలమేకాదు. తొలకరి సమీపించినదికదా కొంచె మించుమించుగా
బుతుధర్మములు పూర్వులు వ్రానియున్నారు గాని, అంతులోఁ గొన్ని వెనుకముందు
బుతువులలోఁ గూడఁ గన్పట్టుచునే యుండును. కానినీటియందుఁ గాలుఁగ్గ మించు
కయఁ గన్పట్టును.

అప్ప—అవును. తా మనినట్లు బహుస్వచ్ఛముగా నున్నది. ఇదియేదో విచిత్రముగా
నున్నదే!

లవం—(మెల్లఁగా) నాథా! అప్పుడే గంగ యెన్ని మె ల్లెక్కినదో చూడుఁడు. జమ
లందఱును వైకిఁ బరుగులెత్తుచున్నారు.

రాయ—(వినక తడేకదృష్టితో.)

- (21) ఉ. పుట్టినపుట్టువా ! జలధిసాధవపాదనఖాగ్రసీమ, పై
మెట్టినచోటు సాంబునియమేయజటాభవనంబు! వర్తనం
బెట్టియఘ్నములేని హరియించి గురాత్తులప్రోపు నీకు నె
ప్పట్టున గొప్పలే దఖిలపావనీ ! దేవనివాసధావనీ!

- (22) చ. నగములనుండి తా మనుదినమును బాటునదీగణము తె
న్నిగలవు సాంబుశీర్షమున నిల్వంగ నేర్చె నెు శ్రీశుపాదప
ద్వగతరజులు వోఁ గడుగుధన్యత గాంచె నెు? యొక్కఁడేని, నిక
బాగడిననోట నేనదిని బోలు నుంప? నవీశిరోమణి.
- (23) తే. అజనిఁ దపయాచరింపని మృహిశయమని, నిద్రఁ బోనియు హరు నాడనీ ప్రశ్న
యఁను దానయజ్ఞాదులు నడుగుబట్ట, ని మృఖల మిచ్చునీవ మాయప్ర! చాలు.
- (24) సీ. అనదలలోన నే నగ్రగణ్యుండ నీహృదయంబు ప్రేమసంపదకుఁ దావు
ఎంఁను గతి లేనిహీనుండ నేను దివ్యగణిప్రదంబు నీదైనపట్టు
పశువు లేమవు నున్నవాడ నే నీవు విశ్వోద్ధారణమున బద్ధదీక్ష
వాధిబాధాభిర్జితాంతరుండను నేను సిద్ధోపధంబు నీవేవంబు
తే. తృప్తిచేచీ వీక్షితుండ నే నమృతమ వీవు, నేను బుత్రుండఁ దల్లివి నీవు నిన్నుఁ
జేర వచ్చి నెలునేయఁ జ్ఞు నల్లొనర్పఁగద వత్తు! దేవి! జాహ్నువి! మదంబ!
- (25) తే. అణఁగెఁగోలాహలము యశులయమున, నెంఁగుఁజొచ్చిరొధలులు దుష్కృతుల
వెదక, నీకక్కఱమి నెప్పుడుపాముకొనియె, నష్టయిటుకయ్యెనంబ! స్వర్గపురవీధి.
- (26) క. కామక్రోధజ్వరముల, చే మలమల మఱుంగుమచ్చు శీతలవాయు
శ్రీమహితము గంఁగాజల, మౌముక్ సంతాపమెల్ల నుక్కడఁచి కృపక.
- (27) తే. అఖిలఘవనములుండుబ్రహ్మాండ మెచటఁ, దుమికిపండుమబోలేభంగములనడుమఁ
బొరలు శ్రీకంఠజడల మెప్పుగను నాస్ర, వాహమహరించు నాదుతాపంబునంబ!
- (28) మ. ఎవనికొ న్నెలిమి పూతుఁ జేయమికిఁ దీర్థేంద్రముల్లెక ద్రపా
భవనం బయ్యె భవనిదేవత “లహో! పాపాత్ముఁ నె” ట్లంచుఁ గేల
చెవి సంధించిరి దేవలోకధుని! యీచెట్ట న్ననుకొ శుద్ధఁ జే
సి విదారించెను వారివారియఘవిచ్చేదంపుదర్పములక.
- (29) ఉ. నుక్కలఁజంపి భిక్షణము కొంకక చేయఁగ రోయ రెవ్వ రా
పక్కఱవాసులుకొ సలుపఁ బాల్పడలేని యఘముల్లె నే
మొక్కిటిఁ దక్కకే సలిసి నుంటి ననుకొ బరిశుద్ధఁ జేయ నీ
వెక్కిటిఁ గట్టుచుంటి నడు మీ పశు వంబ! నిను న్నొంచుకే.
- (30) శ్లో. “మాయచుచుంటి నెన్నఁడును జొప్పఁడఁ డెన్నఁడుపాపశాలి నే
నీచునిఁ బ్రోచి యీశగము నేను బలీ! యనిమెచ్చఁ జేతు నం”

చే చిర మున్న నీమనసునిచ్చు ఫలంపఁగ వచ్చినాడ నక్ష

బ్రోచుట నీకుఁ బెద్దయశ మోజగదంబ ! బహూక్తు లేటికిఁ.

భట్ట—(వినుట యభినయించి) అప్పయ్యదీక్షితులు గారూ ! ఆప్రవాచాధ్వని వినుచున్నారకదా ! యేమి యీపరిమవిరుద్ధము, కలయం జెల్లరక్షబోలె నగులును గట్టునకుం దప్పటకొఁబోలును.

అప్ప—బహుసంరంభముమీఁద వచ్చుచున్నయది. ఆదరినిఁ జైకినీడ్చి బాగుచేయఁ బడుపడవలన్నియుఁ గొట్టుకొని పోవుచున్నవి. మనమింకను జైకిఁ బోవుదము రండు. (లేక్కించి) అప్పుడే ముప్పది మెట్లు మునిగినవి. (అట్లొనరింతురు.)

రాయ—

(81) మ. శునక ముక్ బలెఁ బొట్ట కేడ్చుట దయాశూన్యత్వమున్ మాన్యము
బునకున్ దక్కుటయున్ గుతర్కములతోఁ బోరాట దుర్మార్గవ
ర్తనమున్ నాగుణంబు లియ్యవించెవిన్ దాఁకించి నిక్షాదకన్మ నె
క్క నిమేషమును నా మొగము గనఁ దగ్గిండు న్నిజం బుంబో !

(82) తే. కన్ను లెంతలుగల్గినఁ గార్వ మేమి, ని స్సృక ప్లేనిఁ జూచెఁగ నేరవేనిఁ
నీదుకలకలమును విననేరకుంట, చెవుల కని వంచనం బంబ ! నిద్ధ మింత.

(83) చ. సుకృత మొనర్చువారు చనుచోటు దివం బఘముల్ పొనర్చునా
రికి నరకం బ టంట యురరీకృతమాట నివత్పించారనా
స్తికమగుదేశమంద నినుఁ జెందిన దేశము నీపిభాగ మొ
ప్పకయ చరించు బాపములు వా పెడితేలి నీవు గల్గుటన్.

(84) తే. విప్రులను వ్రుంచి గురుసతీవిటత మించి, కల్లు చెడగ్రోలికనకతస్కరతఁదూలి
యును నుదను నీదరినిఁ దను వూడ్చి జనుచు, రంబ ! సోమయాజులు చనునట్టిగోకి.

(85) క. సుమనస్సొరభచోరుండు మనోబాహు సుహృదుడునాన్ గద ! యనిలుం
డమలం బగునీసంపర్కమున జగము శుభ్ర చేయఁ గలెడెడి వంబా !

(86) ఉ. ఈధరఁ గొంతమంది పర మేగఁ బరోపకృతుల్ పొనర్తు రా
స్థాధృతి యజ్ఞార్చములు సల్పుదు కింకొక కొంద టీజగ
న్నాథుఁడుమాత్ర మంబ ! భువనద్వయభారము నిన్నుఁ బూన్చి యే
గాఢయు లేక దాసుఖముగా నిదురించుచు నున్నవాఁ డహో.

(87) తే. వ్రాత్యు లధములు వగునట్టివారిఁ జేరి, వావనము నేయ నీ కెంతపట్టుదలయొ
నాకు నంతయె పాప మొనర్చుపట్ల, సహజగుణ మేరిని నుద్రయజము జనని !

(38) తే. సంజస్కృతున నటియించుచంద్రమాళి, జడలఁ దనవారిమోతకు సరిగ్గ లహరు
ల నెడిభుజముల నభినయం బమర నీ వొనర్చునటనంబు నాతాపమేర్చుచు దల్లి !

(39) ఉ. అన్నిటి కీవ యింటి వని యాగడముల్ కడుఁ జేసిచేసి యా
పన్నుడ నై నీవిషమవర్తనపుండఱియింపు నాకు నీ
మన్ననసున్నయేని యిలమ్రగ్గచె నమ్మిక ! నిశ్చలానుకం
పోన్న నీ మన్న గాదె ! జగ మూడదె ? నీవ యెఱుంగుదంబరో !

(40) చ. హనునికవర్తనందు నడయాడుచు నాడుచు మధ్యమధ్య నేనై
హ రసమిశ్రదర్శనమౌనల పార్వతిపాపటణ్ గా
స్ఫురణముమాప నాపె యు నసూయ కనుంగొనలందుఁ దోపఁ గే
ల రహి నదిల్పు నీలహరులక జయస్తీమల నెంతు చంబరో !

అప్ప—ఓహోహో ! పట్టణ మంతయు మేడల నెక్కి చూచుచున్నది. ఇయ్యది
యకాల ప్రళయమో యనునట్లు తోచుచున్నది. ఇప్పటికి నలుబదిమై శ్లాక్కినది.
భట్టో—అవును, ఇయత్త లేకుంటచే నెవరును స్నాన మొనరింపజంకివెనుక కేగుచున్నారు
కొని అటుమాడుండు గాయలుమాత్ర మాతురకభీతీతోఁ గడలకయేదో పెద్ద
నిష్ఠాపరులవలెఁ బఠించుచు నాకుట్టమునఁ దనమేడదరిం గూర్చిండి యట్లే చలింపక
యున్నవాడు. ఇంతకు నిది యాయనకవిత్యమాహాత్మ్యము కాదుకదా ?

అప్ప—(అటుచూచివిని) గంగివూడ నేవో స్లోకము లేదివలలోఁ జేసినవో యిప్పుడు
జేయుచున్నవియో కొని పఠించుచున్నాడు. ఇది హేతు వగునా ? ప్రబోధినిమును
మహర్షి ప్రవరులచే రఁచింపఁబడినశ్లోకములచే నెందఱు నుఁగుచుటలేను.

భట్టో—అట్లనకుండు. చూడుండు. ఆయన మొగమున నెట్టిదీక్ష పొడకట్టుచున్నదో.

అప్ప—ఆయన కే కాదు. అట్టిదీక్ష గూడ నెట్టిదీక్ష యేక స్పట్టుచున్నది. సమీపమునకుఁ
బోయి విని పరిశీలింతము రండు. (అట్లొనరించి యచ్చేరువుగా వినుచున్నారు.)

రాయ—

(41) కి. ఎందఱు రా రంచటికిఁ గో, ర్కం దీర్తువటన్నయాసఁ గృత్రిమరక్షిక
జేంద న్నీతోడ నీయం దిది సహజంబ నా కనాదిగ జననీ.

(42) క. వినీమృతక దా మజ్జానహృతి నుదుటఁదాల్చుగా విధిలిఖితం
త్రినయన్నిట్లు మృదుగుసె, దానన నాతాపమెల్లఁ దఱులక దల్లి !

(43) చ. జనపదసత్తులక గని యెసంగడిహాసమునాఁ జెలంగు తె

ల్లనికుసుమంబులం దగి విలాసగీత మలి నాళిపుంజముక

దనతనదివ్యసౌరభవిధమునఁ బూతముగా నెనర్చుచే
వనదికే దాపునఁ దనరుపాదముల్ చెల్లికొండ్రు నా కగున్.

(44) ఉ. ఎంతకును గరింగని యరీహులు దేవతలన్నఁ గర్తముల్
సంతనియిలన్ సలుపఁ జాలిన మేటులుఁ జేయరాని వీ
చింతలఁ గొందఁ యందు రికఁ జీరికినిన్ గొననీ జగంబు జ
న్మాంతము నేయునీ స్వరణమంద సమస్తము గాంచి తల్లిరో!

(45) ఉ. పుట్టిన దాదిగాఁ దనువు వోయెడునంతకుఁ బుణ్యకర్తముల్
గట్టినవారిఁ ద్రోవఁ దగుకొరుణికుల్ శతముల్ సహస్రముల్
పట్టాకయింతలేని గురుపాతకులన్ గడతేర్చుటాంబె నీ
యట్టికృపాధికుల్ పృథివియందు మఁతెందును లేరు బాహ్నవీ.

(46) చ. జనని పయస్సుగ్రోలి జడసంగి నాటల నాడఁ బోయి త్రాం
తనెఱుంగకే చిరమువెనుఁదీయక యాడిత బుద్ధివచ్చెని
ద్రను గొననెతు నంకమునఁ దారించి పూర్తిగ వాచుమీజనం
బున నిసురింపజేయు మిటుమున్నరకం బొనరింప నెన్నఁడున్.

(47) ఉ. గాఢలకేమి వే నడుముగట్టుము లే నెలతోడ గూఢపా
న్నాథుని హాళిఁదాల్చు మొకనాటికి “నా కిదియెంత” యంచు నీ
వీరతోడిసాటు మది పాల యొనర్చును మంబరీ! జగ
న్నాథునినుద్ధరించెడిక్షణం దది యీతడ వేల? బాహ్నవీ.

(48) చ. వర మభయంబు కుంభమును బద్ధము నాలుగు సేతులన్ సుధా
కరకలంబుహాళి సుధా గాదనుపుట్టుము భూషులన్ శరీ
రరుచికి వన్నెల బెట్ట మకరమున నెక్కుడు పేర్ల సువ్వునిన్
బరగతదాయినన్ దలఁచువారు పరాధివ మంద రంబరీ.

(49) ఉ. అంతటఁ జిన్నిన వ్యోల గునాస్యరుచుల్ సుధలై భిగాన్నివి
క్రొంతుల తాప మార్చ నెటుగాంచినఁ జిత్కిల్ లొక్కపెట్ట బ
ల్వంతగ నింతయంతనని వెన్నెల నెల్కలఁ జేయ డాయ నా
ంతనుభార్య నా కిడు భృశంతనుసౌఖ్య నునంతమైతగన్

(50) ఉ. మంబులు జంతు మంత్రములు మ్రాన్పడు దైవతవర్గ మక్కటా!
సంకుల గొందులన్ బడు నసారి మగున్ సుధ వేయునేల? పే

రంగుగరుత్తదశ్శములు వ్యర్థములౌ భవవహ్నికీలలఁ
గండెడినాదుతాపము పాకాలను నీడయతేక తల్లిగో.

భట్ట—(నమికితో) మాచిరా? యిక కెందుమెట్లెక్కిన రాయలున్నమెట్టు
గూడ మునిగెడిని.

అప్ప—అవును ఆ మనకుఁగాని, యాపెనుఁగాని యీభయమిందుకయి నున్నట్లులేదే?

భట్ట—వారికెందుకు భయముండవలయును. ఇది వారలమహత్వమే కదా? ఆపద్య
ములు వింటిరా? అవి విసి గంగయే మనకుఁడు ఎవ్వరేని యుద్ధాంగవలసినదే.

అప్ప—యదనంతరన్యాయముచే దమరన్నట్లు హింపవలసియే యున్నది గాని నిజ
మునకు మాత్రము సంగీతమునకుఁ జింత వాయలు రాలవు.

భట్ట—మన మనూయచే నట్లనుకొనుమాత్రమే కానిగంగకు నిజమైన పశితపాపము
రాలన్న బిరుదున్నదో నమహాకపిభక్తి కలయుద్ధాంగు? అట్లయినచో వేద
శాస్త్రాదులసత్యములే కావలసివచ్చును.

అప్ప—అవును మొన్నమొన్ననే కదా! విద్యారణ్యులవారు కనకధారాస్తవ మొన
రించి బంగారువర్షము గురిపించిరిని వినుచున్నారము కాని ఆయనకును ఈయన
కును యోగ్యతకేమి పాండిత్యమునకేమి హస్తము? కాంతరముకలను. నక్కెక్కడ?
దేవలోకమెక్కడ?

భట్ట—ఇంకను మీయనూయ మొదలంట నశించినదికాని భక్తికిని బాండిత్యము
నకును గడుదవ్వు ఏపుట్టలో నేపానున్నదో యెవరికెఱుక! పయి కిట్లున్న
వారలే మహానుభావులు కావచ్చును. తాత్రేయాలవారిని వినుచుంటిమా? లేదా?
మన మిట్లు మీనమేములు లెక్కించుచు నుంటిమేని యిది సెకత్తణములొక గాక
గంగపాలు కాక తీరదు. దానంజనే మనకిరువురకును నప్రప్త శాశ్వతమగును.
మనమొనరించినయవమానమునకు రోసికదా! యీయనఘాత్తుఁ డిట్లొనరించు
చున్నాడు. గంగయుఁ బ్రత్యక్షముగాఁ జెప్పుకున్నను మహానుభవుఁడే యని
మనకు బోధించుచున్నది. ఇప్పటికి నేఁబది మెట్లెక్కినది. యింక దక్కిన వాపెకు
లక్ష్యమా?

అప్ప—కాకెప్పుడును భంగముండదు. ఉన్నచో నానామము నేతిబీరకాయయే
కదా! కాశ్యపి ఇహ కాశీ, అనువృత్తిప్రకార బ్రత్యయకాలమందు సయిత మిట్లున్న
యెడల నే సార్థక్యము.

భట్టో—మీకాస్థాగ్రంథములుగట్టిపెట్టుడు. భక్తులబ్రోచుపట్లభగవంతుడుకాస్త్రములు చూచువాడు కాదు. మనమీపాటికి నయ్యనఘనం బ్రాగ్ధంతము పడుడు. (బలవంతముగాఁ జేయవట్టుకొని దగ్గఱగాఁ దీసికొనిపోవును.)

రాయ—

(51) మ. తనచిరమ్మును బాములుక శశియు రుద్రాక్షల్ మొదల్ సర్వ మొక్కనిమేషమ్మున శంభుఁ డోడి లవముక గన్పట్టమిక్ గారి నుడ్డును నుంకింపుడు నాపె నన్వలయఁ జూడక జూడ జూదంబు గల్చినయానాటి భవ న్నహనటన ముచ్చేదించు నాకిరముల్.

భట్టో—ఆప్పుడే పాదములున్న మెట్టికి సాటుచున్నయని. కాశిక పోకి పోయినను నిరంజన నిప్పట్టున నీపాదుసాపట్టితో నట్టేటఁ గలయక తప్పక.

అప్ప—అవును అట్లే పాడకట్టుచున్నయని. ఉపాయమేమి?

భట్టో—ఇతఁ డీసమాధిలో మనమాటలను వినిపించుకొనునట్లు తోచుచు. గుఱెను బ్రాగ్ధంతము. (అపె నుద్దేశించి) అమ్మా! మహాపతివ్రతా! నీకు మే మందఱమును ననుస్మరించుచున్నారము. నీధిర్త నెట్టేని యీగిం గామహోపస్థవము వారింపఁ బ్రార్థింపుము.

అప్ప—కాగునేయక యిట్లానరింపక తప్పక.

లవం—(తనలో)అయ్యో! నీచురాలనగు నన్నువీట్లు బ్రాగ్ధంతచెదరే! నే నేమిసేయి చును (వ్రకాశము) నాథా! నాథా! (చిరము స్మరించి పలుచును).

రాయ—(వినినివిధమున)

(52) క. గంగ విఘాపితలింగవ, రాంగ సకృతక్రైస్తవతాపాంగి లన
దృంగ సరోజప్రాంచవృద్ధింగ మదీయాంగములు పవిత్రమునేయుక .

లవం—(గంగఁజలఘటించి) అమ్మా! నీవై నామనవిచేకొని నన్ను వీ రభ్యర్థించిన దానికి ఫలము గల్పింపుము.

గంగ—(అంతటితో నాగుచున్నది) (అందఱును నాశ్చర్యపడుచున్నారు)

రాయ—(తనలో) ఏమిటి!

(53) ఉ. గోపికతాశ నాన్వయజఁ గొంకక యీశతపత్రసేత్రి నీ

కాపురుఘుడు గట్టికొనెఁ గా?'' యని శంక యొకింత లేక మా

దాపునకేగుదెంచి వృథా మరిలక జన దేల కాల? మీ

యేపున లోనఁ జేర్చికొను మిందఱు నివ్వెఱగండ హన్నవీ.

(54) శా. శుద్ధాంతఃకరణుండనేనిఁ గవితాశూరుండనేనిఁ గళా

రాధాంతస్తులఁ బ్రోడనేని నిను నారాధింతునేనిఁ బుత్ర

శ్రద్ధావద్యచనుండనే నుపనిషత్సారస్వరూపుండనే

సుద్ధారం బొనరింపుమా? నను మహాయోగీంద్రమాడామణి.

(55) ఉ. ఎన్నఁడు నించుకేని దొసఁ గెట్టిదొ నేరనివారు నీవు లే

కున్నఁ బవిత్తులే కడు నయోగ్యులఁ బ్రోచినప్రోపు ప్రోపు సం

పన్నుల నీ నానంగవలె భాగ్యవిహీనుల కీయియి ము

న్నున్నప్రతిష్ఠ నిల్పుకొను మోజగదంబ! బహూక్తు లేటికిఁ.

(56) ఉ. శ్రీ గిరియించు తెప్ప డికి? గ్రీవ, శిరమునఁ జంగ్రుఁ డేడి? గం

గాధరమున్ జటాపదులు గల్పననేయ వడేమి? నీకు నా

భూధరరాజకన్యకకుఁ బో రడఁప న్వలనే! కటా! జగ

న్నాభుని నుద్ధరించెడిక్షణం బెడి యీతడ నేల? జాహ్నువీ.

గంగ—(అట్లే హెచ్చుక యుండును) అందఱును నిశ్చేష్టులై యుండురు.)

రాయ—(కొంచెము కోపముతో లవంగిం జూచి)

శా. ఇందుకా గాల మటంచు సెంచ కెలులో యీనిన్నును న్నన్నుని

ప్రంకావేసులఁ జేయఁబూని కృప నాన గీరధీదేవి రా

నుకించెకా మనకేమి కేర్చిగిచి యిట్లుంచెకా దగుంగాక యే

కాంకొస్సా? బ్రతు కెంతి శాశ్వతము? లో నాగాట మింతేటికిఁ?

లవం—(భయముతో) నాథా! వీరిమాటకుఁ బ్రకృత్యేషణలక యేనిట్లు ప్రార్థించితిని.

రాయ—వీ రెవరు? (దెసలు పరకించి ఓహో! వీరా, అట్లయిన వీరియెగుట నే మనయా

ధార్మ్య మీగంగాముఖమునఁ దేలుంగాక.

(తెనలో)

గంగ—(రత్నగుహపరిసరమును కిరద్యయము వైకెత్తి)

(1) తే. ఈజగన్నాభుచే రచియింపఁబడిన, యట్టి పీయూషలహరిఁ దా మహారహంబు

పన చే నెడివారికి భాగ్య మబ్బు, సౌఖ్యముల్ గల్గు గుణముల్ శాంతిఁజెందు.

(అందఱును నాశ్చర్యముతోఁ జూచుచు విందురు.)

రాయ—(తనలోసంకోపముతో) ఓహో! అంబిక తనదేవతాత్మత్వము గూడ వెల్ల

డిచేయుటయేకాక నాయీగంగాలహరీస్తోత్రమునకుఁ బీయూషలహరి యని కూడ

బిరుద మిచ్చినదే?

(మరల దెరలో)

వత్సా! జగన్నాథ!

(2) కా.సాక్షాద్భిచ్చాపు నీవు, నీపతి సరస్వత్యంఃసంజాత, మి

మ్మాత్మేపిం చెడివారునుం గలరుగా! యైశ్వర్యపర్యాప్తికై

యీక్షోజీస్థలి ఘానుసాగృహమునం దేజాక్షి పుట్రైక్, సతీ

త్యక్షోభం బదిగాక యుండుటకుఁ దాత్పర్యంబు నీరాకరుక్.

(భట్టోజీదీక్షితాను లాకరి మొగమువంక సెకరుమాచి కొనుదు నిశ్చేష్టులై వింశుగు.)

రాయ—(తనలో) స్వప్నమునఁ జెప్పినట్లే యిప్పుడును జెప్పమన్నది, శక్తి యా

యాభేదములచే ననేకగతుల నుండినను నుదకు సెక్కుటియేకదా?

లవం—(తనలో) గృహమంశుఁ బుట్టినదియనియే చెప్పమన్నది. కానిసాక్షాత్పుత్రక

యని చెప్పలేదు, సర్వజ్ఞయగునాపె కొకరహస్యము దాఁగునా?

(మరల దెరలో)

శక్తి! లవంగి!

(3) ఉ.పుట్టినదాది యాపయిని బుద్ధియొసంగినదాది యెన్నఁడుక్

జెట్టము మాంసఫిక్షణము చేసియెఱుంగవు నీదుతండ్రి యీ

పట్టపురాజు కాఁడు సుమి? బ్రాహ్మణవర్మఁడు, మిమ్మునుక్ వెలిక్

బెట్టిరిగా? అట్లైన, ననుఁ బెట్టరె? సాహసికుల్ బుధాగ్రణుల్.

లవం—(తనలో) ఇప్పటికి నన్నుఁగూడ విస్మయముగాఁ బరిత్రుగాల్చిగాఁ సమర్థించినది.

(మరల దెరలో)

బౌనోయి! భట్టాజీ! ఏమోయి? అప్పయ్యా!

(4) చ.చదివితీ రేటి కీచగువు, సత్తము లెవ్వగా? యేరిలేజ మె

ట్టిదియో? యెఱుంగఁగావలదె! డీకొని నాద మొనర్చుటే మహా

పదవియొకో! జగత్త్రయము పావన మెవ్వరికై న్ని న్నినా

బృదవతీయుక్ విధాతయును మాన్యతకుక్ దగఁగొక్కొయిక్కడక్.

(ఇరువురును నంజలి ఘటించి వడవడ వణకుదురు.)

(మరల దెరలో)

(5) తే.బ్రాహ్మణక్షత్రియులయంశుఁ బరఁగులేజ, మెల్లయవనులయం దిప్పుదిమిడె నింక

హూణులనుబొందుఁగలియుగ మొక్కొంత, జరగుపిమ్మటమియాటసాగుటెట్లు?

- (6) మ.పయి నేనో సిరియో సరస్వతీయో యంబాదేవియో కేర్తి నిం
డియనకై గాడిగ హూణవంశమున జన్మింపక వలె నా డికిం
త ను వడ్డాశ్రమస్థముల్ నడువ “వీధాన్విట్యమ్ములకొ మానుడ
య్య” యటంచుకై లిఖియింపుఁ డీరలు భవిష్య ద్రాంధ్రసందర్భముల్.
- (7) చ.శుగళల బోలె హూణు లొక యంబుడుకొ గలిగింప రూరకే
నరులు కులానువర్తనలు నాల్ మొనర్తురు వారిమీద నె
వ్వరుఁ గనలంగ రాగు యొగ వైఖరు లట్టటువోవు నైవతా
దగ మడుగంటు సర్వమును దప్పు నెకిం ననిచెప్ప నేటికికొ.
- (8) చ.బడుల నెప్పునకొ బరి నెప్పునకొ బాట నెప్పునకొ ధనం
బుడుగక యల్ల హేతువున మారక ప్రాప్తాబు లొక్క పెట్టుగాఁ
జెడి మత మేదియుకొ గనక చేయని చెట్ట యొకింతలేక పో
విడుతురు సర్వకర్తములు, వేదలు లప్పుడు దుర్భవాదముల్.
- (9) శా.పూర్వోచారపగాయత్యయననే పోవంగ మీకిచ్చయి
నర్వాచీను లొకశ్లోని యిది నీలా మీను? మీయింత మీ
గుర్వీక్ష్యులు సాగిఁ జేసికొనుఁ డేగుం డుత్తమంపుంగతుల్
గర్వంబుకొ గని యొష్టనెంచకుఁ డిదే కార్మిన్ము గానుండెడుకొ.
- (10) ఉ.ఇంత వచింప నేల? యిపు డింకలునుకొ విను చుండ నేను మీ
చెంతవచించునంగతులె చెప్పును రింకొక సక్కి మార్చి “తా
నంతయు నందె రాయలును నంగిన మొక ననిలో” నటందు రీ
వంతి ల సేకముల్ నొడము వెక్కి నమందకుఁ జయ్యి వెట్టు లై.
- (11) ఉ.గొండలు రాయ లుంచుకొ నెఁ గోమలి నెక్కితె యావనాన్వయకొ
మంతులు దానినే యనిరి మానవనామకు పుస్త్రయంచుఁ దా
మందును, నామరాక యివయంత ను రిత్తి యటంచు నవ్వరుల్
గుండకుఁ డిక్కిపట్టులను గ్రూరయుగం నిని దీనిచైదముల్.
- (12) ఉ.ఏమన? మాకు నీగతిని నీయుగమం దగులే హితమ్మ మా
కిమెయి పంచరించు ద్విజాలే కడునిట్టులు, కాల మాపుదు
రీ మహితుల్ భవాదృశులు ద్వేషులు, పుణ్యయుగంపురాకక
మే మొనరింపజేయుదుము మీతినగుప్పుతులెంతలెంతలుకొ.

(18) తే. ఐదువేలపత్నముల కగును నింక, గిం బటందు వచించుపురాణవాక్య

మెఱుంగుడప్పటి కాచార మెల్లఁబోవు, నిలుచుబలెల్లెలె నెక్కడేని మును నెదిరి

(18) కా. విద్యావంతులుగూడ ద్రవ్యములనే ప్రేమింతు రాచారముల్

సద్యస్తాగ మొనర్తు రంటకు సరస్వత్యంబయ్యే సాక్షి, యీ

విద్యోగమునకే కదా! యవనియా టాప్సెక్ వచోమాత, యే

విద్యల్ నేర్చిన పొట్టకే! యింక వృథా వేదములు కాస్త్రముల్.

లవం—(తనలో) నాచాపలమునకు మృదువుగనే నీవాట్లు వైచినది.

భిష్టో—దేవీ! మాయపరాధము పైఁచి యనంతర్థగా దగ్గున మొకపరి ప్రసాదింపఁ గోరెదము.

అప్ప—అంతా! సురాగ్రహమున నీభక్తుల కపచాగ మొనర్చు టట్లుండ నీకింత శ్రమ మిచ్చినందులకుఁ గూడ త్నమింప వేఁడెదము.

రాయ—జననీ! అట్లొనరింపవేని యప్పుడు మాచినదానికే కొంత సేపటికి లేదనెడి యాయుగమునందు “నిక్కముగా గంగ వచ్చినెప్పైనా, నీదో యింక గవట మున్నది” యని నేల సలుపక మానరు.

గంగ—ఇదిగో ఇచ్చుచున్నాను నీరీక్షింపుఁడు (సటాక్షేపమునఁ బ్రవేశించును.)

(ఎల్లరు నంజలిఘటించి భక్తిపారవశ్యమును గనుపఱుతురు.)

(14) గంగ—ఉ. అల్లుండవైతి వీజగమునంత చునేలెడి ఛాదసాకు, నీ

మాల్గతఁ డిచ్చెఁగాదె ప్రభోన్న కై కడుమెచ్చి, యాజమీ

నెల్ల నరెంద్రబ్రహ్మన కింకొకయర్థ మిదేల? యేలు మీ

హల్లక పాణి నున్ గవిత్ నైదువున్ నినుఁ గొల్ప నెప్పగిన్.

(15) తే. అపయిని మోరగువురు సత్యభువనము, చేగుగుగాత, నీచేతఁ జేయఁబడిన

గ్రంథములు భువి నున్నంతకాలమును స్వర్గంపఁ జేసెడిఁగాతఁ గీరితి యిదెల్ల.

నీకింకను నావలనఁ గాఁదగుమనోగ్ధం భమి?

రాయ—కృతార్థునిం జేసితివి. ఐనను ఇదియగుఁగాక.

(భగతవాక్యము.)

తే. రాజులకు వృద్ధి, యగ్రవర్ణములకును, బుద్ధి వేదాలసాస్త్రజ్ఞుల శక్తి,

సకలజనుల కారోగ్యము జగతిభాగ్య, మెల్లడల నుల్లసిల్లు గురిచ్చు డెల్లు.

పంచమాంకము.

(అందఱును నిష్క్రమింతురు.)

గద్య. ఇది శ్రీకింకపీండ్ర ఘటాపంచానన విద్యర్థివిబాల కలానిధి బాలసరస్వతీ
శతావధాని తిరుపతివేంకటేశ్వర విరచితంబగు పండితరాజంబునఁ బంచమాంకము.



శుద్ధ పత్రము.



పుట.పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.	పుట.పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
1 11	గచే	రగా	26 26	యకు	యకం
5 28	నుగు	ధువు	26 26	నత్త	న్నత్త
6 5	చిన	చన	26 27	ఉన్న	ఉన్న
7 5	సాస్య	సాస్య	28 8	త్తర	త్తరి
8 8	జము	జము	28 29	జరా	జమి
12 8	మ్య	శిమ్య	31 3	పుపువ్యా	పువ్యా
12 17	నజ్జ	నజ్జ	31 22	ఆయ	ఆయ
13 11	మల్ల	మగ్గ	34 14	నేనిక్క	నీనిక్క
14 12	వృధ	వృధా	43 2	పర్నం	పరుం
14 13	లోనోటి	నోటిలో	44 6	టిపు	టివైపు
14 28	డగు	డగు	44 23	జక్క	జిక్క
15 13	వమ్మి	వమి	54 1	వాని	బాని
15 16	రెగు	రెలు	55 6	ములతోడ	ములతోడ
15 19	వేసు	వేసు	55 17	గొను	కొద
16 11	గుట్టి	గుట్టె	55 28	గఁదా	గఁదా
16 28	నుంట	నుంటి	55 29	మిట	మిట
17 2	మొహ	మోహ	59 19	కరి	కలి
19 9	టకుమా	టమా	61 7	రాధ	వాద
20 16	చి-శిమ్యత్తము	శిమ్య-చిత్తము	64 10	దీని	వీని
23 5	గొప్ప	కుక్క	65 14	స్థ	పుడ
28 8	ఇదు	ఇన	68 4	నిమ	నిస్థ
24 6	కుజ	కుజ	72 26	దిమి	డిమి

